

LAPSI PERHEVÄKIVALLAN TODISTAJANA

Ammattilaisten havaintoja lasten auttamisesta

Katja Rauma
Pro gradu- tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan Yliopistokeskus
Chydenius

TIIVISTELMÄ

Lapsi perheväkivallan todistajana – ammattilaisten havaintoja lasten auttamisesta

Katja Rauma

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto / Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: Tuomo Kokkonen

Kevät 2020

73 sivua + 1 liite

Tutkimuksessa tarkastelen perheväkivaltatyön ammattilaisten kokemuksia vanhempien välistä väkivaltaa perheessään todistaneiden lasten kanssa työskentelystä, sekä väkivallan todistamisen seurauksista lapsille. Tarkoituksena on kartoittaa, miten lasten kokemukset tunnistetaan ja millaisin keinoin lapsia autetaan.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa lasten osallisuutta tarkastellaan ammattilaisten kokemusten kautta heidän näkökulmastaan. Tutkimusaineistona toimii kuuden perheväkivaltatyön ammattilaisen teemahaastattelut. Aineiston analysoin sisällönanalyysin menetelmin teemoittelemalla.

Tutkimuksessani ääneen pääsevät perheväkivaltatyön ammattilaiset ja ilmiötä tarkastellaan asiantuntijanäkökulmasta. Tutkimuksen tarkoituksena on nostaa esiin ammattilaisten havaintoja lasten tilanteesta ja kokemuksista perheväkivallan todistajina. Perheväkivaltaa ja lasten tilannetta tarkastellaan sekä yksilö- että rakenteellisella tasolla. Tutkimuksessa saatua tietoa voidaan hyödyntää kehitettäessä lasten ja perheiden kanssa tehtävää väkivaltatyötä, sekä moniammatillista yhteistyötä.

Tutkimuksen tulosten mukaan perheväkivaltaa todistaneet lapset hyötyvät työskentelystä ja työskentelyn avulla voidaan vahvistaa lasten hyvinvointia. Mikäli lapset ja perheet pääsevät tuen piiriin ja heidän turvallisuuttaan voidaan parantaa, on lasten mahdollista käsitellä ja jäsentää vahingoittavia perheväkivallan kokemuksiaan.

Tutkimuksessani lasten osallisuuden sekä avunsaannin toteutumisen keskeisimmäksi haasteeksi nousee perheessään väkivaltaa todistaneiden lasten kokemusten tunnistaminen eri sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä lasten arkiympäristössä, kuten kouluissa. Tunnistamisen haasteet estävät lasten avunsaantia ja perheiden tilanteeseen puuttumista. Myös rakenteelliset tekijät, kuten palvelujärjestelmän aukkokohdat, voivat haastaa lasten ja perheiden avunsaantia.

Tutkimukseni perusteella perheväkivaltatyön ammattilaiset tiedostavat ja tunnistavat perheväkivaltaa todistaneiden lasten tuentarpeen. Lasten kanssa työskennellään lapsilähtöisesti ja tärkeäksi nousee lapsen sisäisen sekä ulkoisen turvallisuuden vahvistaminen. Lasten ja perheiden kokonaisvaltainen tukeminen vaatii moniammatillista viranomaisyhteistyötä.

Avainsanat: perheväkivalta, lapsilähtöisyys, trauma, ammattilaiset

Sisällys

1 JOHDANTO	3
2 PERHEVÄKIVALTA SUKUPUOLITTUNEENA ILMIÖNÄ	7
2.1 Väkiältä ilmiönä ja sen eri muodot.....	7
2.2 Perheväkivalta, perhedynamiikka ja vanhemmuus.....	10
2.3 Lapsi väkivallan todistajana ja osallisena.....	13
3 VÄKIVALTATYÖN AMMATTILAISTEN TYÖ JA TIETO	17
3.1 Väkiältätyön käytännöt Suomessa.....	18
3.3 Eettinen stressi ja sijaistraumatisoituminen	23
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
4.1 Tutkimuskysymykset	29
4.2 Aineisto ja analyysi	30
4.3 Tutkimuksen eettisyys.....	32
5 VÄKIVALTA PERHEESSÄ JA LAPSEN TUEN TARVE	35
5.1 Väkiältä perheessä.....	35
5.2 Lapsen osallisuus ja lapsilähtöinen työ	39
5.3 Lapsi vanhempien mielessä	42
6 TYÖNTEKIJÄN ROOLI PERHEIDEN KANSSA TEHTÄVÄSSÄ VÄKIVALTATYÖSSÄ	48
6.1 Osaaminen/ammattitaito	48
6.2 Lasten avunsaantia ja työtä haastavat tekijät sekä työn eettinen kuormittavuus	52
6.3 Lasten tuen saantia edistäviä tekijöitä	57
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	62
LÄHTEET	67

1 JOHDANTO

Tuoreen kansainvälisen tutkimuksen mukaan Suomi on naisille maailman neljänneksi paras maa asua. Kyseisessä tutkimuksessa on asianmukaisesti huomioitu naisten hyvät mahdollisuudet esimerkiksi opiskeluun, poliittiseen vaikuttamiseen, terveydenhuoltoon sekä äitiysvapaaseen. (Women's Liveability Index 2019). Kuitenkin Suomessa liian moni nainen joutuu väkivallan uhriksi omassa kodissaan. EU-tutkimus näyttää, että Suomessa jopa kolmasosa naisista ja tytöistä joutuu jossain vaiheessa elämäänsä kokemaan fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa parisuhteessaan. Tämä on toiseksi korkein luku koko Eurooppa huomioon ottaen. (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014.) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2018 viranomaisten tietoon tulleita perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksia, joissa tekijänä on entinen tai nykyinen kumppani, oli noin 5350 (Tilastokeskus 2018). Lapsiperheiden osuus ei ilmene näissä tilastoissa. Turvakodeissa on samana vuonna ollut yhteensä 5063 asiakasta, joista 2358 oli lapsia. Tämän lisäksi on tilastoitu 830 lasta, jotka eivät olleet vanhempansa mukana turvakodissa. (THL 2019). Näissäkin tutkimuksissa todetun parisuhdeväkivallan yleisyyden perusteella voidaan päätellä, että Suomessa esiintyy valitettavan paljon väkivaltaa lähisuhteissa myös perheissä, joissa on lapsia. Nämä edellä esitetyt luvut perustuvat vain viranomaisten tietoon tulleeseen perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan.

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta ovat vakavia sosiaalisia sekä yhteiskunnallisia ongelmia. Väkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen on merkityksellistä niin yksilön, kuin yhteiskunnan kannalta. Lähisuhdeväkivalta on kriminalisoitu, mikä osaltaan helpottaa siihen puuttumista. Kuitenkin haasteena on väkivallan tunnistaminen, jotta puuttuminen todellisuudessa onnistuu. (mm. Nikupeteri 2016, 26-29; Eskonen 2005, 15.) Perheissä tapahtuva väkivalta uhkaa jäädä piiloon, kun ammattilaiset, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla sekä kouluissa ja päiväkodeissa, eivät tunnista väkivallan seurauksia lapselle, tai ohittavat lapsen oireilun. Väkivallan vaikutusten tunnistaminen sekä uskallus ottaa asia puheeksi lapsen kanssa, ovat edellytyksenä, että väkivalta perheessä tulee esiin ja sitä kautta lapsen ja perheen on mahdollista saada apua.

Kriisissä aikuiset keskittyvät helposti vain omaan kokemuksiinsa väkivallan keskellä, unohtaen lapset ja lasten turvattomuuden. Vanhempien lisäksi myös opettajat ja päiväkodin henkilökunta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset ja poliisit saattavat ohittaa lapsen kokemukset, hädän ja pelon (Nikupeteri & Laitinen 2015, 841). Lapsi itse harvoin osaa

pyytää apua ja toisaalta myös perheessä tapahtuva väkivalta on usein perheen yhteinen salaisuus, josta lapsi ei edes uskalla puhua kodin ulkopuolella.

Lapsi joutuu aina jollain tavalla osalliseksi perheessä esiintyvään väkivaltaan, vaikka väkivalta ei suoraan lapseen kohdistuisikaan. Kuitenkin väkivallan todistaminen kotona ja eläminen pelon kanssa uhkaa lapsen turvallista kasvua ja kehitystä. Vanhempien väliselle väkivallalle altistumisen on todennettu aiheuttavan samankaltaisia seurauksia, kuin lapsen jou tuessa suoraan väkivallan kohteeksi. Väkivallalle altistumisella on aina vakavia ja mahdollisesti pitkäkestoisia seurauksia lapsen hyvinvoinnin kannalta. Erityisen tärkeää on, että lapsella on mahdollisuus käsitellä väkivaltakokemuksia, jotta ne eivät vaaranna lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. (Tiainen & Hokkanen 2010, Oranen 2012.)

Tutkielmassani tarkastelen, miten lapset nähdään vanhempien välisen väkivallan todistajina. Olen kiinnostunut siitä, nähdäänkö lapset osallisina auttamisprosessissa ja millaisin keinoin sekä työmuodoin lapsia autetaan ja huomioidaan. Huomioin tutkielmassani myös vanhempien kanssa vanhemmuusnäkökulmasta tehtävän työn sekä koko perheen kanssa työskente lyn. Tarkastelen asiaa ja ilmiötä sekä yksilö- että rakenteellisella tasolla. Yksilötasolla olen kiinnostunut ammattilaisten tekemästä käytännön työstä lasten ja perheiden kanssa, sekä heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään lapsista perheväkivallan todistajina. Rakenteellisella tasolla ymmärrän perheväkivaltaa todistaneiden lasten tilanteen tunnistamisen palvelujärjestelmässä sekä laajemmin yhteiskunnallisena ilmiönä, kuten lainsäädännössä.

Olen kiinnostunut lasten näkökulmasta ja osallisuudesta ammattilaisten näkökulmasta. Tarkastelen, millä tavalla ammattilaiset tuovat esiin lasten huomioimista ja tuen tarvetta, sekä lasten tilanteen perheväkivallan todistajina huomioimista viranomais- ja ammattilaisverkostossa. Tarkastelen ammattilaisten kokemuksia väkivallan vaikutuksesta vanhemmuuteen ja sitä kautta lasten turvalliseen kasvuun ja kehitykseen. Kartoitan myös ammattilaisten kokemuksia siitä, millä tavalla vanhemmat pystyvät näkemään lapset väkivallalle altistuneina.

Haastattelemani väkivaltatyön ammattilaiset omaavat työhistoriansa sekä koulutuksensa kautta erityistä tietoa perheväkivallasta ilmiönä sekä siihen liittyvistä työmuodoista. Väki valtatyötä sen eri muodoissa on tutkittu ja kehitetty Suomessa laajasti 2000-luvulla. Erityisesti viimeisten vuosien aikana lasten osuus on noussut vahvasti esille. Lasten aseman tunnistaminen ja esille tuominen lähisuhdeväkivallan todistajina on erityisen tärkeää, jotta lapset voivat saada tarvitsemansa avun ja tuen (Laitinen, Nikupeteri & Hurtig 2018, 23-26).

Perheissä ja lähisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa on tutkittu paljon naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan näkökulmasta ja sitä on nostettu myös julkisesti esiin erilaisten hankkeiden ym. kautta. Näissä esiin tuloissa korostuu uhrin, eli väkivaltaa kokeneen naisen ääni ja kokemukset, ja niiden tarkoituksena on lisätä tietoa parisuhdeväkivallasta sekä sen yleisyydestä edelleen. Tutkimus asettuu pitkälti sukupuolistuneen näkökulman eli feministisen väkivaltatutkimuksen kenttään. (mm. Lehtonen & Perttu 1999; Nyqvist, 2001; Husso 2003; Piispa 2004; Ojuri 2004; Lindqvist 2009; Notko 2011.) Väkivallan vaikutusta perhedynamiikkaan sekä sitä kautta myös lasten hyvinvointiin ovat tutkineet Lundy Bancroft, Jay Silverman ja Daniel Ritchie (2012). Perhedynamiikka vaikuttaa moniin asioihin perheessä, kuten vanhemmuuteen, lasten turvallisuuden tunteeseen ja psyykkisen hyvinvointiin, perheenjäsenten keskinäisiin väleihin sekä perheen sisäiseen ilmapiiriin. (Bancroft ym. 2012.)

Lasten näkökulmaa väkivaltatutkimuksessa on lähestytty enimmäkseen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan kautta sekä yleisen perheväkivaltateeman näkökulmasta. Lasten kokemuksia väkivallan kohteena sekä todistajana ovat tutkineet esimerkiksi Mikko Oranen (2001), Inkeri Eskonen (2005) ja Anu Huovinen (2017.) Huovinen (2017) on tutkimuksessaan tarkastellut perheväkivaltaa kokeneen lapsen identiteettikertomuksia narratiivisella tutkimusotteella lapsinäkökulmasta. Lasten erilaiset identiteetit ja toimintamallit näyttävät haastavan lapsen perheväkivallan kokemusten tunnistamista ja toisaalta myös oikeanlaisen, lasta auttavan tuen löytämistä.

Perheväkivaltaa kohdanneiden lasten kanssa työskentelyssä näyttää korostuvan työntekijöiden ammattitaidon vaativuus. Inkeri Eskonen (2005) on tutkinut terapeuttisten aineistojen kautta, miten lapset tuovat esiin perheväkivallan kokemuksiaan. Tutkimuksessa nousee esille, kuinka työntekijöiden työkäytännöt vaikuttavat siihen, miten lapset kertovat kokemuksistaan. Tämä vahvistaakin sekä terapia- että lastensuojelun työntekijöiden työkäytäntöjen kehittämisen tarvetta. Suvi Keskinen (2005) tunnistaa väkivaltatyön erityisyyden ja haasteet, jotka työskentelyssä on tiedostettava sekä huomioitava tarkasti. Myös väkivaltaa kohdanneiden lasten huomioiminen työskentelyssä sekä työskentelyn oikea-aikaisuus on merkityksellistä. Johanna Hurtig (2003) on tarkastellut tutkimuksessaan lapsen osallisuutta perheen kanssa työskenneltäessä. Tutkimuksessaan Hurtig osaltaan kritisoi ammattilaisten työkäytäntöjä, joissa työskentely ja apu kohdistetaan vanhempiin ja oletetaan tuen sitä kautta valuvan myös lapselle. (Hurtig 2003.)

Tarkastellessani ilmiötä ammattilaisten näkökulmasta, otan huomioon myös työntekijöiden kuormittumisen yhtenä osana tutkielmaani. Väkivalta perheessä ja lapsen haavoittavien kokemusten läpikäyminen sekä lapsen mahdollisen trauman tunnistaminen voi kuormittaa myös ammattilaista. Olen kiinnostunut ammattilaisten kokemuksista työn mahdollisesta eettisestä sekä ammattilaisen omaa hyvinvointia uhkaavasta haasteellisuudesta. Näen tähän liittyvän ammattilaisten kokemukset osaamisen tarpeista sekä työhyvinvointia tukevista keinoista. Eettinen stressi voi kuormittaa työntekijää ja heikentää työntekijän ammatillisuutta sekä työkykyä (Mänttari-van der Kuip 2015b).

Tarkastelen tutkielmassani perheväkivaltaa kotonaan todistamaan joutuneiden lasten asemaa ammattilaisten näkökulmasta. Tutkimuksessa saatua tietoa voidaan myös hyödyntää kehitettäessä lasten ja perheiden kanssa tehtävää väkivaltatyötä, sekä moniammatillista yhteistyötä, esimerkiksi terveydenhuollon ammattilaisten, poliisien sekä lasten ja nuorten kanssa muualla työtä tekevien kuten päiväkotien ja koulujen työntekijöiden kanssa.

2 PERHEVÄKIVALTA SUKUPUOLITTUNEENA ILMIÖNÄ

Perheissä ja lähisuhteissa esiintyvää väkivaltaa voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa käsittelen aikuisten välistä parisuhdeväkivaltaa lasten näkökulmasta, jolloin väkivalta laajenee koko perhettä koskevaksi perheväkivallaksi.

2.1 Väkivalta ilmiönä ja sen eri muodot

Tutkimuksessani käytän käsittelemästäni lähisuhdeväkivallasta käsitettä perheväkivalta, tarkemmin määriteltynä perheessä tapahtuva väkivalta. Olen kiinnostunut perheen sisällä tapahtuvasta väkivallasta erityisesti lasten näkökulmasta, lasten ollessa väkivallan todistajina, ei väkivallan suorina kohteina. Käytän käsitettä vanhempien välinen väkivalta, vaikka kyseessä voi olla muukin, kuin lapsen biologinen ydinperhe. Asian tarkastelun kannalta on kuitenkin oleellista avata perheväkivallan käsitettä laajemmin, jotta ymmärtää millaisesta ilmiöstä ja kokonaisuudesta on kyse. Perheväkivalta viittaa väkivallan koskettavan koko perhettä, vaikka fyysinen väkivalta itsessään ei suoraan kohdistuisikaan kaikkiin perheenjäseniin.

Inkeri Eskonen (2005, 20-21) tuo esiin perheväkivaltakäsitteen käytön haasteellisuuden, koska siinä väkivallan tekijän ja kokijan roolit jäävät piiloon. Perheväkivallassa väkivalta voi olla parisuhdeväkivaltaa, vanhemman lapseen kohdistamaa väkivaltaa eli lapsen pahoinpitelyä, lapsen väkivaltaisuutta vanhempaa tai sisarustaan kohtaan tai kaikkea näistä. Suvi Keskinen (2005, 171-172) toteaaakin perheväkivaltakäsitteen yleisen käytön liittyvän perheessä ilmenevän väkivallan laajuuteen. Perheväkivaltakäsitteen haasteena väkivallan tekijän ja kokijan piiloon jäämisen lisäksi, on myös käsitteen luoma mielikuva väkivallasta perheen vuorovaikutuksen ongelmana. Käytettäessä näin laajaa käsitettä, voi jäädä tiedostamatta väkivaltaan liittyvä toisen perheenjäsenen käyttämä valta ja kontrollointi. (Nikupeteri 2016, 65.)

Perheväkivalta kuvaa perheessä tapahtuvaa väkivaltaa, joka liittyy perheen sisäisiin suhteisiin. Toisin kuin esimerkiksi naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta-käsite, perheväkivalta huomioi muut mahdolliset väkivallan uhrin ja väkivallalle altistujat perheen sisällä. Perheväkivalta käsitteen käyttö mahdollistaa lasten tilanteen huomioimisen sekä tuen tarpeen tunnistamisen, kun perheessä esiintyy väkivaltaa. (Oranen 2001, 22-23.) Ollessani kiinnostunut

juurikin lasten roolin sekä tuen tarpeen tunnistamisesta vanhempien väliselle väkivallalle altistuessaan, näen perheväkivaltakäsitteen käytön perusteltuna omassa tutkielmassani.

Perheessä ja lähisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa on viimeisten vuosikymmenten aikana tutkittu erilaisista näkökulmista. Erityisesti 2000-luvulla vallalle on noussut sukupuolittunut väkivaltatutkimus ja väkivaltaa on tutkittu naisiin kohdistuvana vallan käyttönä eri muodoissa. Sukupuolittuneessa, feministisessä väkivaltatutkimuksessa nähdään vallankäyttö sukupuoleen liittyvänä väkivaltaa määrittävänä tekijänä. Naisiin kohdistuvassa väkivallassa korostuu epäsuhteinen valta-asetelma parisuhteessa. Tätä voidaan tarkastella myös laajemmin yhteiskunnallisesta kontekstista rakenteellisena eriarvoisuutena naisten ja miesten välillä. (Nikupeteri 2016, 49.) Perheissä ja lähisuhteissa väkivaltaa voivat käyttää ja kokea sekä miehet että naiset, mutta useiden eri tutkimusten mukaan naiset joutuvat parisuhteessa selvästi useammin väkivallankohdeeksi, kun taas miehet ovat useammin väkivaltaa käyttäviä. (mm. Lidman 2015, 63; Husso 2003,16.) Tämä näkyy myös eron jälkeisessä vainossa, jossa naiset joutuvat useammin ex-puolisonsa vakavan vainon kohteeksi. Vaino on usein jatkumoa väkivaltaiselle parisuhteelle. (Nikupeteri 2016, 40.) Tunnistan tämän naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvän valta-aspektin vaikutuksen myös perheväkivallassa, koko perheeseen vaikuttavana tekijänä.

Perheväkivallassa erotetaan yleensä lapsiin kohdistuva kuritusväkivalta sekä aikuisten välillä tapahtuva parisuhteessa esiintyvä väkivalta. Parisuhdeväkivaltaa esiintyy monissa eri muodoissa, kuten fyysistä, henkistä, seksuaalista ja taloudellista väkivaltaa. Usein eri väkivallan muodot kietoutuvat toisiinsa ja parisuhteessa esiintyy väkivaltaa sen eri muodoissa. (mm. Oranen 2012; Huovinen 2017.) Fyysisen väkivallan rinnalla on aina jossain määrin myös henkistä väkivaltaa, joka voi olla esimerkiksi haukkumista, mitätöintiä, kontrollointia, eristämistä tai fyysisen väkivallan uhkaa. (mm. Notko 2011, 102; Lindqvist 2009, 111.) Voidaan myös katsoa, että väkivalta on vakavaa vasta, kun siinä on fyysisen väkivallan rinnalla henkistä väkivaltaa. Henkinen väkivalta tuo suhteeseen mukanaan kontrollia sekä alistamista, joka tekee väkivallasta satuttavampaa ja laajempaa. (Straus 2006.)

Perheessä tapahtuvan väkivallan teot ja esiintyvyys vaihtelevat pelottelusta jopa henkirikokseen sekä yksittäisistä tönäisyistä jatkuvaan pahoinpitelyyn. Kuitenkin aina siihen liittyy vallankäyttö sekä jatkuva pelko väkivallasta. (Lehtonen & Perttu 1999, 10, 36; Notko 2000, 103-104.) Perheessä tapahtuva väkivalta ei koskaan ole pelkkä yksittäinen väkivaltainen

teko, vaan yksittäisistä väkivaltatilanteista rakentuu laajempi vallankäyttö, joka sisältää pelkoa ja kontrollia. (Nikupeteri 2016, 39-40.)

Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyy toistuvuus ja prosessimaisuus, joita nimitetään väkivallan jaksottaisuudeksi tai sykliksi. Tämä kuvastaa erilaisia jaksoja, jotka vaihtelevat suhteessa. Väkivaltaisen teon jälkeen voi olla hyvä jakso, jolloin väkivallantekijä osoittaa rakautta, kunnes taas painostavan tilanteen jälkeen tulee uusi väkivallanteko. Väkivallan tavoitteena on toisen vahingoittaminen joko henkisesti tai fyysisesti. (Marttala 2011, 43.) Satu Lindqvist (2009, 113-114) toteaa väkivallan jatkuvuuden, kokonaisvaltaisuuden sekä vallan jatkuvan läsnäolon mahdollistavan parisuhdeväkivallan erityisen haavoittavuuden ja vahingoittavuuden.

Huomioin tutkielmassani myös eron jälkeisen vainon yhtenä perhe- ja lähisuhdeväkivallan muotona. Vaino on kriminalisoitu Suomessa 2014, jolloin se kirjattiin rikoslakiin. Vainoamisen määrittelyyn kuuluvat esimerkiksi toistuva uhkailu, seuraaminen, tarkkailu tai muu näihin rinnastettava tapa, joka voi aiheuttaa vainotussa pelkoa tai ahdistusta (Finlex 879/2013). Eron jälkeinen vaino on usein seurausta parisuhteesta esiintyneeseen väkivaltaan. Vainoon, kuten väkivaltaan parisuhteessa, liittyy vahvasti vallankäyttö esimerkiksi kontrollin, pelottelun, uhkailun ja/tai fyysisen väkivallan avulla. Vainoaminen voi olla ahdistelevaa seuraamista ja tarkkailua fyysisesti tai teknologian avulla, tai epätoivottuja yhteydenottoja muulla tavoin, kuten kirjeillä tai viesteillä. Eron jälkeinen vaino on usein pitkäkestoisista ja toistuvaa häirintää, joka tekee siitä piinaavaa. Eron jälkeisessä vainossa näkyy selvästi väkivallan sukupuolittuneisuus ja naiset joutuvat useammin vainon kohteeksi miesten ollessa vainoajia. (Nikupeteri 2016,39-43.) Eron jälkeisen vainon on todettu koskettavan vakavasti myös lapsia. Lasten rooli vainossa korostuu ja pahimmillaan lapsi voi joutua väkivallan välineeksi vainoavan vanhemman toimesta, esimerkiksi tiedon välittäjänä tai kontrollin välineenä. Lapsi voi myös joutua haluamattaan tapaamaan väkivaltaa käyttävää vanhempansa. (Nikupeteri 2016, 134-135.)

Perheväkivallan erityisyyteen liittyy vahvasti tekijän ja väkivallan uhrin läheinen asema sekä väkivaltaisen teon ympäristö. Perheväkivallan teot tapahtuvat pääasiassa perheen omassa kodissa. Väkivallan kohteeksi tai sitä todistamaan joutuminen omassa kodissa vaikuttaa omalta osaltaan pelon kokonaisvaltaisuuteen, kun pelko väkivallasta liittyy henkilökohtaiseen ympäristöön sekä arkeen. (Hurtig 2013, 180; Källström Cater 2009, 9.) Kotona tapahtuva väkivalta usein rajoittaa lapsen elämää, se voi vaikuttaa lapsen pysymiseen kotona

turvaamassa toista vanhempaa tai lapsen haluttomuuteen kutsua kavereita kotiin, jolloin vaikutukset lapsen sosiaaliseen elämään ja kaverisuhteisiin korostuvat (Oranen 2001, 49). Lasten kohdalla yleensä sekä väkivallan tekijä että kokija ovat lapselle läheisiä ja tärkeitä ihmisiä, jolloin ristiriita ja mahdollisesti turvattomuus korostuu (Laitinen, Kinnunen & Hannus 2017, 107). Vanhempien pitäisi perinteisesti olla lapsen turvallisuutta vahvistavia ja tukevia ihmisiä, kun lapsi kohtaa jotain pelottavaa. Tämä ei toteudu vanhempien välisen väkivallan ollessa lapsen turvallisuutta uhkaava tekijä, jolloin vanhemmat eivät pysty olemaan lapsen turvana. (Oranen 2001, 53.)

Perheissä ja lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan eri muotojen määrittelyä voidaan pitää oleellisena, jotta sen kokonaisvaltaisuus on mahdollista ymmärtää. Väkiältä ei näy aina ulospäin fyysisinä vammoina, ei edes fyysinen väkiältä. Väkivallan jäljet voivat olla myös piilossa vaatteiden alla. Joistain väkivallan muodoista, kuten henkisestä väkivallasta, ei jää minkäänlaisia väkivallan merkkejä. (Marttala 2011, 40.) Väkivallan muotojen määrittelyt mahdollistavat perheväkivallan luonteen tarkemman tutkimuksen teoreettisella sekä käytännön tasolla. Tutkitun tiedon avulla voidaan tuottaa lisää tärkeää tietoa perheväkivallasta, ilmiöistä sen taustalla sekä sen seurauksista ja puuttumisen keinoista. Tämä tieto auttaa väkivallan tunnistamisessa ja sitä kautta mahdollistaa väkiältä puuttumisen sekä oikeanlaisen tuen tarjoamisen ja tukimuotojen kehittämisen. (Johnsson & Ferraro 2000.)

2.2 Perheväkiältä, perhedynamiikka ja vanhemmuus

Tarkastelen tutkimusaiheittani perhedynaamisesta näkökulmasta ja osittain myös sukupuolittuneen, feministisen väkivaltatutkimuksen viitekehyksen kautta. Väkiältä perheessä vaikuttaa aina jollain tavoin perhedynamiikkaan ja sitä kautta kaikkiin perheenjäseniin. Perheen määritelmänä tutkimuksessani käsittän perheen ydinperhettä laajempänä yksikkönä, kuten erilaiset uusioperheet. Tässä tutkimuksessa näen myös etävanhemman perheeseen kuuluvana. Erityisesti vainon kohdalla etävanhemmalla voi olla iso rooli perheessä, vaikka hän ei perheen arkeen kuulukaan. Eron jälkeinen vaino haastaa yleistä käsitystä parisuhteesta ja perheväkivallasta, kun väkiältä ei lopukaan eroon, vaan jatkuu eri muodoissa vainona (Nikupeteri 2016, 133).

Tutkimukset osoittavat perheessä tapahtuvan väkivallan koskettavan myös niitä perheenjäseniä, joihin väkiältä ei kohdistu ja jotka eivät ole edes suoraan nähneet tai kuulleet väkiältä. Väkiältä perheessä vaikuttaa aina perheenjäsenten välisiin suhteisiin sekä kodin

ilmapiiriin aiheuttaen jännitteitä. Tämä näkyy myös lapsille ja vaikuttaa osaltaan heidän hyvinvointiinsa. (Bancroft, & Silverman & Ritchie 2012.) Väkivaltatilanteen syntymisen arvaamattomuus ja alituinen uhka väkivallasta aiheuttavat pelkoa ja ahdistusta myös muille perheenjäsenille, kuin suoran väkivallan kohteena olevalle. Väkivallan luomat jännitteet sekä pelko väkivallasta saavat perheenjäsenet muuttamaan omaa käyttäytymistään, ennakoimaan tilanteita ja usein kulkemaan niin sanotusti varpaisillaan ehkäistäkseen väkivaltatilanteen syntymistä. (Oranen 2001, 49.) Väkivalta perheessä herkistää lapset tunnistamaan ja tulkitsemaan aikuisten tunteita ja toimintaa (Tiainen & Hokkanen 2010, 59.) Toisaalta myös väkivaltaa kokeva vanhempi voi pyrkiä ohjaamaan lasten toimintaa ja käyttäytymistä välttääkseen väkivaltaan johtavia tilanteita. Vanhempi voi esimerkiksi pitää lapsia lähellänsä suojaamassa itseään tai ehkäisemässä väkivaltatilanteen syntymistä, tai pyrkiä hiljentämään lapsia, ettei toinen vanhemmista hermostu. (Ojuri 2006, 25.)

Perheväkivaltaa todistaneilla ja sen kanssa eläneillä lapsilla voi olla hyvin erilaisia rooleja ja toimintamalleja perheessä. Saman perheen lapset saattavat toimia ja puhua väkivallasta täysin eri tavoin, vaikka he olisivat olleet samoissa väkivaltatilanteissa läsnä. Lapsen toimintatapoihin sekä selviytymiskeinoihin vaikuttavat muun muassa lapsen ikä, sekä rooli perheessä ja sisarusarjassa. (Oranen & Keränen 2006, 63-69.) Joku lapsi saattaa mennä turvaamaan vanhempansa väkivaltatilanteessa toisen lapsen vetäytyessä omaan huoneeseensa. Lasten tavoitteena on pääasiassa saada tilanne loppumaan, joko itse konkreettisesti toimimalla, hakemalla apua, viemällä huomion itseensä tai sulkemalla tilanne pois, esimerkiksi laittamalla kädet korville tai kuvittelemalla itsensä pois tilanteesta. (Oranen 2001, 50-51.) Lapsen kokemaa pelkoa tai turvattomuutta ei siis voida tulkita lapsen toimintatavoista väkivaltatilanteissa, koska toimintatavat vaihtelevat riippumatta siitä, kuinka pelottavaksi lapsi tilanteen kokee. Lapsen avunsaanti ei saa estyä esimerkiksi sen perusteella, että lapsi vaikuttaa reippaalta, eikä hänellä ole ulospäin näkyvää oirehdintaa (Oranen 2001, 62).

Lapsi on pääsääntöisesti vanhempiansa vallan alainen, mikä vaikuttaa lapsen mahdollisuuksiin päästä irti väkivallasta. Maailmanlaajuisesti perhesuhteita kunnioitetaan ja ihannoidaan kulttuurisesti, jolloin lapsi voi joutua ilman omaa tahtoaan tapaamaan väkivaltaa käyttänyttä vanhempansa vanhempien eron jälkeenkin tapaamisoikeuden perusteella. Perhekeskeisyys ei siis aina ole tavoiteltava tila, vaan lapsen tilanne tulee arvioida yksilö- ja tilannekohtaisesti. (Nikupeteri & Lappi & Lohiniva-Kerkelä & Kauppi & Laitinen 2017, 304-306.) Nikupeteri (2016, 133-135) korostaa viranomaisten, kuten lastenvalvojien ja lastensuojelun

sosiaalityöntekijöiden, roolia tunnistaa lapsen etu sekä turvallisuus eron jälkeen, kun arvioidaan lasten tapaamisiin ja huoltajuuteen liittyviä asioita. Tämä vaatii viranomaisilta ymmärrystä väkivallasta ja sen vaikutuksista. Vaikka pääsääntöisesti yhteisvanhemmuus eron jälkeen voidaan nähdä lapsen edun mukaisena, väkivalta perheessä asettaa siihen omat haasteensa ja pahimmillaan yhteisvanhemmuus voi mahdollistaa väkivallan jatkumisen eron jälkeen. Lapsia voidaan käyttää yhteydenpidon tai kontrollin välineenä vainossa, joka altistaa lapsen vahvasti väkivallan taakan alle.

Väkivallalla ja sen uhalla on monenlaisia seurauksia ihmisen fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Nämä seuraukset, kuten masennus ja ahdistus, näkyvät ja vaikuttavat todennäköisesti osaltaan myös väkivaltaa kokeneen vanhemmuuteen. Gustafsson ja Cox (2012) ovat tarkastelleet parisuhdeväkivaltaa kokeneiden äitien vanhemmuutta. Tutkimuksessa havaittiin väkivallan ja masennuksen välinen yhteys, sekä masennuksen ja pelon vaikutus lasten huolenpidon heikentymiseen. Kyseisessä tutkimuksessa nousi esiin väkivallan vaikutus kasvatusta- ja vanhemmuustyyliin, joka liittyy oleellisesti väkivallan kokijan lisäksi väkivallan tekijään. (emt. 2012, 1013-1017.) Väkivallan kynnyks muitakin perheenjäseniä kohtaan voi olla matalampi, väkivallan ollessa osa perheen elämää. Väkivaltainen vanhempi saattaa herkemmin käyttää väkivaltaa myös lapsia kohtaan perustellen sitä kasvatustapahtumana. Lapsi saattaa joutua kokemaan fyysistä väkivaltaa myös sivullisena, ollessaan läsnä väkivallatilanteissa esimerkiksi pyrkimään suojelemaan vanhempansa väkivallalta. (Oranen 2001, 46.)

Väkivallan kuuluminen elämään ja sen aiheuttama trauma voivat vaikuttaa vanhemman kykyyn suojella ja turvata lapsia. Tämä voi käytännössä näkyä väkivaltaa kokeneen vanhemman kykenemättömyytenä tunnistaa väkivallan vaarallisuutta itsensä ja lapsen kannalta, jolloin vanhempi ei kykene omalla toiminnallaan muuttamaan tilannetta ja suojelemaan lasta, esimerkiksi hakemalla apua tai lähtemällä turvakotiin. (Oranen 2001, 117.) Trauma voi estää näkemästä toisen vanhemman haitallisuutta lapsen hyvinvoinnille ja väkivaltaa kokenut vanhempi saattaa ajatella väkivaltaisen vanhemman olevan väkivallasta huolimatta hyvä vanhempi lapselle (Suokas-Cunliffe 2006, 13). Kokonaistilanteen tunnistamisen sekä lapsen tunnetilojen havaitsemisen haasteet estävät vanhempaa näkemästä väkivallan vaikutusta lapseen (Keskinen 2005, 304).

2.3 Lapsi väkivallan todistajana ja osallisena

Heiskasen ja Piispan (1998, 33-35) tutkimuksessa tulee ilmi, että perheistä, joissa esiintyy parisuhdeväkivaltaa, 40 prosentissa lapsi/lapset ovat nähneet tai kuulleet väkivaltaa tai heihin itse on kohdistunut väkivaltaa. Toisaalta yhtä iso osa vanhemmista ei tiennyt, onko lapsi joutunut todistamaan tai kokemaan väkivaltaa. Usein vanhemmilla on käsitys, etteivät lapset tiedä väkivallasta, vaikka yleensä lapset tietävät hyvin väkivallasta ja siitä mitä perheessä tapahtuu. Tämä voi tulla vanhemmille yllätyksenä, kun väkivallasta aletaan puhua ääneen, esimerkiksi työntekijän kanssa. On myös havaittu, että joskus lapsi muistaa sellaisiakin tilanteita, jotka väkivallan kokijana ollut vanhempi on unohtanut, mahdollisesti sulkenut mielestään pois. (Oranen 2001, 45.) Vanhemmat eivät siis välttämättä edes tiedosta lapsen hätää ja avun tarvetta, jolloin lapsi voi jäädä ilman tarvitsemaansa tukea, ellei lapsen avun tarvetta tunnusteta ulkopuolelta, esimerkiksi koulussa tai päiväkodissa.

Kun perheessä esiintyy väkivaltaa, vaikuttaa se kaikkiin perheenjäseniin. Vaikka lapset eivät olisi suoraan joutuneet todistamaan väkivaltaa, aistivat he yleensä kodin uhkaavan ilmapiirin sekä vanhempien jännittyneet välit. Väkivallan uhka on läsnä myös silloin, kun perheessä on menossa väkivallaton, parempi jakso. Lapset joutuvat olemaan varuillaan ja tarkkailemaan väkivallan uhkaa. Usein perheessä, jossa väkivaltaa esiintyy, perheenjäsenet pyrkivät ennakoimaan ja estämään väkivaltatilanteita muokkaamalla omaa käyttäytymistään. Joskus lapset voivat joutua väkivallan välikappaleiksi ja väkivaltaa käyttävä vanhempi saattaa lasten kautta uhkailla tai nöyryyttää toista vanhempaa. Lapsia ja perheväkivaltaa koskevissa tutkimuksissa nousee esille, että lapset voivat kokea näkemänsä perheväkivallan pelottavampana, kuin itseensä kohdistuvan väkivallan. (Heiskanen & Piispa 1998, 33; Lehtonen & Perttu 1999, 44.)

Väkivalta perheessä aiheuttaa lapselle turvattomuutta sekä pelkoa, että toiselle vanhemmista sattuu jotain. Lapsi voi kantaa vastuuta vanhemman suojelemisesta, sekä kokea syyllisyyttä väkivallasta uskoen väkivallan johtuvan hänestä itsestään. (Lehtonen & Perttu 1999, 100-101.) Syyllistyminen vanhemman kokemasta väkivallasta voidaan nähdä hyvin raastavana kokemuksena lapselle. Oranen (2001, 54-55) mukaan väkivalta vaikuttaa usein negatiivisesti lapsen käsitykseen itsestään. Syyllistymisen ohella väkivaltaa kohdanneet lapset saattavat muodostaa väkivallan kokemuksista ymmärrystään parisuhteen ja sukupuolten toimintatavoista, jolloin lapsi samaistuu omaa sukupuoltaan olevan vanhemman rooliin. Pahimmillaan lapsena väkivaltaa kokenut tyttö alistuu aikuisena väkivaltaiseen parisuhteeseen, olettaen

naisena ansaitsevansa väkivaltaista kohtelua, kun taas poika voi omaksua väkivaltaa käyttäneen isän rooli omassa parisuhteessaan. On kuitenkin muistettava, etteivät kaikki lapsena perheväkivaltaa kokeneet ajaudu aikuisuudessa väkivaltaiseen parisuhteeseen.

Vaikka väkivalta ei ole kohdistunut suoraan lapseen, lapsi ei kuitenkaan ole ulkopuolinen tai passiivinen väkivallan sivustaseuraaja. Erilaisten reagoititapojen ja toimintamallien tiedostaminen ja tunnistaminen on tärkeää, jotta lapsia on mahdollista auttaa. Toiset väkivaltaa kokeneista lapsista toimivat selkeästi ja näkyvästi, kun taas toiset voivat vaikuttaa varsin passiivisilta. Ammattilaisten on tärkeää tiedostaa kaikkien väkivaltaa kokeneiden lasten tuen tarve lasten toimintatavoista ja käytöksestä huolimatta. (Laitinen, Nikupeteri & Hurtig 2018, 26-28.)

Väkivallan todistaminen on tutkitusti lapselle vähintään yhtä vahingollista, kuin suora väkivallan kokeminen. Todistaminen voi olla myös väkivallan näkemisen ja kuulemisen lisäksi epäsuoraa, kuten väkivallan jälkien näkemistä ja elämistä väkivallan ilmapiirissä. Väkivallan todistamisen vaikutukset ovat vakavia ja ne voivat olla välittömiä, jotka ilmenevät heti, tai välillisiä, jotka tulevat esiin vasta myöhemmin. Kaikki lapset eivät reagoi väkivaltaan samalla tavalla, joten väkivallan vaikutuksia voi olla vaikea tunnistaa. Väkivallan todistaminen saattaa aiheuttaa lapselle esimerkiksi traumaoireita, kehityksen viivästymää, pelkoja, ahdistusta, univaikeuksia ja ylivilkkautta. (Oranen & Keränen 2006.) Lapsen joutuessa todistamaan väkivaltaa perheessään, vaikutukset voivat ulottua myös lapsen ja vanhempien väliseen suhteeseen. Vanhemman pitäisi olla lapselle turvallinen aikuinen, johon pystyy luottamaan ja tukeutumaan. Kun perheessä on väkivaltaa, vaikuttaa se lapsen ja vanhemman väliseen kiintymyssuhteeseen negatiivisesti, kun vanhempi ei pysty suojelemaan lasta. (Suokas-Cunliffe 2006, 9.) Lapsen sekä väkivaltaa kokevan vanhemman hätä ja turvattomuus kietoutuvat toisiinsa ja vaikuttavat heidän väliseen suhteeseensa. Sekä turvattomuuden jatkua että väkivallasta toipumisen vaiheessa, lapsen ja vanhemman luottamuksen rakentaminen vaatii työtä. (Nikupeteri 2016, 158.)

Kuten aikuisillakin, myös lapsilla väkivallan vaikutuksiin liittyy erilaisia taustatekijöitä. Väkivallan seurausten muotoon ja voimakkuuteen voi liittyä esimerkiksi väkivallalle altistumisen kesto, laajuus ja luonne, lapsen ikä ja kehitystaso sekä tunnesuhteet väkivallan kokijaan ja tekijään. Oranen ja Keränen (2006, 66-67) toteavat perheessä esiintyvän väkivallan vaikutusten lapsiin vaihtelevan yksilökohtaisesti ja niiden näkyvän eri tavoin lasten eri kehitysvaiheiden aikana. Jo pienistä lapsista voi nähdä väkivallan vaikutuksia, kuten kehityksen

viivästyä tai uni- ja syömisvaikeuksia. Leikki-ikäinen voi esimerkiksi käyttäytyä aggressiivisesti ja hänellä voi olla pelkoja, taantumista tai vaikeuksia kodin ulkopuolisissa sosiaalisissa suhteissa. Kouluikäisellä lapsella saattaa olla samankaltaisia haasteita, kuin leikki-ikäisellä ja lisäksi oppimisen vaikeuksia. Nuoruusiässä väkivallan vaikutukset voivat ulottua nuoren omaan seurustelusuhteeseen väkivaltana. Väkivallan negatiivisia vaikutuksia nuoruusikäen voi ilmentää myös päihteidenkäyttö, rikollisuus ja itsetuhoisuus. Kaikkiaan väkivallan vaikutukset lapseen eri kehitysvaiheissa ovat siis hyvin laajoja ja vakavia.

Suomalaiset aivotutkimukset todentavat varhaisen, erityisesti pitkäkestoisen, stressin sekä turvattomuuden kokemusten altistavan lapsen aivoihin vakavia seurauksia. Jopa jo raskausaikana koettu stressi aiheuttaa muutoksia lapsen kehittyvissä aivoissa. Näillä seurauksilla on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen hyvinvoinnille ja yhteys lapsen fyysiseen ja psyykkiseen sairastumiseen. Lapsuuden kaltoinkohtelu ja haitalliset kokemukset altistavat erilaisille psyykkisille ja kehityksellisille häiriöille, kuten masennukselle ja adhd:lle. Lisäksi seurauksena voi olla erilaisia käyttäytymisen ja tunne-elämän ongelmia, esimerkiksi rikollisuutta, epäsosiaalista käyttäytymistä sekä päihteidenkäyttöä. Toisaalta stressin vaikutukset eivät kuitenkaan ole samanlaisia kaikille lapsille, esimerkiksi sukupuolten välillä on havaittu eroja. (Haapasalo 2005; Lehtola, Tuulari, Karlsson, Parkkola, Karlsson & Scheinin 2016.)

Puhuttaessa väkivallasta perheessä ja sen vaikutuksista lapseen, ei voida sivuuttaa ACE (Adverse Childhood Experiences)-tutkimusten avulla tuotettua tietoa lapsuuden haitallisten kokemusten laajoista vaikutuksista nuoruudessa sekä aikuisuudessa. Lapsuuden haitalliset kokemukset tuottavat toksista stressiä, jolla on vakavia lyhyt- ja pitkäkestoisia seurauksia. Näitäkin tutkimukset osoittavat, että lapset, joiden lapsuuteen ovat kuuluneet alkoholismi tai väkivalta perheessä, ovat altistuneet vahvimmin haitallisille kokemuksille. (Ramiro, Madrid & Brown 2010.) ACE-tutkimuksessa on kehitetty oma seulansa haitallisten lapsuusajan kokemusten arvioimiseen. Ehkä selkeimmin on tunnistettu lapsuuden kokemusten vaikutukset rikollisuuteen, päihteiden ongelmakäyttöön ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen. ACE-tutkimus paljastaa lisäksi haitallisten kokemusten kasaantumisen lapsuudessa lisäävän moninkertaisesti riskiä sairastua esimerkiksi syöpään, mielenterveys- tai sydänsairauteen. (Burke Harris 2019, 68-72.)

Lapsi saattaa joutua ottamaan ison roolin ja myös vastuun väkivaltaa kokevasta vanhemmasta. Kuten jo aiemmin nousi esiin, osa lapsista turvaa vanhempansa väkivaltatilanteessa menemällä vanhempien väliin. Joskus pelkkä lasten läsnäolo saattaa estää väkivaltatilanteen

syntymisen. Lapsella voi olla myös vanhemman jaksamisen kannalta merkittävä rooli ja vanhempi voi kokea kestävänsä väkivaltaista parisuhdetta lapsen vuoksi. (Ojuri 2004, 114-115.) Toisaalta taas vanhempi voi saada voimia taistella itsensä irti väkivaltaisesta suhteesta ymmärrettyään lapsen tilanteen ja turvattomuuden. Apua voidaan hakea lapsen hyvinvoinnin vahvistamiseksi, kun vanhempi tunnistaa sen olevan merkityksellistä lapsen tilanteen kannalta. Lapsen rooli avunhakemisen sekä sen vastaanottamisen kannalta voi olla suuri. (Oranen 2001, 119.)

Myös eron jälkeen lapsilla voi olla iso rooli äidin selviytymisen tukena. Lasten vuoksi äiti voi jaksaa alkaa rakentaa elämäänsä uudelleen. Äiti saattaa kokea jälkeinpäin syyllisyyttä lastensa tilanteesta, ymmärtäessään mitä lapset ovat joutuneet kokemaan. Lapsella on siis useita rooleja väkivaltaisista perhesuhteista johtuen. Lapset joutuvat olemaan vanhempiansa tukena ja toisaalta taas heidän välissään väkivaltaisessa parisuhteessa. He joutuvat salailemaan perheen asioita ja joskus ottamaan vastuun tuomalla perheen vaietut salaisuudet julki. Vanhempien mahdollisen eron jälkeenkin lapsella voi olla iso rooli äitinsä selviytymisen tukijana. Sopeutuminen tällaisiin rooleihin ja vastuuseen on haastavaa ja psyykkisesti raskasta lapselle. (Ojuri 2004, 115-117.)

3 VÄKIVALTATYÖN AMMATTILAISTEN TYÖ JA TIETO

Suomessa perheväkivaltatyötä on tehty jo parin vuosikymmenen ajan kaikkien väkivallan osapuolien kanssa. Aluksi turvakodit, ja sitä kautta apua, oli tarjolla vain naisille ja lapsille. Lasten tilannetta alettiin huomioimaan enemmän 1990-luvulla, jolloin erityisesti lasten osallisuuteen kiinnitettiin laajemmin huomiota. Tätä ennen lasten kanssa ei suoraan työskennelty, vaan työ kohdistui väkivaltaa kokeneisiin äiteihin. Samoihin aikoihin alkoi sukupuolittuneen väkivallan tutkimus Suomessa laajentua ja tuolloin havahduttiin siihen, että tilanteen muuttamiseksi myös väkivallan tekijät tarvitsevat apua. Ensi- ja turvakotien liiton koordinoima Jussi-työ väkivaltaa käyttäneiden miesten auttamiseksi aloitettiin tuolloin, samoin Lyömätön linja. (Holma & Partanen 2008, 276-278; Ruuhonen 2006. Tiainen & Hokkanen 2010, 24, 26.)

Auli Ojuri (2004, 17) kuvaa Ensi- ja turvakotien liiton tekemää perhekeskeistä työskentelyä 1990-luvulla, jolla ymmärretään kaikkien osapuolien, väkivallan kokijan, tekijän sekä sille altistuneiden, tarve apuun ja tukeen. Vaikka työskentelyssä korostui perhekeskeisyys, ei tavoitteena kuitenkaan tuolloinkaan pidetty perheen väkisin yhdessä pitämistä, vaan tavoitteena oli väkivallan katkaiseminen.

1990-luvun loppupuolella väkivaltatyö sai entistä enemmän huomiota myös valtakunnallisella ja kunnallisella tasolla. Väkivalta huomioitiin sosiaali- ja terveydenhuollon tasa-arvo-ohjelmassa, joka edellytti kunnilta työskentelyä naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi sekä käynnisti väkivallan vähentämisen valistuskampanjan. Huomio väkivaltaa kohtaan edesauttoi kehittämistyötä, uudenlaisten palveluiden järjestämistä sekä väkivaltaan liittyvän koulutuksen aloittamisen. Myös väkivallan traumatisoivuus tunnistettiin Suomessa 1990-luvulla, mikä edesauttoi traumanäkökulman huomioimista työskentelymuodoissa väkivaltaa kokeneiden kanssa. (Ronkainen 2008, 390-392; Ruuhonen 2006, 15.)

Perheissä ja lähisuhteissa tapahtuva väkivalta on saanut huomiota myös 2000-luvulla erilaisien projektien ja toimintaohjelmien kautta. Väkivaltatyötä on kehitetty ja lisäksi tietoa sen tunnistamiseen ja puuttamiseen, on jaettu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Ymmärrys väkivallan haavoittavuudesta sekä yleisyydestä on lisääntynyt. Osa projekteista ja hankkeista on jäänyt elämään käytännön työmuotoihin, kuten Ensi- ja turvakotien liiton Lapsen aika-projekti. Projektin kautta kehitettiin erilaisia työmenetelmiä suoraan lasten kanssa työskentelyyn ja lasten tilanteen esiin nostamiseen. Lasten saatua huomiota lapsilähtöisyys

työskentelyssä vahvistui ja lasten kanssa tehtävä työ lähti kehittymään nykyiseen suuntaansa. (Tiainen & Hokkanen 2010, 8;26-27.)

3.1 Väkivaltatyön käytännöt Suomessa

Tässä tutkielmassa keskityn useiden aiempien lähisuhdeväkivaltatyön tutkimusta tapaan tarkastelemaan pitkälti järjestöpuolella tehtävää väkivaltatyötä. Kansalaisjärjestöissä on perheissä ja lähisuhteissa esiintyvä väkivalta huomioitu kauemmin aikaa, kuin valtiollisella tasolla. Järjestöt ovat siis tehneet ja kehittäneet väkivaltatyötä omilla resursseillaan. (Ruohonen 2006, 9.) Tunnistan kuitenkin väkivaltatyön laajuuden viranomaisverkostossa, jossa perheväkivaltaa kohdataan ja tiedostan ilmiön vaatiman laajan ammatillisen osaamisen. Eri toimijoiden ja viranomaisten välinen yhteistyö nähdään merkityksellisenä väkivaltaa lähisuhteessa kohdanneiden turvaamiseksi ja auttamiseksi. Väkivalttaan perheessä liittyviä monenlaisia ongelmia sekä tuen tarpeita, jolloin väkivaltaa kokeneet ja sille altistuneet saattavat tarvita apua sekä tukea eri viranomaisilta ja palveluntuottajilta. Monialaisen yhteistyön avulla voidaan hyödyntää eri alojen ammattilaisten osaamista ja tietoa. Yhteistyön onnistumisen ja sujuvuuden edellytyksenä on toimiva palvelujärjestelmä, sekä väkivaltatyön selkeä koordinointi, jotta eri toimijat tietävät toistensa työnkuvat ja palvelut. (Ewalds 2011, 146-147; Nikupeteri, Lappi, Lohiniva-Kerkelä, Kauppi & Laitinen 2017, 306-307.)

Lapsista ei välttämättä näe väkivallan vaikutuksia heti tapahtuneen jälkeen, vaan traumat saattavat ilmetä vasta esimerkiksi murrosiässä tai aikuisuudessa. Tämän tiedon huomioiminen on tärkeää lasten tilanteen tunnistamisessa ja heidän huomioon ottamisessa, kun perheessä on tapahtunut väkivaltaa. Vaikka lapsi ei oireile todistamaansa väkivaltaa, on lapsen oikea-aikainen tukeminen tilanteessa tärkeää. (Huovinen 2017.) Mikko Oranen ja Eija Keränen (2006, 70-73) korostavat lapsen kanssa tehtävän työn tärkeyttä lapsen turvallisen kehityksen kannalta. Kaikkien väkivaltaa todistaneiden lasten kanssa ei toimi samantyyppiset työskentelytavat ja vaatii työntekijältä osaamista tunnistaa, miten lasta voidaan tilanteessa auttaa ja tukea.

Tiainen ja Hokkanen (2010, 56-72) ovat nostaneet esiin lapsilähtöisen työskentelyn perusteita perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyössä. Lapsilähtöisyyden näkökulmana perheväkivallan todistajana on lapsen kokemusten ja aktiivisen toimijuuden tunnistaminen. Lapsilähtöisyyteen liittyy työskentelyn joustaminen lapsen tarpeiden ja toiveiden mukaan, jolloin työskentely etenee joustavasti lapsen tahtisesti, lapsen ikä- ja kehitystasonsa huomioon ottaen.

Merkityksellistä on lapsen oikeus tulla kuulluksi ja saada riittävästi tietoa itseään koskevista asioista. Lapsen kokemusten, toiveiden sekä tuottaman tiedon arvostaminen ja eteenpäin vieminen lapsen osallisuuden vahvistamiseksi sekä tilanteen parantamiseksi, voidaan nähdä tärkeänä osana työskentelyä. Kokonaisuudessaan lapsilähtöisellä työllä pyritään vahvistamaan lapsen osallisuutta, turvallisuutta ja hyvinvointia.

Ensisijaisena perheväkivaltaa kohdanneiden kanssa työskentelyssä on konkreettisen turvallisuuden sekä turvallisuuden tunteen varmistaminen ja vahvistaminen. Nikupeteri (2016, 159-161) korostaa väkivaltaa ja vainoa kohdanneiden lasten kanssa sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden merkitystä ja työntekijän roolia niiden luomisessa. Sisäisen turvallisuuden vahvistamisessa tuetaan lapsen turvallisuuden kokemusta. Ulkoisen turvallisuuden luominen vahvistaa fyysistä turvallisuutta konkreettisilla toimintamalleilla, joka mahdollistaa toimintakyvyn säilyttämisen tai parantamisen.

Aina lapsen ja perheen turvallisuutta kotona ei voida varmistaa edes huolellisten suunnitelmien avulla, jolloin turvakoti on yksi turvallinen vaihtoehto. Turvakotijakso on yleensä kriisitilanteessa ja työskentelykin lapsen kanssa on kriisityötä. Kriisityön ensimmäisinä tavoitteina on lapsen turvallisuuden varmistaminen ja turvakodille tuloon johtaneiden tapahtumien purkaminen. Pääsääntöisesti ensitapaaminen järjestetään yhdessä turvakodille tulleen vanhemman sekä lapsen/lasten kanssa, jolloin kaikki saavat yhteisen tiedon, miksi tilanteeseen on tultu ja lyhyen ajan suunnitelman. Turvakotiaikana päätavoitteina työskentelyssä lapsen kanssa akuutin turvaamisen lisäksi ovat tilanteen vakauttaminen, tarvittavan lapsen tasaisen tiedon antaminen lapselle sekä jatkotyöskentelyn tarpeen arvioiminen. (Oranen 2001, 71-73; Tiainen & Hokkanen 2010, 52.)

Konkreettisesti ulkoisen turvallisuuden luominen tarkoittaa esimerkiksi turvasuunnitelman tekemistä, jossa käydään läpi turvallisuuden uhkakohtia ja toimintamalleja niiden varalle. Myös väkivallasta kertominen läheisille sekä eri viranomaisille tuo turvaa. Ulkoisen turvallisuuden luominen ei riitä, mikäli sisäistä turvallisuutta ei huomioida. (Pohjoisvirta 2011, 139-141.) Lapsen kanssa turvasuunnitelmaa tehdessä on tärkeä huomioida, että suunnitelma tehdään lapsilähtöisesti tunnistuen lapsen yksilöllinen kokonaistilanne sekä siihen liittyvät turvallisuusriskit ja myös lapsen turvallisuutta tukevat tekijät. Turvasuunnitelmalla voidaan parantaa lapsen turvallisuuden tunnetta sekä toimijuuden kokemusta, kun turvasuunnitelmassa mietitään, millä tavalla lapsi itse voi toimia pelottavassa tilanteessa tai sen jälkeen. Lapsen kokemus oman toiminnan mahdollisuuksista, kuten piiloutuminen, avun soittaminen

tai asiasta kertominen ulkopuoliselle, suojaa lasta myös psyykkisellä tasolla. (Nikupeteri, Ervasti, Marttala & Laitinen 2017b, 116-118.) Turvasuunnitelman akuuttina tavoitteena on juurikin turvallisuuden varmistaminen, mutta laajempaan ja pitkäkestoisempaan tavoitteena voidaan nähdä lapsen toimijuuden tukeminen (Keskinen 2005, 160).

Väkivaltatilanteista selviäminen ei saa jäädä lapsen omalle vastuulle. Turvalliset aikuiset, jotka vahvistavat lapsen turvallisuutta sekä turvallisuuden tunnetta, ovat tärkeässä asemassa lapsen hyvinvoinnin vahvistamisessa. (Nikupeteri ym. 2017b, 116-118.) Turvallisista aikuisia voi olla parhaimmillaan useampia lapsen elämässä. Lapsi voi luottaa ja turvata esimerkiksi vanhempansa tai johonkin muuhun läheiseen henkilöön, kuten isovanhempiinsa. Turvallinen aikuinen voi löytyä myös kodin ulkopuolelta, kuten koulusta, päiväkodista tai harrastuksen parista. Merkityksellistä on, että kyseinen aikuinen on ainakin jossain määrin tietoinen lapsen kotitilanteesta, jolloin hänen on mahdollista tukea lasta ja lapsi tietää pystyvänsä puhumaan asiasta. Tämä mahdollistaa sen, että lapsi saa tarvittaessa apua ja pystyy jakamaan kokemuksensa toiselle ihmiselle. (Oranen 2001, 61-62.) Läheisverkoston ja turvallisten aikuisten kartoittamisen kautta voidaan vahvistaa lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia.

Kun lapsen fyysinen turvallisuus on varmistettu, voidaan keskittyä sisäisen turvallisuuden vahvistamiseen. Väkivaltatyössä on tärkeää auttaa lasta löytämään keinoja esimerkiksi stressin ja pelkotilojen lieventämiseen erilaisten menetelmien kautta, kuten hengitys- ja mielikuvaharjoituksilla. (Nikupeteri ym. 2017b, 171-172.) Lasten kanssa työskentelyyn on kehitetty erilaisia työmenetelmiä sekä otettu käyttöön muissa maissa käytössä olevia työmenetelmiä. Oleellista on antaa lapselle tilaa ja aikaa työskentelyssä sekä riittävästi tietoa. Eteneminen tapahtuu lapsen omaan tahtiin, jolloin lapsi saa itse määrittää mistä, milloin ja minkä verran haluaa puhua. Työskentelyyn ja työmenetelmien valintaan vaikuttaa lapsen ikätaso sekä muut yksilölliset tekijät, kuten kehitystaso ja lapsen persoona. (Tiainen & Hokkanen 2010, 52; 60.)

Pienempien lasten kanssa asioita voidaan käsitellä esimerkiksi leikin, piirtämisen ja satujen sekä tarinoiden avulla. Työskentelyssä käytetään myös erilaisia välineitä, esimerkiksi erilaisia kortteja, lomakkeita ja pelejä. Lapsen ja nuoren kanssa työskentely voi olla toiminnallista, tai siinä voidaan luoda jotain vaikka askartelemalla tai valokuvien avulla. Työskentelyyn kuuluu usein tunnetyöskentely eri menetelmin, jolloin lapsen on mahdollista harjoittaa tunnetaitojaan, sekä käydä läpi kokemiaan tunteita. Tärkeintä työskentelyssä on aina lapsen turvallisuuden varmistaminen ja lasten kanssa tehdään turvasuunnitelmia, jolla lapsen

turvallisuuden kokemusta voidaan vahvistaa. Läpi prosessin arvioidaan myös lapsen turvallisuutta, sekä ulkoisena että sisäisenä ilmiönä. Konkreettisen turvallisuuden sekä turvallisuuden tunteen vahvistaminen on oleellinen osa lapsen kanssa tehtävää työtä. (Oranen & Keränen 2006, 70-72; Tiainen & Hokkanen 2010, 60-63.)

Erilaisista työskentelymalleista Ruotsissa kehitetty Trappan-malli on otettu suhteellisen laajasti käyttöön myös Suomessa. Trappan-malli on kehitetty nimenomaan työskentelyyn lasten kanssa, jotka ovat joutuneet todistamaan väkivaltaa perheessään. Trappan-mallin tarkoituksena on tiedon antaminen sekä mahdollistaa lapsille väkivallan kokemusten läpikäyminen. Rakenteellisena tavoitteena on ollut perheessään väkivaltaa kohdanneiden lasten tilanteen huomioiminen ja esiin nostaminen. Trappan-malli on strukturoitu työmenetelmä 4-18 vuotiaille lapsille ja nuorille. Sen tavoitteena ei ole kuulustella tai hankkia tietoa perheen tilanteesta, vaan antaa lapselle tietoa sekä mahdollisuus käydä kokemuksiaan läpi. Trappan-malliin sisältyy myös vanhempien tai vanhemman tapaaminen sekä perheen yhteiset aloitus ja lopetustapaamiset. Myös yhteistyö eri viranomaisten kanssa sekä tarvittaessa asiakkuuden eteenpäin ohjaus kuuluvat toimintamalliin. Itse työskentelyssä käytetään erilaisia työmenetelmiä lasten kanssa. Työmenetelmistä voidaan valita lapsen ikätasoon sopivia menetelmiä. (Källström Cater 2009.)

Väkivallan traumatisoimisen tunnistaminen sekä lapsuuden haitallisten kokemusten ymmärtäminen on oleellista, jotta traumanäkökulma osataan huomioida työskentelyssä. Lapsuuden haitallisten kokemusten seurausten ymmärtämisen kautta on mahdollista huomioida niiden vaikutuksia esimerkiksi oppimiseen sekä stressin sietämiseen. Trauman ja sen seurausten tunnistaminen on tärkeää, jotta osataan lisätä turvallisuutta ja sitä kautta vahvistaa lasten hyvinvointia. Asian tiedostaminen ja tunnistaminen ovat avaintekijöitä, jotta voidaan luoda uudenlaisia käytäntöjä, joilla lapsuuden haitallisten kokemusten seurauksia voidaan helpottaa. (Burke Harris 2019, 286-287.) Haitallisten kokemusten, kuten perheväkivallan todistamisen, purkamisessa käytetään vakauttavia työmenetelmiä. Vakauttavalla työskentelyllä pyritään tukemaan lasta löytämään vakaa olo. Tähän käytetään usein kehollisia menetelmiä, joiden avulla lapsi voi oppia tunnistamaan tunteiden ja mielen vaikutukset kehoonsa, sekä hallitsemaan kehollisia reaktioitaan. (Nikupeteri ym. 2017b, 123.)

Myös väkivaltaa kokeneen vanhemman kanssa työskentelyssä traumaviitekehyksen ymmärtäminen on tärkeää. Trauma vaikuttaa vanhemman toimintaan sekä toiminta- ja arviointikykyyn, jolloin vanhempi voi arvioida väärin lapsen turvallisuutta. Traumaviitekehys tuo

työntekijöille näkökulmaa ja sitä kautta keinoja vanhemman tukemiseen, aiemman mahdollisesti traumatisoituneen vanhemman syyllistämisen sijaan. (Oranen 2001, 26.) Ensi- ja turvakotien tekemä työ ei ole terapiatyötä, vaikka siinä on terapiatyön elementtejä. Traumavii-tekehys kulkee koko ajan mukana työskentelyssä ja trauman ymmärtäminen on oleellista, jotta lapsi osataan tarvittaessa ohjata jatkotuen piiriin, esimerkiksi vertaistukiryhmään tai terapiaan. (Tiainen & Hokkanen 2010, 70-71.)

Väkivallan lasta haavoittavien vaikutusten tiedostamisen lisäksi on tunnistettava myös lasten selviytymistä tukevien asioiden merkitys. Lapsen voimavarojen kartoittaminen sekä vahvistaminen ovat oleellinen osa työskentelyä. Voimavarat ja vahvuudet saattavat jäädä piiloon, jos lapsen tilanne on hyvin vaikea. On kuitenkin työntekijän tehtävä auttaa lasta löytämään ne. Lapsen voimavaroja sekä itsetuntoa voidaan vahvistaa esimerkiksi kartoittamalla lapsen vahvuuksia sekä kiinnostuksen kohteita ja hyödyntää niitä työskentelyssä. (Tiainen & Hokkanen 2010, 69-70.)

Perheessä tapahtunut väkivalta koskettaa koko perhettä, jolloin kaikkien perheen jäsenten on tärkeä saada apua. Kuten jo aiemmin nousi esille, on väkivallalla merkittäviä vaikutuksia esimerkiksi vanhemmuuteen ja sitä kautta myös lasten hyvinvointiin. Anu Huovinen (2017, 141) korostaakin väkivaltaa kokeneiden lasten identiteettikertomusten tutkimuksessaan vanhempien kanssa tehtävän väkivaltatyön välillistä vaikutusta lapsiin. Vanhemmuustyöskentelyn kautta voidaan tuoda lasten kokemuksia ja tilannetta näkyville sekä tukea perhettä lapsilähtöisesti. Myös Auli Ojuri (2006,19) nostaa esiin vanhemmuustyön tärkeyttä, kun perheessä on ollut väkivaltaa. Vanhemmuustyön kautta vanhempaa tuetaan, että hän näkisi väkivallan vaikutukset lapseen ja sitä kautta pystyisi olemaan lapsen tukena kriisissä. Olen-naista on, että vanhempi saa myös itse tukea tilanteessa. Inkeri Eskonen (2005, 24; 64) on tutkimuksessaan kuitenkin todennut, että lasten tilannetta ja kokemuksia ei voida todellisesti tunnistaa kuulematta lasta itseään. Suorassa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa työntekijän on mahdollista kuulla lapsen näkökulmaa asiaan, joka ei välttämättä välity vanhempien kautta.

Perheväkivalta ja eron jälkeinen vaino vaativat usein moniammatillista yhteistyötä eri toimijoiden ja viranomaisten välillä. Ensisijaisen tärkeää on väkivallan ja vainon tunnistaminen. Väkivallasta ja vainosta sekä niiden vaikutuksista tarvitaankin tietoa palvelujärjestelmän eri tasoilla, jotta ne pystytään tunnistamaan ja sitä kautta ohjaamaan perheet oikeiden palveluiden piiriin. Eri toimijoiden välinen yhteistyö mahdollistaa myös väkivallan

kokonaisuuden hahmottamisen, joka voi muuten jäädä tunnistamatta. (Nikupeteri & Laitinen 2011, 34-35; Nikupeteri ym 2017a.)

Yksilöllisissä tilanteissa on osattava huomioida tilanteen erilaisia erityispiirteitä. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen voi olla haastavaa ja toisaalta siihen vaikuttavat myös työntekijöiden ymmärrys perhesuhteista sekä eron vaikutuksesta niihin. Työntekijöillä on oltava riittävästi tietoa vainosta, jotta perhettä voidaan auttaa oikealla tavalla. Pahimmillaan työntekijät eivät tunnista vainoa, jolloin he voivat omalla toiminnallaan edistää vainoavan osapuolen toimia esimerkiksi mahdollistamalla lasten käyttämisen väkivallan välineenä tapaamissopimusten kautta. Kun perheessä on ollut väkivaltaa, täytyy lapsen tilannetta arvioida tarkasti myös eron jälkeen esimerkiksi väkivaltaa käyttäneen vanhemman tapaamisten osalta. (Nikupeteri 2016, 62-64; 133-134.) Lapsen ja vanhemman tapaamisissa on tärkeä tunnistaa vainoon ja väkivallan jatkumiseen liittyvät riskit. Tämä vaatii työntekijöiltä tilanteen tunnistamista sekä yksilöllisiä ratkaisuja turvallisten tapaamisten mahdollistamiseen, kuten tarvittaessa tapaamisten järjestäminen valvottuina. (Nikupeteri ym. 2017b, 119.)

Lastensuojelulla on merkityksellinen rooli, kun lapsiperheessä esiintyy väkivaltaa. Lastensuojelun roolia sekä ammattitaitoa on tarkasteltu perheissä tapahtuvan väkivallan tunnistamisen sekä siihen puuttumisen näkökulmasta. Lastensuojelulla ja sosiaalityöllä on iso vastuu väkivallan tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa, esimerkiksi arvioimassa lastensuojelun tarvetta sekä järjestämässä erilaisia tukitoimia lapsen ja perheen turvallisuuden vahvistamiseksi (Nikupeteri ym. 2017b, 120). Lastensuojelun rooli konkreettisten toimenpiteiden mahdollistajana lapsen turvallisuuden vahvistamisessa nähdään merkityksellisenä (Tiainen & Hokkanen 2010, 62). Kuitenkin yhteistyö muiden tahojen kanssa on oleellista lapsen tilanteen todellisuuden ja kokonaisuuden tunnistamisessa sekä oikeanlaisen ja riittävän tuen varmistamiseksi. Lastensuojelun työntekijöiden ammattitaitoa tilanteen vakavuuden tunnistamisessa on arvosteltu ja toisaalta nähty väkivallan katoavan muiden lastensuojelullisten ongelmien taakse. Moniammatillisen yhteistyön avulla on mahdollista laajentaa ymmärrystä perheväkivallan vaikutuksista ja lasten kokemuksista. Tätä tietoa voidaan hyödyntää lasten hyvinvoinnin vahvistamisessa. (mm. Hurtig 2006; Eskonen 2005, 22-24; Nikupeteri 2016.)

3.3 Eettinen stressi ja sijaistraumatisoituminen

Maija Mänttari-Van der Kuip (2015a) on tarkastellut sosiaalityöntekijöiden hyvinvointia sekä haasteita työssään, toimintamahdollisuuksien ja eettisesti vastuullisen valintojen kautta

(mt., 329). Jotta voidaan tarkastella sosiaalityön eettisyyden toteutumista, on ensin tutustuttava sosiaalityötä ohjaavaan etiikkaan. Sosiaalihuollon ammattihenkilölaissa (817/2015, 4§) säädetään myös ammattieettisistä velvollisuuksista: ”*Sosiaalihuollon ammattihenkilön ammatillisen toiminnan päämääränä on sosiaalisen toimintakyvyn, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen ja hyvinvoinnin lisääminen.*” (Finlex 2015). Sosiaalialan ammattieettisissä ohjeissa todetaan ammattietiikan ohjaavan kokonaisvaltaisesti *ammattillista toimintaa sekä siihen liittyviä ratkaisuja valintoineen.* Sosiaalialan ammattietiikka on hyvin laajaa ja se sisältää erilaisia eettisiä periaatteita, jotka pohjaavat ihmisten hyvinvoinnin vahvistumiseen. Eettinen toiminta sosiaalityössä edellyttää arvostusta ja luottamusta asiakasta kohtaan, oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden vahvistamista, sekä ihmisten yksilöllisyyden ja yksilöllisten tarpeiden tunnistamista ja tunnustamista. Rakenteellisella tasolla sosiaalityön eettiseen toimintaan sisältyy perusajatuksena epäoikeudenmukaisuuden vastustaminen niin rakenteissa kuin toimintatavoissa. (Talentia 2017.)

Sosiaalityötä ja sen ammattietiikkaa ohjataan siis lailla sekä ohjeilla. Kuitenkin työssä tulee säännöllisesti esiin tilanteita, joissa laki ei suoraan määritä ja anna vastauksia, miten toimia tietyssä asiakastilanteessa. Näissä kohdin eettisellä harkinnalla on tärkeä merkitys toimintamalleissa ja päätöksenteossa. (Talentia 2017, 25.) Toisaalta eettisen harkinnan käyttäminen työssä voi olla haasteellista, jos työpaikan tai palvelujärjestelmän toimintatavat eivät tue sitä. Tilanteessa, jossa lainsäädäntö ei tue tai mahdollista työntekijän arvioimaa eettisesti pätevää toimintatapaa, aiheutuu työntekijälle moraalista kuormitusta (Kälvemarks, Höglund, Hansson, Westerholm, Arnetz 2004).

Työntekijöiden eettisen työn kuormittavuutta sekä eettisesti haastavien valintojen vaikutuksia työntekijöihin on tutkittu Suomessa ja kansainvälisesti. Marjut Mänttari-van der Kuip (2015a, 332) käyttää sosiaalityöntekijöiden eettisestä kuormasta johtuvasta pahoinvoinnista osittain käsitettä moraalinen ahdinko. Ulhric, O’Donnel, Taylor, Farrar, Danis Ja Grady (2007) käyttävät ilmiöstä käsitettä eettinen stressi. Käsitän tässä nämä käsitteet rinnakkaisina, toisiaan täydentävinä. Kälvemarks ym. (2004) ovat todenneet eettisten dilemموjen aiheuttavan moraalista ahdinkoa työntekijöille.

Myös Ulhric, O’Donnel, Taylor, Farrar, Danis Ja Grady (2007, 1709) toteavat sosiaali- ja terveysalalla tulevan eteen eettisiä ongelmia, jotka haastavat työntekijöitä työssä ja saattavat tuottaa eettistä stressiä. Tilanteessa ulkoapäin tulevat määritykset tai rajoitteet estävät

työntekijää toimimasta, kuten työntekijä näkisi moraalisesti oikeana toimintatapana. Myös Mänttari-van der Kuipin (2015a, 332-334) mukaan riittämättömät resurssit ja sitä kautta rajoittuneet toimintamahdollisuudet vaikeuttavat työntekijöiden mahdollisuutta tehdä työtä eettisesti vastuullisesti. Sosiaalityöntekijät ovat tuoneet esiin kokemuksiaan, etteivät pysty huomioimaan asiakkaiden tilanteita kokonaisvaltaisesti ja yksilöllisesti, jolloin on riskinä, ettei tunnisteta asiakkaan hätää ja tarpeita. Myös riittävien ja asiakkaiden tarpeita vastaavien palveluiden tarjoaminen ei välttämättä mahdollistu resurssien puutteellisuuden vuoksi.

Tehdäkseen eettisesti laadukasta työtä, työntekijällä on oltava riittävästi aikaa ja resursseja työn tekemiseen. Mänttari-van der Kuip (2015a, 329-330) toteaa käytössä olevien resurssien sekä organisaation määrittelemien rajojen, kontrollin ja valvonnan vaikuttavan suoraan työntekijöiden työhön ja toimintamahdollisuuksiin. Erityisesti julkisella sektorilla asiakasmäärät ovat huomattavasti suositeltua korkeammat, mikä määrittää asiakkaan ja tämän asiaan käytettävän ajan sekä intensiteetin. Tämä haastaa työntekijöitä korkealaatuisen ja eettisesti vastuullisen työn tekemisessä.

Mänttari-van der Kuip (2013) tuo esiin sosiaalityöntekijöiden ammattieettisesti vastuullisen työskentelyn haasteellisuuden liittyvän vahvasti organisatoriseen tilivelvollisuuteen sekä toimintamahdollisuuksien huonontumiseen. Tilivelvollisuuteen liittyvät työntekijöiden kokemukset organisaatiollisesta valvonnasta ja kontrollista sekä tehokkuus- ja säästöpainesta. Mänttari-van der Kuipin mukaan työntekijöiden tilivelvollisuudessa on sekä positiivisia että negatiivisia elementtejä. Sosiaalityöntekijöiden vastuu julkisten varojen käyttämisestä ja lakisääteisestä toiminnasta on tärkeää yhteiskunnallisella tasolla. Kuitenkin tilivelvollisuuden voidaan nähdä heikentävän ammattieettistä työtä sekä ajavan työntekijöitä tekemään eettisesti kestävämpiä päätöksiä. Myös Hurtig ja Laitinen (2006, 196-197) toteavat organisatoriset haasteet työn eettisyyden kannalta. Raha ja hallinnolliset toimintamallit määrittävät liikaa työtä, jolloin ihmisten yksilöllinen kohtaaminen ja riittävien tukitoimien mahdollistaminen saattaa olla käytännön työssä mahdotonta toteuttaa.

Ammattieettiset haasteet voivat heikentävää työntekijöiden hyvinvointia ja asettaa heidät vaikeaan tilanteeseen. Tämä vaikuttaa negatiivisesti työntekijöiden hyvinvointiin sekä lisää työntekijöiden eettistä sekä moraalista räsytystä. (Mänttari-van der Kuip 2015a, 332.) Eettinen stressi voi aiheuttaa työntekijälle turhautumista, tyytymättömyyttä, emotionaalisia, psykososiaalisia ja fyysisiä vaikutuksia, kuten voimattomuutta ja väsymystä, jotka voivat mahdollisesti uhkaavat jopa työntekijän ammatillisuutta sekä työkykyä. Eettistä stressiä kokevat

työntekijät ovatkin usein vähemmän halukkaita jatkamaan työssään, eivätkä saa positiivisia kokemuksia työstään. (Ulhrich ym. 2007, 1708; Mänttari-van der Kuip 2015b).

Eri tutkimusten mukaan työntekijöiden eettistä stressiä voidaan ehkäistä sekä keventää erilaisilla toimenpiteillä. Mänttari-van der Kuipin (2015a, 333) mukaan hyvinvoiva työyhteisö voi parantaa myös työntekijöiden hyvinvointia. Lisäksi Mänttari-van der Kuip peräänkuuluttaa sosiaalityön resurssihaasteiden esiin nostamista rakenteellisen sosiaalityön sekä tutkimustiedon avulla. Riittävät resurssit ovat ainoa mahdollisuus eettisesti laadullisen sosiaalityön tekemiseen. Kälvemarks ym. (2004) toteavat, että työorganisaatioiden sosiaali- ja terveysalalla pitäisi tukea ja antaa työntekijöille paremmat edellytykset eettisesti kestäväälle työlle. Lisäksi etiikan lisäkoulutus, sekä mahdollisuudet avoimemmalle keskustelulle eettisistä haasteista, nähdään tutkimuksessa tärkeinä. Myös Ulrichin ym. (2007) mukaan lisäkoulutus etiikasta, kuten sen voimavaroista ja eettisestä stressistä, on tarpeellista eettisen työn mahdollistamiseksi sekä työntekijöiden hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Oleellisena nähdään myös työyhteisön tuki sekä organisaation mahdollistamat resurssit mahdollistamaan työntekijöitä toimimaan eettisten periaatteiden mukaan. Työyhteisön tuen on todettu parantavan työntekijöiden hyvinvointia ja vähentävän eettistä stressiä työssä. (Kälvemarks ym. 2004).

Ihmissuhdetyötä tekevät tarvitsevat työssään empatiakykyä. Empatiakyky mahdollistaa asiakkaan kokemusten merkityksen tunnistamista sekä suhteen luomisen asiakkaaseen. Kuitenkin juuri empatia tiedostamattomana uhkaa työntekijöiden hyvinvointia sekä työssäjaksamista. Vuorovaikutustyö traumatisoituneiden ihmisten kanssa haastaa työntekijän omaa henkistä hyvinvointia ja altistaa työntekijän myötätuntuupumukselle ja sijaistraumatisoitumiselle, joista molemmista voi seurata loppuun palaminen. (Rothschild & Rand 2010, 24-25.) Loppuun palaminen, työuupumus yhdistetään turhautumisen sekä voimattomuuden kokemuksiin työssä. Loppuun palamista on voinut edeltää jatkuva tunnetason haastavuus työssä, sekä työorganisaation määrittämät vaatimukset (Figley, 1995).

Charles Figley on tutkinut laajasti sijaistraumatisoitumista 1990-luvulta lähtien. Figleyn mukaan sijaistraumatisoitumisen taustalla on välittäminen. Työntekijät saattavat kokea asiakkaidensa tuskaa, kuunneltuaan ja käytyään asiakkaan kokemaa läpi, koska kokevat empatiaa asiakkaitaan kohtaan (Figley, 1995). Perheväkivaltatyötä tekevät kuulevat työssään asiakkaiden pelottavia, ahdistavia ja kivuliaita kokemuksia sekä väkivallan kokijoilta, tekijöiltä että sille altistuneilta lapsilta. Erityisen haastavaksi työntekijälle on todettu, mikäli väkivalta on läsnä nykyhetkessä ja jos se koskettaa lapsia (Iliffe & Steed, 2000). Lasten ja heidän

väkivaltakokemustensa kanssa työskentely altistaa työntekijän herkemmin ja mahdollisesti vakavammille sijaistraumatisaatio-oireille, lasten kokemusten kuuleminen koskettaa työntekijöitä vahvemmin (Reunanen & Holma 2012).

Sijaistraumatisoituminen voi aiheuttaa työntekijälle traumaan verrattavia seurauksia. Erilaisia oireina tutkimuksissa on havaittu muun muassa unettomuutta, ahdistusta, turhautumista, asiakkaan traumakokemusten läpikäymistä, epäluottamusta, turvattomuutta sekä kiukkua. (mm. Iliffe & Steed, 2000.) Asiakkaan kautta siirtyneet traumakokemusten reaktiot voivat vaikuttaa myös vapaa-ajalla työntekijän sosiaalisiin suhteisiin ja turvallisuuden tunteeseen. Sijaistraumatisoituminen uhkaa työntekijän työkykyä sen seurausten kokonaisvaltaisuuden vuoksi. (Lindqvist 2012, 100.)

Traumaattisten asioiden ja traumatisoituneiden ihmisten kanssa työskennellessä työyhteisön tuki sekä työhyvinvointia tukevat palvelut, kuten työnohjaus, ovat merkityksellisiä. Kaikkienensa joustaminen sekä erilaiset mahdollisuudet tilanteiden ja asioiden purkamiseen, vahvistavat työntekijöiden selviytymistä sijaistraumatisoitumiselta. Esimerkiksi vaikean asiakastapaamisen jälkeen tilanteen läpikäyminen työkaverin kanssa, mahdollisuus hyödyntää työparia tai tiimiä sekä työn haastavuuden ymmärtäminen ja siinä tukeminen, ovat työntekijöiden nimeämiä selviytymiskeinoja. (Reunanen & Holma 2012.) Työntekijät tarvitsevat erilaisia resursseja työnantajan puolelta jaksakseen tehdä työtä haastavien asioiden parissa ja pystyäkseen tukemaan traumatisoivia kokemuksia kohdanneita ihmisiä.

Rothschildin (2010) mukaan riski myötätuntouupumukselle tai sijaistraumatisoitumiselle on yleisesti olemassa työntekijöille, jotka tekevät työtä traumatisoituneiden asiakkaiden sekä traumaattisten kokemusten kanssa. Kuitenkin työntekijöillä on olemassa näiltä oireilta suojaavia toimintamalleja, kuten oman kehon muutosten tarkkaileminen sekä muutoksiin reagoiminen. Tästä puhutaan kehotietoisuutena, joka on erityisen merkityksellistä ammattilaisen oman hyvinvoinnin kannalta. Tutkimukset ovat osoittaneet, että kehotietoisuus suojaa työntekijää sijaistraumatisoitumiselta. Kehon reaktiot traumaattisiin kokemuksiin vaihtelevat eri ihmisten välillä. Työntekijän vireystila vaikuttaa kehon reaktioihin. Oman vireystilan tunnistaminen mahdollistaa vireystilan säätelyn, sekä sitä kautta suojaa sijaistrauman oireilta. Vireystilan säätelyyn on olemassa erilaisia keinoja, kuten purkaa tilannetta kehollisilla toiminnoilla. (Rothschild 2010, 100-107; Lindqvist 2012, 101-102.)

Lindqvist (2012, 102-103) korostaa sijaistraumatisoitumisen ehkäisemissä kehotietoisuuden rinnalla työntekijän oman hyvinvoinnin vahvistamista mielen ja fyysisen terveyden kautta. Hyvää oloa tuottavat sosiaaliset suhteet sekä vapaa-ajan toiminnot vahvistavat hyvinvointia. Työntekijän on hyvä erottaa vapaa-aika ja työ selkeästi toisistaan ja pyrkiä löytämään tasapaino niiden välille. Myös sijaistraumatisoitumisen, kuten aiemmin käsitellyn eettisen stressin riskiä, voidaan ennaltaehkäistä lisäkoulutuksen, erityisesti traumateorian sekä työnohjauksen avulla. Kuten jo on todettu, empatia kuuluu auttamistyöhön. On kuitenkin tärkeää, että työntekijä on tietoinen omasta empatiastaan, sekä sen riskeistä. Kokonaisuudessaan työntekijän tietoisuus omasta kehostaan sekä sen muutoksista ja erilaisista vakauttavista keinoista, auttavat sijaistraumatisoinnin ennaltaehkäisemisessä.

Perheväkivallan ja lasten kokemusten kanssa työskentelyn haavoittavuuden riskit on tärkeä tiedostaa, jotta työntekijöiden työhyvinvointia ja sitä kautta lasten ja perheiden avunsaantia voidaan parantaa. Sekä eettinen stressi, että sijaistraumatisoituminen ovat todellisia uhkia, kun työssä kohdataan haavoittumassa asemassa olevia ja traumatisoituneita asiakkaita. Työntekijöiden hyvinvointiin on tärkeä kiinnittää huomiota työkyvyn sekä asiakkaiden saaman avun kannalta. Resurssit ovat merkityksellisiä useista eri näkökulmista katsottuna. Riittävät resurssit ja mahdollisuudet työntekoon ja sitä kautta asiakkaiden tukemiseen suojaavat työntekijöitä eettiseltä stressiltä (Mänttari-van der Kuip 2015a). Toisaalta myös työntekijän hyvinvointia tukevat resurssit, kuten riittävä työnohjaus, vahvistavat työhyvinvointia ja työkykyä (Suokas-Cunliffe 2003).

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, miten perheväkivallan kanssa työskentelevät näkevät ja huomioivat lapset aikuisten välisen väkivallan keskellä. Rajaan tutkimukseni koskemaan lapsia, jotka ovat altistuneet väkivallalle todistaessaan vanhempien välistä perheväkivaltaa, mutta eivät itse ole joutuneet suoran fyysisen väkivallan uhreiksi. Lapsiin kohdistuvassa väkivallassa on myös olemassa selkeitä toimintamalleja ja ohjeistuksia työntekijöille. Kun väkivalta ei kohdistukaan suoraan lapseen tai lapsi ei ole paikalla väkivaltatilanteessa, eivät auttamiskäytännöt ja moniammatillinen yhteistyö ole yhtä selkeitä. Ammatillaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa saattavat kuitenkin jättää huomioimatta lasten kokemukset, kun väkivalta perheessä ei ole kohdistunut suoraan lapseen (Nikupeteri & Laitinen 2015, 841.) Tutkielmassani olen kiinnostunut myös siitä, mitä työskentely väkivaltaa kohdanneiden lasten ja perheiden kanssa edellyttää ammattilaisilta.

Lasten asemaa väkivallan todistajina sekä ammattilaisten kokemuksia tarkastelen näiden tutkimuskysymysten kautta:

1. Miten ammattilaiset näkevät perheväkivallan keskellä elävät lapset huomioitavan työskentelyssä?
2. Millä tavalla perheväkivallan todistamisen vaikutukset näyttäytyvät lasten hyvinvoinnissa?
3. Millaista osaamista ammattilaiset tunnistavat tarvittavan perheväkivaltaa todistaneiden lasten kanssa työskentelyssä?

Teoreettisena näkökulmana tutkielmassani näkyvät lasten osallisuus, perheväkivalta ja ammatillisuus. Tarkastelen näitä ilmiöitä ammattilaisten näkökulmasta, kuinka he näkevät lasten osallisuuden sekä ammattilaisten roolin työskentelyssä. Tutkielma asettuu perheväkivaltatyön maastoon.

4.2 Aineisto ja analyysi

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimusaineisto koostuu Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten työntekijöiden yksilöhaastatteluista. Hain tutkimuslupaa neljästä eri jäsenyhdistyksestä eri puolilta Suomea.

Haastattelupyynnöt haastateltaville lähetin sähköpostitse, kun olin saanut tutkimusluvut. Kaikki kuusi haastatteluun pyytämäni ammattilaista suostuivat haastateltaviksi. Jokaisella haastateltavalla oli oikeus päättää, suostuuko hän haastatteluun. Tutkimusta tehdessä kaikkien osallisten vapaaehtoisuus on ehdottoman tärkeää. Lähetin myös tutkimussuunnitelmani kaikkiin näihin jäsenyhdistyksiin, joista tutkimuslupaa hain. Tutkimukseen osallistuvilla oli siis mahdollisuus tutustua ja saada tietoa tutkimuksesta, johon he osallistuvat. (Kuula 2011, 23, 61). Sovin haastattelupaikat ja -ajankohdat henkilökohtaisesti haastateltavien kanssa. Haastatteluista viisi toteutettiin ammattilaisten työpaikoilla ja yksi puhelimitse. Kaikki haastattelut tehtiin kuukauden sisällä marras- joulukuussa 2019. Haastatteluiden kesto vaihteli 30-80 minuutin välillä. Haastateltavien koulutustaustat ovat monipuolisia sosiaali- sekä terveydenhuollon, sekä psykologian puolelta. Lisäksi haastateltavat ovat hankkineet laaja-alaista lisäkoulutusta. Haastatteluun osallistujilla on laaja työkokemus väkivaltatyöstä sekä perheiden kanssa tehtävästä työstä.

Tutkimuksen tarkoituksena on saada näiltä väkivaltatyön asiantuntijoilta erityistä tietoa perhe- ja lähisuhdeväkivallasta ja väkivaltatyöstä etenkin lasten näkökulmasta. Olen myös kiinnostunut ammattilaisten oman työn kokemuksista. Asiantuntijahaastatteluja ei ole määriteltä omaksi haastattelumenetelmäksi, vaan asiantuntijahaastatteluissa käytetään erilaisia haastattelumenetelmiä. Kuitenkin on tärkeää huomioida haastateltavien erityispiirteet haastattelua suunniteltaessa ja toteutettaessa. (Alastalo, Åkerman & Vaittinen 2017, 214-216.) Tiedostan haastateltavien olevan oman alansa ammattilaisia, jonka huomioin haastattelun kysymyksissä ja toteutuksessa.

Olen valinnut aineistonkeruumenetelmäksi puolistrukturoidun teemahaastattelun. Teemahaastattelu soveltuu arkaluontoiseen tutkimusaiheeseen. Teemahaastattelussa on etukäteen määriteltä haastattelun sisältämät teemat, jotka käydään läpi haastattelussa haastateltavan kanssa. (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 50-54.) Teemat ja haastattelun runko ovat samat jokaiselle haastateltavalle, mutta haastattelutilanteessa voi esittää myös tarkentavia ja lisäkysymyksiä. Ajattelen aiheen ja haastateltavien kannalta tämän olevan oleellista.

Väkivalta ja lapset aiheena on hyvin moninainen ja sensitiivinen. Haastateltavat ovat aiheen, osa vanhempien ja osa lasten kanssa tehtävän työn asiantuntijoita, joten heidän esiin nostamansa näkökulmat voivat painottua ja ohjautua eri osa-alueisiin. Vaikka teemahaastattelua ja teemojen valintaa ohjaakin tutkimuksen teoreettinen viitekehys, voi haastattelussa kuitenkin joustaa. Lisäkysymysten sekä haastateltavan kanssa keskustelun kautta on mahdollista paneutua tarkemmin haastateltavan esiin nostamiin ilmiöihin ja teemoihin. (Hyvärinen 2017, 21-23.) Kävin jokaisen haastateltavan kanssa läpi haastattelurungon kaikki kysymykset. Tarkentavia kysymyksiä esitin tapauskohtaisesti, riippuen kuinka laajasti haastateltava oli jo pääkysymykseen vastannut. Lisäksi haastattelutilanteissa syntyi uusia tarkentavia kysymyksiä. Pääasiassa haastattelut toteutuivat samalla rungolla.

Haastattelujen litteroinnit tein yksityiskohtaisesti kirjoittaen ylös myös kaikki täytesanat, kuten tuota, sillain ym. Jätin kuitenkin kirjoittamatta haastateltavien tauot puheessa sekä muut äännähdykset, koska en näe niitä oleellisina analyysini kannalta. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 54 sivua, fonttina Times new roman ja fonttikokona 12 rivivälillä 1,5. Aineistossa ja tutkielmassani haastateltavat on nimetty haastattelujen aikajärjestyksen mukaan H1, H2, H3, H4, H5 ja H6.

Aineiston tunteminen on oleellinen osa tutkimuksen toteutusta ja onnistumista (Eskola & Suoranta 2003, 151). Perehdyin aineistoon lukemalla sen tarkasti läpi muutamaan kertaan, jonka jälkeen lähdin systemaattisesti käymään aineistoa läpi kynän kanssa. Etsin aineistosta teemoja, jotka nousevat keskeisesti esille teoriataustan huomioon ottaen. Merkitsin ylös kaikki lapsia koskevat ilmaukset, kuten suora työskentely lasten kanssa, lasten kokemukset sekä vanhemmuus. Aineistoa läpikäydessä sieltä nousi vahvasti esiin useassa haastattelussa myös haasteet väkivallan tunnistamiseen ja sitä kautta lasten tuen mahdollistamiseen liittyen sekä niiden vaikutus ammattilaisten työskentelyyn. Merkitsin myös nämä havainnot tekstiin. Alleviivausten lisäksi tein omia merkintöjä ja muistiinpanoja tekstiin. Poimin tekstistä myös teoriataustan ulkopuolelta havaintoja, jotka nousivat esiin useamman haastateltavan vastauksista, en siis pitäytynyt ainoastaan etukäteen määritellyissä teorioissa. Kävin aineistoa läpi moneen kertaan. Kun tunsin tuntevani aineiston riittävän hyvin, lähdin käymään läpi merkintöjäni.

Analysoin aineistoa sisällönanalyysin menetelmien avulla. Analyysissa päädyin teoriaohjajaan sisällönanalyysiin, jolloin siinä näkyy teoreettisia kytköksiä, mutta teoria ei suoraan ohjaa analyysia. Aikaisemman tutkimuksen tuottama tieto vaikuttaa teemojen valintaan ja

sen vaikutus näyttäytyy analyysissa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Valitsin aineistossa toistuvia, sekä teoriapohjan kannalta oleellisia ilmiöitä ja käsitteitä, joita lähdin pelkistämään, esimerkiksi lainsäädäntöön sekä palvelujärjestelmään liittyvät epäkohdat muuttuivat yhteiskunnallisiksi haasteiksi. Tutkimuskysymysten ja teoriataustan perusteella poimin samankaltaisuuksia aineistosta, jotka jaoin ryhmiin eri teemojen alle. Aineiston teemoittelun tarkoituksena on nostaa esiin tutkimuskysymysten kannalta keskeisiä teemoja aineistosta. Teemoittelun kautta on mahdollista tarkastella ja vertailla valittujen teemojen esiintymistä tutkimusaineistossa. Esimerkiksi työntekijän roolia analysoidessani poimin aineistosta kaikki teemaan liittyvät viittaukset. Tämän jälkeen jaottelin ne kolmeen eri osa-alueeseen, eli keskeisimpään teemaan, jotka käsittävät työntekijän osaamistarpeet, työntekoa estävät ja kuormittavat seikat sekä sitä edistävät tekijät. Työntekijän osaamistarpeiden alle pelkistyivät käsitteet traumatietoisuus, väkivaltailmiön ymmärrys sekä rakenteellinen osaaminen. Työtä haastaviksi ja kuormittaviksi teemoiksi aineistossa näyttäytyvät resurssit, väkivallan tunnistaminen sekä rakenteelliset haasteet. Lasten tilannetta edistävinä teemoina korostuivat tutkittu tieto, monialainen yhteistyö sekä toimivat työmenetelmät.

4.3 Tutkimuksen eettisyys

Perheväkivalta on ilmiönä ja tutkimusaiheena sensitiivinen sen arkaluontoisuuden vuoksi. Lähisuhteessa väkivaltaa kokeminen sekä sitä todistaminen on haavoittavaa ja tämä ohjaa osaltaan tutkimusprosessia sen eri vaiheissa. Tutkittavan ilmiön luonteen vuoksi on erityisen tärkeä pohtia, miten aihetta lähestytään ja kenen tuottamaa tietoa halutaan saada. Työntekijöitä haastatteleamalla arkaluontoista ilmiötä voidaan tarkastella ammatillisesta näkökulmasta, jolloin asiakkaan kokemuksia ei pyritä tunnistamaan. (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018.)

Sensitiivisessä tutkimuksessa voidaan tarkastella sensitiivisyyttä tutkimusaiheen sekä tutkimuksen kohderyhmän kautta. Kohderyhmistä haavoittuvia ovat esimerkiksi juuri lapset sekä haavoittuvassa tilassa olevat, kuten väkivaltaa kokeneet. Myös perhettä ja erityisesti perhesalaisuuksia pidetään erityisinä ja haasteellisina tutkimuskohteina, jolloin tutkijan on huomioitava tutkimusaiheen ja kohteen sensitiivisyys. (Kallinen ym. 2018, 15-20, 173-179.)

Päädyin omassa tutkimuksessani aiheen sensitiivisyyden huomioon ottaen keräämään aineiston perheväkivaltatyön asiantuntijoilta väkivaltaa itse kokeneiden ja kohdanneiden lasten sijaan. Tutkimustuloksissa on siis huomioitava, että tieto on ammattilaisten tuottamaa ja

heidän näkökulmastaan. Tämä vaikuttaa osaltaan tutkimustuloksiin ja tutkimustulokset ovat siis väkivaltatyön ammattilaisten näkemystä lapsista perheväkivallan todistajina sekä lasten kanssa työskentelystä. Tutkimustulokset olisivat todennäköisesti jossain määrin erilaisia, mikäli siinä yhdistyisivät myös väkivaltaa kotonaan kohdanneet henkilöt. Aiemmissa sensitiivisissä tutkimuksissa on pohdittu sitä, kenen ääni ja tuottama tieto nostetaan esille (Kallinen ym. 2018). Pohdinkin tutkimukseni eettisyyttä sen kautta, ettei siinä tule näkyviin perheväkivaltaa todistaneiden lasten kokemukset. Onko työntekijöiden tuottama tieto todellista tietoa ja kuvaako se lähisuhdeväkivaltaa todistaneiden lasten ja perheiden todellista tilannetta sekä asiakkaiden näkökulmasta toimivia tukimuotoja? Tätä en voi varmistaa, mutta pyrin haastatteluvalinnoilla vahvistamaan tutkimuksen luotettavuutta. Haastateltavat ovat pitkään työskennelleet perheväkivallan parissa, hankkineet lisäkoulutusta sekä osallistuneet laajasti väkivaltatyön kehittämiseen. Koulutuksen ja työkokemuksen kautta ammattilaiset ovat saaneet sellaista tietoa, että heillä erityistä asiantuntijuutta lasten ja perheiden kanssa tehtävästä väkivaltatyöstä sekä ilmiöstä laajemmassa mittakaavassa. Perheväkivaltatyön ammattilaisia haastatteleamalla on mahdollista saada laajempaa tietoa perheväkivallasta yhteiskunnallisessa kontekstissa, kuten palvelujärjestelmän osalta. Suvi Keskinen (2005) nostaa esiin asiantuntijatiedon käyttämisen etuja ja haasteita tutkimuksessa. Ammattilaisten tuottamassa tiedossa on huomioitava, että heidän tuottamansa tieto on ammattilaisten näkökulmasta tuotettua tietoa, johon vaikuttaa konteksti, josta he asiaa tarkastelevat. Esiin nostettaviin näkökulmiin liittyy aina myös valintoja, jolloin osa tutkittavaan ilmiöön liittyvistä näkökulmista voi jäädä vähemmälle huomiolle tai kokonaan pois. On kuitenkin merkityksellistä, että asiantuntijoiden tietoa hyödynnetään asiakasnäkökulmasta, jolloin tiedon avulla voidaan parantaa esimerkiksi palvelujen laatua. (mt., 92-95.) Haastatteleamalla perheväkivaltatyön asiantuntijoita on mahdollista tuoda esiin asiantuntijoiden näkökulmaa ja kokemuksia sensitiivisyyttä vaativasta työstä sekä sen toteutumisen haasteista.

Sosiaalityön tutkimusaiheet ovat usein ainakin jossain määrin sensitiivisiä niiden arkaluonteisuuden sekä tietynlaisen haavoittavuuden vuoksi. Kuitenkin näitä ilmiöitä on tärkeä tutkia, jotta sosiaalityön tietoarvo lisääntyy. Tiedon lisääminen ja sitä kautta työntekijöiden osaamisen vahvistaminen parantavat myös haavoittavassa asemassa olevien ihmisten mahdollisuutta saada apua ja tukea tilanteessaan. (Kallinen ym. 2018.) Ajattelen, että sosiaalityön näkökulmasta on tärkeä saada lisää tietoa perheväkivallan kokemuksesta lapsen hyvinvoinnin kannalta sekä toimiviksi havaituista menetelmistä lasten ja perheiden auttamiseksi. Väkivaltatyöhön erikoistuneita toimipisteitä ei ole tällä hetkellä kattavasti kaikilla

paikkakunnilla ja tiedon lisääminen muissa sosiaalipalveluissa on tärkeää perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamisen sekä tuen tarpeen arvioimisen kannalta.

Haastateltavat tulevat eri puolilta Suomea Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksistä ja edustavat monimuotoisesti perheväkivaltailmiön kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Tutkimustuloksissa ei tule esille haastateltavien työpaikkoja eikä paikkakuntia, mikä mahdollistaa heidän pysymisensä anonyymeina. Toteutan haastattelut henkilökohtaisesti ja tallennan ne nauhurilla, jotta haastateltavien vastaukset tulevat tarkasti tallennettua oikeine sanamuotoineen. Litteroin haastattelut, jonka jälkeen tuhoan nauhoitukset. Aineiston säilyttämisessä huomioin myös tietoturvallisuuteen liittyvät haasteet ja yliopiston suositukset.

Haastattelukysymykset pyrin pitämään siinä määrin yleisluontoisina, ettei niissä nouse esille yksittäisen asiakkaan tilanne ja kokemukset. Haen kysymyksillä ennemminkin tietoa yleisesti lasten huomioimisesta väkivaltatyössä sekä erilaisista työmetodeista. Tämä suojaa sekä tutkimukseen osallistuvia ammattilaisia, että heidän asiakkaitaan eli väkivallalle kodissaan altistuneita lapsia ja naisia tunnistamiselta. En myöskään tuo tutkielmassani esille haastatte- luissa mahdollisesti esille nousevia yksittäisiä asiakastilanteita asiakkaiden sekä ammatti- laisten tunnistamisen ehkäisemiseksi.

5 VÄKIVALTA PERHEESSÄ JA LAPSEN TUEN TARVE

Seuraavaksi kuvaan analyysin kautta aineistosta muodostuneita tutkimustuloksia. Ensimmäisenä tuon esille, millaisena lapset näkyvät työskentelyssä perheväkivallan todistajina. Aineistossa ammattilaiset tuovat vahvasti esiin lapsen roolia vanhempien välisen väkivallan todistajina ja väkivallan vaikutuksia lapsen hyvinvoinnin kannalta. Perheväkivallan nähdään vaikuttavan lapsen elämään kokonaisvaltaisesti niin psyykkisellä tasolla, kuin myös konkreettisesti lapsen arkeen. Lasten tuen ja avun tarve tilanteessa tunnustetaan, tämän lisäksi vanhempien kanssa tehtävällä työllä nähdään olevan iso merkitys lasten hyvinvoinnin vahvistamisen kannalta. Vanhemmuus ja vanhempien roolin merkitys kulkee koko ajan ammattilaisten puheessa lasten kanssa tehtävän työn rinnalla.

Aineistossa korostuu selkeitä teemoja, jotka osaltaan yhdistyvät myös aiempaan teoriaan. Ammattilaisten laajasti esiin tuomat havainnot perheväkivallan vaikutuksista lapseen ja perheeseen näkyvät vahvasti läpi aineiston. Toisena teemana korostuu lapsen tilanteen ja tuen tarpeen tunnistaminen sekä tunnustaminen, joka näyttäytyy lapsen osallisuuden merkityksenä. Nikupeteri ym. (2017b) tuovat esiin, kuinka lapsen kokemukset saattavat jäädä piiloon vanhempien kertomusten ja kokemusten taakse, jolloin viranomaiset ja muut työntekijät eivät mahdollisesti tunnista lapsen hyvinvointia tukevia ja heikentäviä tekijöitä. Lapsen kokemukset on pystyttävä huomioimaan yksilöllisinä, erillisinä vanhempien kokemuksista. (mt., 305-306.) Kolmas esiin nouseva teema on lapsilähtöisyys työskentelyssä, johon sisältyy työskentelyn joustavuuteen ja lapsen yksilöllisyyden huomioiminen.

5.1 Väkiältä perheessä

No mehän ajatellaan täällä, että se on jo väkivaltaa lasta kohtaan, kun hän elää perheessä, jossa on väkivaltaa vanhempien välillä tai esimerkiksi sisaruksen ja vanhemman välillä, kun he joutuu todistamaan ja elämään sellaisissa olosuhteissa, semmoisessa ilmapiirissä, jossa on jännittyneisyyttä ja pelkoa. Et me ollaan aika paljon pidetty tätä teemaa esillä jo useamman vuoden ajan, että se ymmärrettäisiin väkivallaksi lasta kohtaa. Lähtökohtaisesti nimenomaan tunnistaa se lapsen kokemus silloinkin kun se väkivalta ei ole suoraan fyysisesti kohdistunut lapseen. Eli me nähdään, että se väkivalta vaikuttaa vanhemmuuteen, vanhemman voimavaroihin. (H1)

Aineistossa korostuu ammattilaisten puhe lasten tarpeiden tunnistamisesta sekä kuulluksi tuleminen mahdollisuudesta. Tähän liittyy lapsen kokemuksen tunnistaminen silloinkin, kun väkivalta ei ole suoraan kohdistunut lapseen. Väkiältä perheessä vaikuttaa kaikkiin

perheenjäseniin riippumatta siitä, onko suoraan fyysisen väkivallan kohteena. Ammattilaisten puheissa toistuivat pelko, jännittyneisyys, kodin tunneilmapiiri ja turvattomuus sekä näiden asioiden vaikutukset lapsen hyvinvointiin. Väkivaltatilanteen puhkeaminen ja sitä edeltävien merkkien tarkkaileminen, on lapselle hyvin kuluttavaa ja henkisesti raskasta (Oranen 2001, 49-50). Väkivalta vaikuttaa kodin ilmapiiriin, perheenjäsenten vuorovaikutukseen ja väleihin sekä vanhempien käyttäytymiseen. Nämä ovat tulleet ammattilaiselle esiin työskentelyssä lasten kanssa. Lapset ovat pääsääntöisesti tietoisia väkivallasta, vaikka vanhemmat voivat kuvitella, etteivät lapset tiedä asiasta.

Se on jotenkin hyvin yks oikoista sen suhteen, että miten siihen lapsen kehittyvien aivojen muotoutuvuuteen vaikuttaa nimenomaan se tunneilmapiiri, mikä kotona on. Ja ollenkaan sillä ei ole kauhean suuria merkityksiä niihin aivoalueitten vaikutuksiin, että onko se niinku lapseen kohdistuvaa se väkivalta vai onko se vanhempien välistä väkivaltaa. Siitä ollaan ehkä yhtä mieltä, että väkivalta vaikuttaa ihan yhtä tuhoisasti lapsen kehittyviin aivoihin ja tottakai siihen tunneilmapiiriin ja siihen ympäristöön, missä lapsi milloinkin elää. Riippuen tietenkin, että kuinka paljon hällä on sitten näitä suojaavia tekijöitä tai tämmöistä niin ku synnynnäistä, miten sen nyt sanoo, sopeutuvuutta tai joustavuutta siellä olemassa. Mutta joka tapauksessa se on haavoittavaa aina. (H5)

Perheessä tapahtuvan väkivallan todistamisen, eli näkemisen ja kuulemisen sekä kodin ilmapiirin tunnistamisen, vaikutukset lasten hyvinvointiin sekä ikätasoiseen kehitykseen korostuvat aineistossa. Ammattilaiset tunnistavat vakavia riskejä lapsen hyvinvoinnin kannalta, jotka vaikuttavat lapsen elämän eri osa-alueilla. Aineistossa esiin nousseet väkivallan vaikutukset ovat monimuotoisia. Haastateltavat ovat tunnistaneet väkivaltaa todistaneissa lapsissa esimerkiksi aggressiivisuutta, väkivaltaista käyttäytymistä, itsensä syyllistämistä ja vetäytymistä sekä haasteita keskittymisessä, tunnesäätelyssä, itsetunnossa ja sosiaalisissa suhteissa. Stressin, pelon ja turvattomuuden aiheuttamat kuormitukset lapsen aivoille nähdään vakavina uhkina lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle. Ammattilaiset näkevät väkivallan seurausten ilmenevän lapsen elämän eri osa-alueilla kodin ulkopuolellakin, kuten päiväkodissa, koulussa, kaverisuhteissa ja harrastuksissa. Erityisesti tunnesäätelyn haasteet korostuvat myös lasten oppimisessa. Konkreettisesti lapsi saattaa alisuoriutua koulussa, koska ei pysty keskittymään ja asettumaan koulussa oppimiseen. ACE (adverse childhood experiences) tutkimus tukee näitä ammattilaisten havaintoja. Lapsuudessa koettu kaltoinkohtelu ja laiminlyönnit, johon myös lähisuhdeväkivalta sisältyy, mahdollistaa traumaattisen, toksisen stressin syntymistä. Pitkäkestoisen stressin ja haitallisten kokemusten toistuvuuden voidaan nähdä liittyvän hyvin vahvasti oppimisen ja käyttäytymisen vaikeuksiin. (Burke Harris 2019, 96-97.) Ammattilaiset, kuten myös tutkijat, pohtivat,

tunnistetaanko tekijät lasten käyttäytymishäiriöiden takana, vai tarkastellaanko sitä vain lapsen ominaisuutena. Mikko Oranen korostaa lapsen kokonaistilanteen kartoittamista, kun lapsella on haasteita koulussa tai keskittymisessä, koska kotitilanteen ongelmat voivat osaltaan vaikeuttaa lapsen oppimista ja tarkkaavaisuutta (Oranen 2001, 60-61).

Siis ihan lapsen kehitykseen vaikuttaa. Joko niin, että se pysähtyy kokonaan, että se menee ihan hengissä pysymiseen, jotenkin ne voimavarat. Sitten taas erilaiset nukkumisvaikeudet, syömisvaikeudet tai vaikeudet kaverisuhteissa, vaikeuksia keskittyä koulussa tai päiväkodissa. (H6)

Tietysti se vaikuttaa myös, että minkä ikäisenä ne asiat ovat tapahtuneet siellä, ja onko siellä pysynyt ketään turvallista aikuista tai turvallista hahmoa kehen lapsi voi turvautua. Sehän auttaa ihan hirveästi, jos säilyy edes yksi semmoinen kenen kanssa voi kokea turvaa, mutta ajattelen silleen, että mitä useampi sietokyvyn ylittävä kokemus, niin sitä heikommassa kunnossa sekä lapsi että vanhempi on. (H4)

Väkivallan aiheuttaman turvattomuuden ja pelon vaikutukset nähdään yksilöllisinä, riippuen lasta suojaavista tekijöistä. Suojaavina tekijöinä näyttäytyvät esimerkiksi turvalliset ihmissuhteet sekä lapsen oma sopeutuvuus ja joustavuus. Oranen (2001) tuo esiin lasta suojaavina ja lapsen selviytymistä tukevana tekijöinä juurikin lapsen omat ominaisuudet, sekä väkivaltaa huolimatta hyvä, turvallinen suhde toiseen vanhempaan ja muut, turvalliset sekä merkitykselliset ihmissuhteet kodin ulkopuolella (Oranen 2001, 27). Erilaisilla tekijöillä, kuten lapsen omalla persoonalla sekä lapsuudessa saadulla hoivalla, on todettu olevan suojaavia vaikutuksia lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin (Haapasalo 2005; Lehtola ym. 2016). Suojaavista tekijöistä huolimatta väkivallan haavoittavuus tunnustetaan kuitenkin vahvasti jokaisen sitä kokeneen lapsen kohdalla.

Ja sitten tulee nää muutot ja muut, että joudutaan ehkä muuttamaan paikkakunnalta, että saatais siitä etäisyyttä. Siinä katkeaa suhteita kavereihin ja sukulaisiin. Ja pitää ruveta miettimään, että voiko mennä harrastuksiin ja voiko kävellä tuttua reittiä, että se siellä se vanhempi. (H4)

Väkivalta perheessä saattaa vaikuttaa lapsen arkeen myös konkreettisella tasolla. Haastattelut tuovat esiin erilaisia tilanteita, joissa lapsen arki, sosiaaliset suhteet ja elinympäristö ovat muuttuneet väkivallan seurauksena. Väkivalta perheessä voi johtaa avioeroon, jolloin lapsi saattaa joutua muuttamaan vanhasta kodista. Aineistossa näyttäytyy erityisesti vainon kohdalla lasten elinpiirin kaventuminen sekä muuttuminen. Muuttoja voi tulla useita ja eri paikkakunnille, ettei vainoaja löytäisi perhettä. Lapset ovat esimerkiksi tuoneet esiin, kuinka eivät ole voineet olla kotona ulkoilla pelon vuoksi. Jotkut lapset saattavat vetäytyä kotiin pitämään huolta ja turvaamaan väkivaltaa kokenutta vanhempaa. Nikupeteri, Ervasti,

Marttala ja Laitinen (2017b, 114) toteavat väkivallasta ja vainosta aiheutuvan pelon sekä turvattomuuden voivan rajoittaa ja jopa estää lasten normaalia ikätasoista toimintaa. Harrastukset sekä kaverisuhteet voivat kärsiä tästä, kun lapsi ei pelkojen vuoksi uskalla osallistua ja kulkea kodin ulkopuolella. Pelkoa voi aiheuttaa vainoavan vanhemman ilmestyminen esimerkiksi harrastuspaikalle, tai toisaalta väkivalta kotona, lapsen jäädessä kotiin suojelemaan toista vanhempaansa.

Yleensäkin, että se elinpiiri kaventuu siinä jotenkin siihen neljän seinän sisälle. Luovutaan niistä sen ikäiselle tärkeistä jutuista, että saadaan ylläpidettyä, tai pysytään jotenkin kärryillä, että mitä siellä kotona tapahtuu. (H6)

Muuttojen ja niitä seuraavien päiväkodin ja koulujen vaihtumisten sekä kotiin vetäytymisen nähdään osaltaan haastavan lapsen ikätasoista kehitystä ja sosiaalisten suhteiden pysyvyyttä. Myös läheisverkoston kaventuminen väkivallan seurauksena tunnistetaan. Kuitenkin osa ammattilaisista tuo esiin läheisten, kuten lähisukulaisten ja isovanhempien merkityksellisen roolin lasten turvallisuuden vahvistajina. Lapset ovat itse tuottaneet tätä tietoa ja kertoneet, kuinka esimerkiksi isovanhemmat tulevat tarvittaessa auttamaan tai heidän luokseen voi mennä turvaan. Turvallisten läheisten, kuten isovanhempien ja muiden sukulaisten merkityksen antajina on merkityksellinen lasten hyvinvoinnin kannalta (Nikupeteri ym. 2017b, 116).

Vanhempi ei usein huomaakaan, ettei pysty enää ammentamaan lapselle sitä turvallisuutta. Tai se, mitä pystyy lapselle antamaan sitä turvallisuutta, niin se ei enää riitä, kun se on niin merkittävä se pelon uhka siinä perheessä. (H6)

Ja sitten vanhemman näkökulmasta ihan sama juttu, jos vanhempana joudut pelkäämään, niin silloin sulla ei oo kaikki kognitiiviset taidot käytössä, vaan sun huomio keskittyy siihen mikä on kaikista oleellisinta juuri nyt eli selviytyminen ja silloin sieltä tippuu aika paljon mentalisaatiokykyyn perustuvaa kykyä kantaa lapsen kokemusta itsestä erillisenä mielessä ja nähdä mitä lapsi tarvitsee. Nää on sellaisia kierteitä. (H1)

Väkivallan nähdään vaikuttavan vanhemmuuteen sekä perheen sisäiseen vuorovaikutukseen. Vanhemman haasteet vaikuttavat suoraan lapsen hyvinvointiin, kun vanhemman voimavarat eivät välttämättä riitä edes vastaamaan perusarjen sujumisesta. Toisaalta ammattilaiset ovat nähneet tilanteita, joissa vanhempi ulkoisesti hoitaa kaiken tarpeellisen, mutta ei pysty emotionaalisella tasolla vastaamaan lapsen tarpeisiin. Ammattilaiset tunnistavat vanhemmuuden haasteisiin liittyvän vanhemman omaa pelkoa ja traumatisoitumista, jolloin vanhemman toiminta ja vuorovaikutus eivät tue lapsen turvallista kasvua ja kehitystä. Aineistossa korostuu ammattilaisten huomiot vanhemman ristiriitaisen vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen merkityksestä lapsen kannalta. Ristiriitaisuutta aiheuttaa vanhemman

vakuutellessa lapselle, ettei ole mitään hätää, vaikka vanhemman keho välittää päinvastaista viestiä. Lapsen on tällaisessa tilanteessa vaikea luottaa vanhempaansa sekä tietää, mikä on totta. Huovinen (2017, 2; 26) toteaa vanhemmuuden vaikutusten lapsen hyvinvointiin kulkevan väkivallan vaikutusten rinnalla. Väkiältä perheessä vaikuttaa siis monimuotoisesti lapseen. Itse väkivallan todistamisen ja sen aiheuttaman turvattomuuden lisäksi väkivallan seuraukset vanhemmuuteen ovat suoraan yhteydessä lapsen hyvinvointiin.

Että vääristyy kaikki tämmöiset niin ku normaalit. Ja just se, kun lapsi pitää totena sitä, missä kasvaa ja elää, kun muusta ei välttämättä oo tietoa jos sitä ei oo joku sanonut. Niin, että väkiältä on oikein ja ihmisiä kohdellaan näin. Ja se on musertavaa, että se ihminen, kenen kuului rakastaa ja välittää, ja kuka samaan aikaan sitä tekeekin, mutta se toinen puoli, että se on äärimmäisen pelottavaa. Ja pelko siitä, että joku kuolee tai jotain niin paha sattuu. Niin sehän on hyvinkin tuhoisaa. (H6)

Väkivallan ylisukupolvisuutta on tarkasteltu sekä sosiaalisen oppimisen, että geneettisen periytyvyyden kautta. Kaikista väkiältä kotona todistamaan joutuneista lapsista ei tule omassa parisuhteessa väkiältä käyttäviä tai väkivallan kohteita, mutta muita suurempi riski heillä siihen on. (Haapasalo 2005.) Osa ammattilaisista nostaa esiin väkivallan ylisukupolvisuuden ja sen pysäyttämisen merkityksen ihmisten hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Vanhemmuustyössä on myös noussut esiin vanhempien omat havainnot väkivallan siirtymisestä sukupolvesta toiseen ja vanhempien herääminen siihen, etteivät he halua enää omien lasten joutuvan jatkamaan samaa. Vanhempien kanssa työskentelyssä nähdäänkin merkityksellisenä lapsen kokemuksen esiin tuominen, jolloin vanhemman on mahdollista tarkastella väkivallan vaikutusten monimuotoisuutta lapsen arkeen ja hyvinvointiin.

5.2 Lapsen osallisuus ja lapsilähtöinen työ

Ja jos sitä ei kukaan todenna lapselle, niin mielestäni silloin toimitaan väärin, koska aikuisella on oikeus tulla kuulluksi sen tarinansa kanssa ja se todennetaan ja todistetaan että okei, mä kuulin mitä sä kerroit ja mä uskon sua ja lapsella pitää olla sama oikeus. Lapsi tarvitsee siinä joskus aikuisen apua, että se uskalltaa sanoa sen ääneen (H4)

Haastateltavat tuovat esiin, kuinka tärkeää on, että lapsen osallisuus ja toimijuus tiedostetaan, vaikka väkiältä ei kohdistu suoraan lapseen itseensä. Tärkeää on, että lapsi saa tuoda esiin kokemuksensa kotona tapahtuneesta väkivallasta ja hänen kokemuksensa on tärkeä ja todellinen. Kuulluksi tuleminen ja asioista ääneen puhuminen perheen ulkopuolisen kanssa nähdään hyödyllisenä myös lapsen tulevaisuuden kannalta, kun lapsi oppii, että asioista voi puhua ja niihin saa apua. Mikko Oranen toteaa lapsen selviytymistä tukevan, kun perheen

salaisuuksista tehdään julkisia. Vanhempien tai vanhemman hakiessa apua ja antaessa lapselle oikeuden puhua väkivallasta, lapsi pystyy käsittelemään ja jäsentämään kokemuksiaan muiden kanssa. (Oranen 2001, 61-62.)

Ja jotenkin mä pidän sitä merkityksellisenä, että lapsi sais sellaisen kokemuksen, että hänen kokemuksensa on tärkeä ja hänellä on tilaa ja vapaus tulla kuulluksi. Lapsella on oikeus omaan mielipiteeseensä, omiin tunteisiinsa, omiin ajatuksiinsa ja kokemuksiin. Ja täällä on tilaa niille. Että tää on sillä lailla puolueeton. Mä ajattelen, että mä on sen lapsen rinnalla kulkija ja jotenkin sen hänen äänensä esilletulon mahdollistaja, en niinkään oo tutkija, enkä syyttäjää tai tuomit-sija, vaan toisessa roolissa. Sitä lasta varten. (H5)

Yllä oleva kommentti kuvaa, kuinka vanhempien tai työntekijöiden ei pidä tehdä ennakkooletuksia lapsen ajatuksista, vaan antaa lapselle oikeasti tila ja mahdollisuus tuoda esiin omaa näkökulmaansa ja toiveitaan. Tilan ja ajan antaminen lapsen kokemuksille ja tunteille nähdään merkityksellisenä. Lapset tarvitsevat usein aikaa, ennen kuin uskaltavat luottaa ja alkaa käsittelemään vaikeita asioita. Ammattilaiset ovat havainneet, että lasten kokemukset voivat olla hyvin erilaisia, kuin vanhemmat ovat ajatelleet. Tästä syystä lasten kohtaaminen ja kuuleminen on merkityksellistä vanhempien tapaamisten rinnalla.

Mutta se on jotenkin mun mielestä kauhean vaikea kuvata sitä työskentelyä sil-leen, kun mä ajattelen että se on aika yksilöllistä, että siinä pitää olla hyvin sen-sitiivinen työntekijän siinä tavattaessa, että miten suoraan lapsen kanssa voi nii-hin väkivaltakokemuksiin mennä. Koska olennaistahan siinä on, että se helpot-tais, eikä niin ku ylitä sitä tietokynnystä sillä tavalla, että lapsi joutuis kokemaan tai elämään sen tilanteen uudelleen. (H4)

Lapsilähtöisyyden nähdään lasten kanssa tehtävän työn perustana. Lapsilähtöisyydeksi voi-daan yleisesti määrittää lapsen olemista keskiössä (Huovinen 2017, 18). Ammattilaiset nos-tavat esiin joitain käytössä olevia lapsilähtöiseksi kokemiaan työmenetelmiä, joita käytetään erityisesti väkivaltaa todistaneiden lasten kanssa työskentelyssä. Näitä ovat esimerkiksi Ruotsissa kehitetty Trappan-malli sekä erilaiset vakauttamis- ja traumaterapeuttiset mene-telmät, joilla pyritään tukemaan lasta oman vireystason ja tunteiden säätelyssä. Trap-pan-mallin avulla mahdollistetaan lapselle väkivaltakokemusten läpikäyminen turvallisesti. Lapselle annetaan tarvittava tieto väkivallasta ja sen vaikutuksista, jonka kautta lapsen on mahdollista käsitellä kokemustaan ja saada ymmärrystä siitä, ettei ole syyllinen perheessä tapahtuneeseen väkivaltaan. (Källström Cater 2009.)

Minun mielestä hyvin tärkeitä on havainnoida se lapsen tila ja antaa sen lapsen johtaa sitä minnepäin ollaan menossa ja tehdä sitten niitä väliintuloja sen pohjalta. Jos minä olen suunnitellut jotain tapaamista etukäteen, niin ei se yleensä niin mene. Ja hyvin harvoin minä enää suunnittelen, että se on minun mielestä että kohtaat lapsen ja kysyt mitä on mielen päällä ja mikä on se juttu minkä kanssa tänään tehdään töitä, että lapsi saa itse sen määritellä jolloin hallinnan tunnekin säilyy paremmin. (H4)

Osa ammattilaisista ei nimeä käyttämiään menetelmiä, mutta käytettävien menetelmien sisältö vastaa hyvin pitkälle toisiaan. Keholliset menetelmät nostetaan tärkeiksi lasten kanssa työskennellessä. Lapsen kehotuntemuksen ja tunnetaitojen nähdään olevan merkityksellisiä lapsen hyvinvoinnin sekä arjessa pärjäämisen kannalta, jolloin lapsen on mahdollista tunnistaa ja säädellä vireystilaansa. Ammattilaiset tuovat esiin haasteita lasten koulunkäynnissä ja sosiaalisissa suhteissa, mikäli lapsi ei pysty hallitsemaan vireystilaansa. Suokas-Cunliffe (2006) korostaa traumatisoituneen lapsen avun tarpeessa ensimmäisenä vakauttamisen merkitystä. Vakauttamisen tavoitteena on, että lapsi oppii tunnistamaan oman mielen sekä kehon reaktioita ja tarvittaessa palauttamaan itsensä nykyhetkeen. (mt., 2006, 14.) Haastattelemini ammattilaisten työnkuvat asettuvat pääasiassa tähän alkuvaiheen auttamiseen. Aineistossa korostuukin juuri vakauttaminen sekä mahdollisen jatkotyöskentelyn tarve terapian kautta. Ammattilaiset näkevät kehotaitojen sekä vireystilan säätelyn olevan merkityksellistä lasten arjen, hyvinvoinnin sekä jatkotyöskentelyn mahdollistumisen kannalta.

*Pienten kohdalla se on enempi sitä toiminnallista. Se on leikkiä ja sitä vuorovai-
kutusta siinä toiminnan ohessa, sanoittamista ja jäsentämistä siinä. (H5)*

Yllä oleva kommentti kuvaa, kuinka pientenkin lasten kanssa voidaan työskennellä. Tärkeimpänä aineistossa korostuukin työskentelyn yksilöllisyys ja lasten erilaiset tarpeet sekä turvallisuuden luominen. Ammattilaiset näkevät, ettei ole olemassa tiettyä kaavaa ja työmenetelmiä, joista kaikki lapset hyötyisivät. Enemmän korostetaan lasten yksilöllisten tarpeiden ja ikätason huomioimista sekä työntekijän intuition käyttämistä työskentelyssä. Lasten kanssa työskentelyssä korostuu työntekijän luovuus löytää lasta tukevia työmenetelmiä. Pienten lasten kanssa asioita voidaan käydä läpi piirtämällä ja leikkimällä, kun taas isompien lasten kanssa käsitellään tunnetaitoja ja kehollisia tunteita. Myös työntekijän omat vahvuusalueet sekä persoona näkyvät työskentelyssä. Osa ammattilaisista hyödyntää esimerkiksi enemmän kehollisia menetelmiä, osa luovia ja taiteellisia. Mikko Oranen (2001, 21) toteaa, että lasten kanssa työskentelyssä oleellista on työntekijän sensitiivisyys sekä mukautuminen lapsen tarpeiden mukaan. Nämä ominaisuudet nähdään merkityksellisinä lapsen asettumisessa työskentelyyn, kun työntekijä etenee lapsen tahtisesti, jolloin lapsi pystyy

määrittämään, mistä haluaa puhua ja mistä ei halua. (Nikupeteri ym. 2017b, 117.) Myös aineistossa ammattilaiset korostavat lasten kanssa työskentelyn olevan lasta varten, eikä tavoitteena ja tarkoituksena saa olla tiedon kerääminen.

Jokaisella lapsella ja sisaruksella on oma kokemuksensa, jotka eivät ole nipussa. Jotta sisarusten jokaisen ääni saadaan kuuluviin, on tärkeää tavata lapsia myös yksitellen. Vanhemmille on myös annettava tietoa, etteivät vanhemmat niputa lapsia yhteen. Tieto lasten eri genetiikasta, kokemusmaailmasta ja ikätasosta tuo vanhemmille ymmärrystä lasten erilaisuudesta. Lasten roolin kautta pääsee käsitykseen perheen systeemistä ja se mahdollistaa lasten huomioimista aikuisten kanssa työskentelyssä. (H5)

Lapset reagoivat väkivaltaan perheessä hyvin eri tavoin ja saman perheen lapsetkin saattavat ottaa erilaisia rooleja. Lapsilla voi olla hyvin erilaiset kuvaukset samasta väkivaltatilanteesta. (Oranen & Keränen 2006, 63-69.) Tämän tiedostaminen on ammattilaisten mielestä tärkeää, jotta voidaan tunnistaa lapsen tuen tarvetta sekä lapsen selviytymistä tukevia asioita. Ammattilaiset korostavat lasten yksilöllistä kohtaamista, vaikka lasten kokemat väkivaltatilanteet olisivatkin samoja. Lasten roolien ja yksilöllisyyden esiintuominen nähdään myös tärkeänä osana vanhemmuustyötä. Vanhemmat ovat osanneet myös hyvin tunnistaa ja kuulla lasten erilaisia rooleja, kun heidän kanssaan on pohdittu asiaa yhdessä.

5.3 Lapsi vanhempien mielessä

Sitä lapsen kokemusta pyrkii onkimaan sieltä kaikilla tavoin ja sit se on kauhean hämmäntävää, kun mä nään asiakastietolomakkeesta, että asiakkaalla on lapsia, mutta hän ei puhu niistä sanaakaan. Et mistä se kertoo. (H2)

Vanhemmalla on välillä kyvyttömyys suojella sitä lasta. Et oma pelko ehkä estää ymmärtämästä ja ottamasta vastaan sitä lapsen kokemusta. (H2)

Aikuisten oma hätä saattaa jättää lapsen hädän piiloon. Aineistossa ammattilaiset tuovat esiin, kuinka he joutuvat säännöllisesti todistamaan tilanteita, joissa vanhemmat eivät tunnista tai halua tunnistaa lasten kokemuksia väkivallasta perheessä. Vanhemmat saattavat ohittaa lasten tilanteen täysin, eivätkä välttämättä ota edes puheissa esiin lasta tai lapsen roolia perheessä. Oranen (2001) puhuu näkymättömistä lapsista, jotka uhkaavat jäädä ilman tukea ja apua väkivallan kokemusten käsittelyssä. Syitä lasten jäämiselle ilman huomiota on useita. Joskus vanhemmat ajattelevat, etteivät lapset tiedä väkivallasta tai ymmärrä asiaa. Osa vanhemmista ajattelee, ettei väkivallan todistaminen ole lapselle haitallista, kun lapsi ei ole itse ollut suoraan väkivallan kohteena. Vanhemmat voivat myös ajatella suojelevansa lasta, ettei lapsen tarvitse käydä ikäviä kokemuksia uudelleen läpi. (mt., 2001, 44-48.) Osa

vanhemmista kuitenkin hakee apua juuri lapsen vuoksi ja toivoo lapselle tukea asioiden käsittelyyn. Vanhemmat eivät aina osaa tai uskalla puhua lapsen kanssa väkivallasta ja pyytävät työntekijöiltä tukea asian käsittelyyn lapsen kanssa. Ammatillaiset kokevat vanhempien pääsääntöisesti haluavan lapsilleen hyvää ja ovat valmiita ottamaan apua vastaan, kun tunnistavat lasten tarvitsevan sitä.

Sit se mitä mä ajattelen niin ku et sen lapsen saaminen työskentelyyn tässä meidän yksikössä on ollut haastavaa joskus sen takia että kun vanhemmilla on yhteishuoltajuus ja sen työskentelyn aloittamiseksi pitäis molemmilta vanhemmilta saada lupa. Ja välillä ei oo lapsen kans työskentely käynnistynyt sen takia, että toinen vanhempi ei halua myöntää sitä lupaa. Sit käy niin, että välttämättä se lapsen kanssa työskentely ei ala. (H2)

Ammattilaisten kertomuksissa toistuu vanhempien lapsille antama lupa väkivallasta ja perheen tilanteesta kertomiseen. Ammatillaiset näkevät tärkeänä ja osittain välttämättömänä sen, että molemmat lapsen vanhemmista antavat lapselle luvan puhua asioista. Tätä pidetään oleellisena, jotta lapsi oikeasti uskaltaa käydä kokemuksiaan läpi työntekijän kanssa. Vanhemmat voivat eri syistä kieltää lapsen kanssa työskentelyn, kuten ajatellessaan, ettei lapsi tiedä väkivallasta tai suojellakseen lasta vaikeiden asioiden läpikäymiseltä (Oranen 2001, 44-47). Toisaalta eräs haastateltavista tuo esille havaintojaan, ettei vanhemmilta luvan saaminenkaan takaa sitä, että lapsi uskaltaa puhua kaikesta kotona tapahtuneesta, vaan lapsi saattaa pelätä vanhemman reagointia asiaan. Ammatillaiset tuovat laajasti esiin yhtenä tärkeänä työnkuvanaan lasten tilanteen sekä tuen tarpeen esiin nostamisen vanhempien kanssa.

Välillä on niin, että jos ite ei oo aktiivinen ja muista sitä asiaa, niin ne lapset voi jäädä aika näkymättömiksi. Ja se on aika pelottavaa ja surullista. (H2)

Ja ehdottomasti tietoisuus vanhemmalle siitä, että lapsi todellakin on mukana siinä, niissä tilanteissa siellä kotona. Ja se on monesti pahemmat seuraukset siitä äitiin kohdistuvasta väkivallasta, kuin että kohdistuis heihin, lapsen näkökulmasta. Ja väkivallan vaikutuksia tai yleensäkin tätä ilmiötä vielä, vaikka onkin yleensä aikuisen kanssa työskentelyssä niitä käyty läpi, mutta vielä kuitenkin ite käyn sitä. Ja miten se vaikuttaa lapseen ja väkivallan vaikutukset, miten näkyy lapsessa. Sitten taas, että miten tässä hetkessä ja myös tulevaisuudessa, aikuisuudessa kehitty, jos ei puututa nyt tähän tilanteeseen. Monesti vanhemman kans käydään, että mitä vanhempi voi konkreettisesti sanoa lapselle tästä tilanteesta, kun monesti ne sanat on hukassa, että mitä voi kertoa. (H6)

Vanhempien kanssa työskentelyä lasten kanssa tehtävän työn rinnalla pidetään erittäin merkityksellisenä. Eräs ammattilaista tuon esille, kuinka etenkin pienten lasten kohdalla päätyö tehdään vanhempien kanssa. Ammatillaiset puhuvat vanhemmuustyöstä kertoessaan siitä, miten lapset näkyvät työskentelyssä vanhempien kanssa. Lapset nostetaan säännöllisesti

vanhempien mieleen keskusteluissa ja ammattilaiset pyrkivät tuomaan esiin lasten näkökulmaa. Vanhempien kanssa keskustellaan siitä, miten väkivallan kokemukset vaikuttavat sekä lapseen itseensä että vanhemman vanhemmuuteen ja sitä kautta lapseen. Väkivalta kokeneen vanhemman kanssa vanhemmuustyön keskeisenä tavoitteena on vanhemman auttaminen näkemään väkivalta lapsen näkökulmasta (Oranen 2001, 102). Ammattilaiset tiedostavat, että lasten kertomat kokemukset ja toiveet vaikuttavat vahvimmin vanhempiin, ja sitä kautta motivoivat muutokseen. Tästä syystä olisikin tärkeää, että lapset tulisivat kuulluiksi ja näkyviksi vanhemmilleen.

Joskus voi näkyä sellaisena kieltämisenä, että on vaikea ottaa vastaan sitä informaatiota siitä, että miten se vaikuttaa lapseen. Tai kun ruvetaan puhumaan vaikka sen lapsen käyttäytymisestä tai pulmista, niin on kauheen vaikea ottaa sitä vastaan sitä tietoa, että osa niistä lapsen, jos puhutaan oireista, niin voi oireilla siihen kotitilanteeseen. Tai käyttäytymiset, oli se sitten ulospäin suuntautuvaa niin ku huomiota herättävää aggressiivista tai vihaista, tai sit sisäänpäin kääntynyttä kiltteyttä tai ettei tuu huomatuksi, niin niitten jotenkin yhdistäminen siihen mitä kotona tapahtuu, niin vanhempien on välillä aika vaikea ottaa sitä vastaan. (H2)

Ammattilaiset ovat havainneet, että joskus vanhempien on vaikea ottaa vastaan tietoa väkivallan vaikutuksista lapseen. Vanhemmalle voi tulla yllätyksenä ja järkytyksenä lapsen tietoisuus väkivallasta sekä sen seurauksista lapsen hyvinvoinnin kannalta. Eräs ammattilaisista kertookin, ettei tietoisesti lähde heti alussa puhumaan lapsista, koska se on monelle väkivaltaa kokeneelle arka ja tunteita herättävä asia. Vanhempien kanssa työskentelyssä korostuu myös sensitiivisyys sekä asiakkaan tahtiin eteneminen. Tavoitteena on saada vanhempi näkemään ja ymmärtämään lapsen tilanne, joka jossain vaiheessa pääsääntöisesti aiheuttaa vanhemmassa syyllisyyttä. Vanhemmuustyön yhtenä merkittävänä osa-alueena onkin vanhemman kanssa syyllisyyden käsittely ja tilanteessa eteenpäin tukeminen (Oranen 2001,111).

Ja se on myös tieto-taitoa, että mikä tieto meni vanhemmille myös. Että se ois realiaikaista lasten ja vanhempien kans. Se on hyvin paljon sellaista samantapaista työskentelyä niin aikuisten kuin lastenkin kans. Ja lapsen on hyvä tietää, että vaikka hänen kans puhutaan täällä kehollisista säätelyjärjestelmän hallinnasta, niin siitä puhutaan myös silloin vanhempien kans. Ja luodaan ehkä jotain yhteisiä uudenlaisia pelisääntöjä perheeseen ja ne voi tapahtua joko perheenjäsenten kans yhdessä tai sitten lapsen kans ja vanhemman kans erikseen. (H5)

Yleensä pyrin tapaamaan vanhempaa ennen kuin tapaan lasta, tai yhdessä siinä. Se on se, mihin pyrkii. Ja koko matkan ajan äiti tai isä on tässä tietoinen siitä lapsen kans työskentelystä. Ja lapsella on tieto siitä, että vanhemmalle kerrotaan, yleensä siinä tapaamisen aikana puhun siitä ääneen, että mää sitten käsitelen tätä, että onko jotain, mitä lapsi ei haluais että puhutaan tai haluaa

nimenomaan viestiä minun kertomana eteenpäin. Yleensä lapset haluaa nimenomaan vanhemmille tietoa, mutta joskus jos tulee joitakin asioita, niin sitten voidaan vähän työstää niitä, että mitä niissä on ja lopulta se monesti tuntuu, että niistä voi sanoa. (H6)

Vanhemmustyön sekä lasten yksilötapaamisten lisäksi aineistossa näkyy perheiden kanssa yhdessä tehtävä työ, jolloin tapaamisilla voi olla mukana koko perhe tai lapsi/lapset ja toinen vanhemmista. Perheen yhteisillä tapaamisilla voidaan auttaa vanhempia kertomaan lapsille tilanteesta ja luoda perheen kanssa yhteisiä toimintamalleja, jotka auttavat perheen turvallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamisessa. Yksi ammattilaisista kertoi hyvistä kokemuksista perheen kanssa tehtävän tunnetyöskentelyn tuloksista. Perheet ovat kokeneet hyötyneensä ja saaneensa keinoja tunnistaa omia sekä toistensa tunnereaktioita ja sitä kautta ennaltaehkäisemään konfliktitilanteita. Osa ammattilaisista kertoo lasta ja vanhempia tavattavan pääasiassa yhdessä lapsen aloitus ja lopetustapaamisilla, jolloin ensimmäisellä tapaamisella lapsen ja perheen tilannetta voidaan käydä yhdessä läpi ja lapsi saa luvan vanhemmaltaan/vanhemmiltaan luvan puhua työntekijälle. Viimeisellä tapaamisella käydään yhdessä läpi lapsen kanssa työskentelyä sekä lapsen näkemyksiä ja kokemuksia. Ammattilaiset näkevät erittäin tärkeänä, että vanhempaa pidetään mukana lapsen prosessissa ja vanhempi on tietoinen, mitä tapahtuu. Tämän nähdään olevan tärkeää myös lapsille ja lapset pääsääntöisesti haluavat, että vanhemmille viedään viestiä heidän toiveistaan ja ajatuksistaan.

Eli ei edistetä sitä toimettomuutta, vaan koko aika heti kun toimintakyky kasvaa, niin annetaan esimerkiksi toimia kokemusasiantuntijana, tulla mukaan vertaistukiryhmään, ehkä ottaa siitä vähän vastuuta, vahvistaa sitä omaa toimijuutta on tutkimusten mukaan sellainen tekijä, voi mahdollistaa sitä omaa toimimista. (H1)

Kokonaisuudessaan sekä aikuisten että lasten kanssa työskentelyssä ammattilaiset näkevät ryhmämuotoisen työskentelyn erittäin tärkeänä yksilötyön rinnalla. Eri yksiköissä toimii erilaisia ryhmiä, kuitenkin kaikissa jossain muodossa. Ryhmämuotoisen työskentelyn nähdään tukevan asiakkaiden toimijuutta ja osallisuutta, vertaistuen merkitystä pidetään tärkeänä. Myös Inkeri Eskonen korostaa yhteisöllisyyden sekä vertaistuen merkitystä ryhmien toiminnassa, jolloin lasten puheissa nousee esiin yhteisesti tärkeiksi koetut asiat. Ryhmätilanteet mahdollistavat lapsille erilaisen, heitä tukevan tilanteen käsitellä yhdessä haastavia asioita. (Eskonen 2005, 57-58.) Väkivaltaa kokeneille naisille on esimerkiksi erilaisia traumainformoituja ja voimaantumisryhmiä, joissa voidaan käyttää kehollisia menetelmiä, sekä vertaistukiryhmiä, jotka parantavat toimijuutta ja osallisuutta. Lapsille on olemassa myös ryhmätoimintaa eri muodoissa, kuten eri ikäiselle lapsille ja nuorille suunnattuja ryhmiä sekä

sisarusryhmiä. Sisarusryhmissä nähdään mahdollisuuksia ja toisaalta myös haasteita. Parhaimmillaan ammattilaiset ovat todistaneet sisarusryhmien kautta tulevan erilaisia näkökulmia perheen tilanteeseen ja uskallusta puhua kokemuksista, kun esimerkiksi pienempi sisarus on rohkeasti puhunut omista kokemuksistaan. Myös Keskinen (2005, 199) toteaa sisarustapaamisten voivan antaa uudenlaisia näkökulmia tilanteesta ja keskinäistä tukea sisarusten välille. Toisaalta ammattilaiset ovat havainneet myös vaikenemisen voivan tarttua sisarusryhmässä.

Lasten ryhmissä voidaan keskittyä esimerkiksi vakauttamiseen tai vertaistukeen. Lasten ryhmiä toteutetaan myös yhteistyössä eri toimijoiden, kuten lastensuojelun, koulujen sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian kanssa. Aineistossa perusteella ryhmätoiminta väkivallan tekijöiden kanssa on harvinaisempaa, muutama ammattilainen mainitsee vihanhallintaryhmästä tekijöille. Tämä selittyy osittain haastateltujen ammattilaisten työnkuville, joka painottuu naisten ja lasten kanssa tehtävään työhön.

Lapset on sanonut, että niillä lähisukulaisilla ja isovanhemmilla on iso merkitys. Että ne tulee turvaamaan ja sinne voi mennä ja ne tuo jotenkin sitä turvaa ja vakautta ja kun ne tietää, ettei tarvi selostaa, niin ne oli hyvin merkittäviä asioita lapsille ja nuorille. Että joku tietää ja tulee auttamaan ja sinne voi mennä jos pelottaa ja niin pois päin. (H4)

Vanhempien tärkeä rooli lasten elämässä tunnustetaan, mutta myös muiden tärkeiden ja turvallisten aikuisten merkitys lasten hyvinvoinnin kannalta ymmärretään. Näiden turvallisten aikuisten kartoittaminen sekä huomioiminen lapsen elämässä nähdään tärkeänä osana työskentelyä. Muutama ammattilaisista nostaa erityisesti esille perheen salaisuuden rikkomisen, jolloin lapselle vahvistuu, että perheen sisäisestä väkivallasta tiedetään ja lapsi voi puhua asiasta avoimesti turvallisille aikuisille. Usein lapsella on jo valmiiksi joku turvallinen aikuinen, joka tietää asiasta ja jonka puoleen lapsi voi kääntyä.

Kyllä mä ajattelen, että se on kauhean palkitsevaa, kun näkee että lapsi jotenkin pärjää ja hänelle on hyötyä tästä. Se on myös semmonen vastavuoroinen. Ajattelen, että lapset ja nuoret ovat äärimmäisen hyviä opettajia myöskin minulle, enhän mä tietäis tätä kaikkea, jos ne ei ois opettanut sitä minulle. Ja ajattelenkin, että varsinkin nuorten kohdalla tällainen kokemusasiantuntijuus pitkässä työskentelyssä voi olla, että tulee tällainen roolien vaihto tavallaan. Että se on hyvin paljon sellaista heidän kokemuksensa tuomaa, millä myöskin kehitetään sitten tätä meidän työtä eteenpäin. (H5)

Ammattilaiset kuvaavat laajasti lasten kanssa tehtävää työtä ja erityisesti siinä korostuvat sensitiivisyys, lapsen tahtisuus, joustavuus ja yksilöllisyys. Lapsen kanssa työskentelyssä edellytyksenä on turvallisuus ja lapsen arvio siitä, onko puhuminen hänelle turvallista.

Ammattilaiset näkevät lapsen toimijuuden tunnistamisen tärkeänä, jotta lasta voidaan tukea ja vahvistaa vakavien kokemusten käsittelyssä sekä niistä selviämisessä. Lapsen aktiivisen toimijuuden tunnustaminen on yksi lapsilähtöisen työskentelyn perusteista (Tiainen & Hokkanen 2010, 57). Oleellisena nähdään myös lasten tuottaman tiedon hyödyntäminen palvelujen ja työmuotojen kehittämisessä, joka osaltaan vahvistaa lasten toimijuutta. Tämä nousee selkeästi esiin enemmän kehittämis- ja tutkimusyhteistyötä tehneiden ammattilaisten vastauksissa.

6 TYÖNTEKIJÄN ROOLI PERHEIDEN KANSSA TEHTÄVÄSSÄ VÄKIVALTATYÖSSÄ

Seuraavaksi tarkastelen työskentelyn ja lasten tarvitseman avun toteutumista vahvistavia sekä sitä haastavia tekijöitä, kuten ne analyysin kautta näyttäytyvät. Aineistossa nousee esiin väkivaltatyön erityisyys, johon liittyy perheväkivaltailmiön ja sen seurausten tiedostaminen ja tunnistaminen sekä väkivallan osallisten tukemiseen ja puuttumiseen mahdollistavia keinoja. Ammatillaiset kuvaavat aineistossa lasten ja perheiden kanssa tehtävässä työssä painottuvia osaamisen alueita, joiden tarpeita ovat havainneet työssään. Toisaalta ammattilaisten puheista nousee esiin myös ammatillisuutta sekä lasten tuen mahdollisuuksia heikentäviä ilmiöitä, jotka on tärkeä nostaa esille.

6.1 Osaaminen/ammattitaito

Riippuu kuinka rajua ja pitkäaikaista se väkivalta on ollut. Jos lapsi ja aikuinen ovat pitkään joutuneet elämään pelon kanssa ja ne on ollut ylivoimaisia, eli on tapahtunut traumatisoitumista. Yleensä se vaikuttaa siihen, että tuota oma säätelykyky on heikkoa sekä vanhemmalla että lapsella. Lapsihan oppii sitä säätelykykyä vanhemman kautta. (H4)

Ammattilaiset korostavat traumanäkökulmaa väkivaltatyössä. Traumaa ja niiden kanssa työskentely nousevat esiin sekä aikuisten, että lasten kanssa tehtävässä työssä. Perheväkivallan todistamisessa lapsen traumatisoitumiseen nähdään vaikuttavan myös väkivallan vaikutukset vanhemmuuteen. Ammatillaiset tiedostavat tämän, sekä sen merkityksen työskentelyssä. Oranen (2001) on myös korostanut traumaviitekehyksen näkökulmaa väkivaltatyössä, jossa kohdataan väkivallan kautta traumatisoituneita lapsia ja vanhempia. Traumaviitekehyksen ymmärtäminen väkivaltaa kokeneiden kanssa työskennellessä on oleellista, jotta pystytään ymmärtämään trauman seuraukset sekä tukemaan lapsia ja vanhempia. (mt., 26.) Traumainformoitu työote nousee esiin aineistossa, eli työyhteisön yhteinen ymmärrys väkivallan traumatisoivista vaikutuksista. Ammatillaiset kuvaavat tärkeänä juurikin trauman seurausten tiedostamisen sekä myös traumatietoisuuden lisäämisen väkivaltaa kokeneille.

Siis ainahan se ei ole, mutta jotenkin kun aikaisemmin tuossa puhuin siitä viireystilasta ja sietoikkunasta, että tavallaan ois hyvä että se kaikki työskentely tapahtuisi siinä sietoikkunan sisällä, ettei tule sellaisia ylilyöntejä tai jotenkin niin ku tipahtamisia. Että on hyvä olla tietoinen työntekijänä siitä, että on itse sietoikkunassa asiakkaan kanssa, mutta myös että on jotenkin mahdollisuus tutkia ja tukea sitä lasta ja nuorta sekä aikuisia, pysymään myöskin siinä sietoikkunassa. (H5)

Traumatisoitumisen seurauksena lapsilla nähdään esimerkiksi ongelmia vireystilan säätelyssä, jolloin lapsi hyötyy ja tarvitsee vakauttavaa työskentelyä sekä apua vireystilan säätelyyn. Ilman vakauttavaa työtä ja vireystilassa pysymistä, ei lapsi pysty hyötymään muusta työskentelystä. Muutama ammattilaisista kaipaa traumainformoidun työn ja trauman ymmärryksen leviämistä laajemmin yhteistyöverkostoissa, mikä helpottaisi väkivaltaa kokneiden avun saantia. Myös Suokas-Cunliffe (2003) peräänkuuluttaa traumaosaamista laajemmin, jolloin apua tarvitsevien on mahdollista saada tarvitsemaan tukea, kun eri toimipaikoissa työskentelevät osaavat tunnistaa avuntarpeen oireilun takana. Aineistossa ammattilaiset korostavat myös työntekijän omien reaktioiden tunnistamista oman hyvinvoinnin sekä työskentelyn mahdollistumisen ja sitä kautta asiakkaan avun saannin kannalta. Asiakkaan on helpompi puhua asioistaan avoimesti ja sitä kautta saada apua tilanteeseensa, kun hän pystyy luottamaan työntekijän kestävästi vaikeiden asioiden käsittelyyn (Suokas-Cunliffe 2003, 13).

No hirveän paljon käytän näitä tunnetaito tai tätä kehollisen niin ku tutustumisen kautta. Että lapsi ja nuori tulis tietoiseksi siitä, että mitä hänen kehossa tapahtuu ja miten hän pystyy niitä hallinnoimaan. Ja se on myös tieto-taitoa, että mikä tieto meni vanhemmille myös. Että se ois realiaikaista lasten ja vanhempien kans. Se on hyvin paljon sellaista samantapaista työskentelyä niin aikuisten kuin lastenkin kans. Ja lapsen on hyvä tietää, että vaikka hänen kans puhutaan täällä kehollisista säätelyjärjestelmän hallinnasta, niin siitä puhutaan myös silloin vanhempien kans. Ja luodaan ehkä jotain yhteisiä uudenlaisia pelisääntöjä perheeseen ja ne voi tapahtua joko perheenjäsenten kans yhdessä tai sitten lapsen kans ja vanhemman kans erikseen. Mutta yhä enenevässä määrin käytetään kehollisen ylivirittyneisyyden tunnistamista ja mitä siihen voi tehdä. Tehdään näitä hilepurkkeja, tehdään voimakiviä, maalataan. (H5)

Traumatisoituneiden lasten ja myös vanhempien kanssa työskentelyssä nähdään tärkeänä turvallisuuden vahvistaminen, jota tukee myös edellä mainittu vakauttaminen sekä vireystilan säätelyn opettelu. Ammattilaisten puheissa toistuvat trauman vaikutukset kehoon sekä kehollisten menetelmien käyttäminen työskentelyssä. Tämä edellyttää ammattilaiselta keho-tietoisuutta, asiakkaan ja omien kehoreaktioiden tunnistamista, sekä erilaisten menetelmien käyttöä. Näillä erilaisilla menetelmillä voidaan auttaa asiakasta tunnistamaan omia kehoreaktioitaan sekä rauhoittumaan. Ammattilaiset nimeävät erilaisia menetelmiä, joiden avulla lapsia voi auttaa säätelämään omaa vireystilaansa, kuten erilaiset hengittämis- ja rentoutusharjoitukset sekä opettelemalla tunnistamaan omia kehoreaktioitaan. Ammattilaiset kuvaavat monenlaisia harjoituksia, joita soveltavat luovasti lasten kanssa. Hengittämistä voidaan harjoitella esimerkiksi ilmapalloja puhallteleamalla ja rentoutumista erilaisten tarinoiden sekä mukavien kehollisten harjoitteiden avulla.

Yks tärkeä on jotenkin sen ymmärryksen päivittäminen, kun väkivalta muuttuu koko ajan. Eli nyt puhutaan digiväkivallasta ja vainosta ja kaikesta. Että sen päivittäminen on työntekijöille ilman muuta tärkeää, että koko ajan tiedetään uusista muodoista. Että mikä tulee siihen ilmiöön. Ja osaamisena mä ajattelen sellaisen ammatillisen kasvun, että jaksaa tehdä sitä työtä. (H3)

Traumatietoisuuden lisäksi kaikki ammattilaiset nostavat esiin väkivaltailmiön ymmärtämisen tärkeyden työskentelyssä. Traumatietoisuus liittyy tähän osittain, mutta sen ympärille kietoutuu myös muita perheväkivaltaan liittyviä ilmiöitä, kuten väkivallan eri muodot, sen moninaisuus sekä vallankäsite. Väkivallan seurausten ymmärtämisessä tarvitaan tietoa esimerkiksi lapsen ikätasoisesta kehityksestä sekä lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutussuhteesta, jotta pystytään tunnistamaan tuen tarve sekä osataan auttaa lasta ja perhettä eteenpäin heidän haasteistaan. Ammattilaiset kokevat oman peruskoulutuksensa, kuten erilaiset sosiaali- ja terveydenhuollon sekä psykologian korkeakoulututkintojen, antavan valmiudet oppia väkivaltatyöstä, mutta korostavat kuitenkin lisäkoulutuksen ja työkokemuksen merkitystä. Yhteiskunnan muuttuessa ammattilaiset näkevät myös väkivallan muuttuvan ja saavan uudenlaisia muotoja ja välineitä, kuten digiväkivalta ja paljon jo esillä ollut vaino.

Eli kun on tietoa väkivallan muodoista ja niiden vaikutuksista, niin sit on jotain kykyä tarttua. Ja kun sitä lasten suojelua tulis tehdä meidän kaikkien, että se ei voi olla mitenkään se ajatus, että sosiaalityön lastensuojelu yksin tarjoaa ja ottaa koppia, vaan meidän pitäis kaikkien pystyä tekeen sellaista työtä, että se lisää turvallisuutta. Tarjota apua, tehdä palveluohjausta kun ilmenee väkivaltakokemusta, kertoa turvakodeista, mistä saa apua. Uskaltaa sanottaa myös väkivallan vaikutuksia, ottaa puheeksi se, miten trauma voi elää sinussa, kun puhutaan tästä traumainformoidusta työotteesta. (H1)

Väkivallan traumatisoimisen, väkivaltailmiön sen eri muotoineen sekä merkkeineen ja yleisen tietoisuuden sekä ymmärryksen lisääminen nähdään tärkeänä osana työnkuvaa. Osa ammattilaisista tekee kehittämis- ja tutkimusyhteistyötä osana työnkuvanaan, toisilla vaikuttamistyö on kouluttamista, konsultaatiota sekä yhteistyöverkostoissa vaikuttamista. Nämä kaikki koetaan tärkeinä, jotta väkivaltailmiötä pystytään ymmärtämään laajemmin, väkivallan eri osapuolet saavat paremmin apua ja muutosta perheiden ja ihmisten hyväksi voidaan tehdä. Ammattilaiset näkevät, että perheissä tapahtuvasta väkivallasta tarvitaan lisää tietoa ja ongelma täytyy nostaa näkyväksi, että ongelmaan voidaan vaikuttaa ennaltaehkäisevästi ja saada yhteiskunnallinen muutos aikaiseksi. Näistä syistä tiedon tuottaminen ja jakaminen sekä yhteistyö verkostoissa nähdään erittäin tärkeänä työtehtävänä, jota jokainen osaltaan toteuttaa eri muodoissa.

Ja se, että kun tässä on työskentelyä ollut ja suunnitellaan sitä jatkotyöskentelyä, niin huomioitas, että jos vaikka suunnitellaan jatkotyöksi perhetyötä perheeseen, että siellä todellakin lapsella ois edelleen mahdollisuus jonkinlaiseen kohtaamiseen yksinäänkin perhetyöntekijöiden kans tai kouluun joku yhteys. Kun kuitenkin tässä on just lainsäädäntö, niin moni asia tökkää siihen viestin vientiin lapsen asioissa, niin silloinhan sosiaalityöntekijät on ratkaisevassa asemassa siinä, kun se jatkaa kuitenkin perheen kans lastensuojelussa. Että se edelleenkin säilyis siinä lapsessa, että mitä lapsi tarvii, kun eihän lähellekään kaikki asiat selviää tässä jakson aikana, vaan se työskentely jatkuu. (H6)

Aineistossa korostuu vahvasti yhteistyön ja eri asiantuntijoiden merkitys. Ammatillaiset näkevät, että väkivaltaa kotonaan kohdanneet lapset tarvitsevat monialaista tukea, jolloin osaamisen täytyy myös olla vahvaa ja monipuolista. Tärkeinä yhteistyökumppaneina ammattilaiset nimeävät esimerkiksi lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä muita lasten ja nuorten arjessa mukana olleita. Myös kriisivaiheen jälkeinen jatkotyöskentely, yleensä terapia, nähdään tärkeänä osana lasten hyvinvoinnin vahvistamisen kannalta. Helena Ewalds (2011) tunnistaa palvelujärjestelmän pirstaleisuuden osaltaan haastavan yhteistyötä sekä apua tarvitsevin avunsaantia. Tietämättömyys eri toimijoiden tarjoamista palveluista sekä osaamisesta vaikeuttaa ja pahimmillaan estää yhteistyötä sekä tarvittavaa palveluohjausta. Selkeän palvelujärjestelmän sekä yhteistyömallin avulla voidaan väkivallan eri osapuolia auttaa kokonaisvaltaisemmin. (Ewalds 2011, 148-151.) Ammatillaiset näkevät yhteistyön onnistumisen ja lapsen tarvitseman avun saamisen kannalta olevan oleellista, että yhteistyötä tehdään monialaisesti ja väkivallan erityisosaamista pystytään hyödyntämään siinä. Prosessin kannalta oleellista on, että jokainen prosessiin kuuluva tietää oman paikkansa ja roolinsa sekä osaa tarvittaessa järjestää jatkotuen lapselle.

Niin tämä on se kouluttamis- ja vaikuttamistyö, mihin meidän painopiste lasten osalta kohdistuu tällä hetkellä, että pyritään nostaan tätä tietoisuutta ja ymmärrystä. Eli lapsen oikeus saada apua siihen omaan kokemukseensa. Eli silloin kun joku interventio tapahtuu, vaikka toinen vanhemmista lähtee turvakotiin tai tulee ero ja lähdetään avaamaan niitä tilanteita, joita on ollut ennen eroa. (H1)

Haasteena ammatillaiset näkevät lasten ja perheiden tuen tarpeen tunnistamisen esimerkiksi koulussa ja terveydenhuollossa, kuten neuvoloissa. Tunnistaminen ja kysyminen on oleellista, jotta lapset ja perheet saavat apua ja heidät osataan ohjata oikeanlaisten palveluiden piiriin. Aineistossa korostuu asiakkaiden kautta tullut näkemys, ettei peruspalveluissa uskalleta kysyä ja ottaa väkivaltaa puheeksi, eikä välttämättä haluta edes kuulla, jos asiakas yrittää siitä kertoa. Yhtenä syynä nähdään väkivaltailmiöön liittyvän tiedon puuttuminen sosiaalija terveydenhuollon eri koulutusasteiden opintokokonaisuuksista. Virkki, Husso, Notko, Laitila, Holma ja Mäntysaari (2011) tunnistavat perheessä tapahtuvasta väkivallasta

tunnistamisen ja kysymisen haasteet terveydenhuollossa. Tälle löytyy erilaisia selitysmalleja, kuten käytäntöihin ja rakenteisiin liittyvän väkivallan ulossulkemisen terveydenhuollon tehtävistä. Tämän lisäksi myös aineistossa esiin noussut uskallus, vaikuttaa osaltaan väkivallan piiloon jäämiseen terveydenhuollossa. Pelkona on nähty väkivaltakokeneen trauman uusiutumisesta otettaessa asia puheeksi. Lisäksi palvelujärjestelmän aukot tai työntekijän epätietoisuus saatavilla olevista palveluista tai eteenpäin ohjauksen käytännöistä estävät väkivallasta kysymistä. (mt., 2011, 281-288.) Ammattilaisten korostama kouluttamis- ja vaikuttamistyö sekä viranomaisyhteistyön tärkeys saavat merkityksen tarkasteltaessa väkivallan puheeksi ottamisen haasteita terveydenhuollossa.

6.2 Lasten avunsaantia ja työtä haastavat tekijät sekä työn eettinen kuormittavuus

Tunteet liittyvät väkivaltatyöhön, kuten aina kun työskennellään ihmisten kanssa. Kun puhutaan lapsista, kierrokset vielä lisääntyvät, koska lapsi ei voi muuttaa olosuhteita, joissa hän elää, vaan se muutos on aikuisten käsissä. Niin ne hän menee ihon alle. (H1)

Lasten kokemusten ja turvattomuuden tunnistaminen nostaa esiin vahvoja tunteita ammattilaisissa. Väkivaltaa kohdanneiden ja kokeneiden asiakkaiden kanssa ammattilaiset kuulevat koskettavia, epäreiluja, raakoja ja järkyttäviäkin asioita. Erityisesti lasten kokemukset herättävät vahvoja tunteita. Tämä on noussut esiin myös aikaisemmassa tutkimuksessa. Lasten kokemusten kuuleminen ja käsitteleminen koetaan vaikeimpana väkivaltatyössä (mm. Reunanen & Holma 2012; Iliffe & Steed 2000). Aineistossa tulee näkyviin, että lasten kokemukset koskettavat ammattilaisia. Ammattilaiset näkevät lasten pahan olon ja turvattomuuden sekä tiedostavat väkivallan pitkäkestoiset vaikutukset, jotka vaikuttavat lasten hyvinvointiin monilla elämän osa-alueilla. Lasten turvattomuus sekä toisaalta myös ammattilaisten kokemukset siitä, kuinka tämä edelleen jää piiloon ja lapset ilman tarvitsemaansa tukea, koskettaa ammattilaisia. He näkevät tämän selkeänä epäkohtana, johon tarvitaan muutosta.

Meillähän on just se ollut täällä se iso probleema, ettei välttämättä saada toiselta huoltajalta sitä lupaa siihen lapsen kans työskenntelyyn, jolloin ei myöskään voi sen lapsen kans työskennellä. Mutta se vanhempi, joka täällä on, vaikka se lapsi ei itse tulis, niin uskon, että sitä kautta on vaikutusta niihin kotona oleviin lapsiin, vaikka se lapsi ei itse suoranaisesti ois asiakkuudessa, jos edes yksi sieltä perheenjäsenistä lähtee työskentelemään. (H3)

Yllä oleva kommentti on erään ammattilaisen haastattelusta poimittu, mutta sama havainto toistuu lähes jokaisen ammattilaisen puheissa. Ammattilaisten huomioissa ja kokemuksissa

korostuu riittämättömyys eri muodoissa, joka haastaa lapsia saamasta riittävää ja oikea-aikaista tukea. Vanhempien kanssa tehtävä työ nähdään erittäin merkityksellisenä tästäkin syystä, jotta vanhemmat ymmärtävät lapsen tuen tarpeen ja osaavat mahdollistaa riittävän tuen saamisen. Yksi useimmiten mainituista työskentelyä estävistä tekijöistä on työskentelyn estyminen lasten kanssa. Työskentelyn alkamisen nähdään estyvän huoltajien ja toisen huoltajan kieltäessä lapsen tapaamisen. Ammatillaiset tarvitsevat molemmilta huoltajilta luvan, jotta saavat tavata lasta ja työskennellä tämän kanssa. Aineiston perusteella suhteellisen usein toistuu tilanne, ettei väkivallan tekijä anna tähän lupaa. Tällainen tilanne koetaan haastavana, kun ammattilaisena tiedostetaan tarve lapsen kanssa työskentelyyn, mutta sitä ei pystytä aloittamaan. Ammatillaiset ovat tietoisia, että lapset pääasiassa hyötyvät työskentelystä ja siitä, että pääsevät puhumaan perheen haastavista asioista ulkopuolisen kanssa. Myös tietoisuus siitä, kuinka tärkeää lasten on päästä käsittelemään kokemuksia ja sitä kautta löytää omia keinoja oman hyvinvoinnin vahvistamiseen. Osa ammattilaisista vaikuttaa sopeutuneen tähän haasteeseen saada lapsia työskentelyyn ja pyrkii omalla toiminnallaan auttamaan lasta toisin keinoin, esimerkiksi vanhemmuustyöllä. Vanhemmuustyön kautta voidaan nostaa esiin lasten tilannetta ja vanhempien kautta välillisesti vahvistaa lasten hyvinvointia (mm. Huovinen 2017, 141; Ojuri 2006, 19). Kuitenkin lasten todellisten kokemusten ja tilanteen todentaminen ja tunnistaminen edellyttää lapsen henkilökohtaista kohtaamista sekä kuulemista (Eskonen 2005, 24).

Niin lapset joka tapauksessa on työskennellyt ja se koppi on lastensuojelussa ja he voivat ylittää sen lupa-asian huoltajalta, eikä se jää siitä kiinni. (H3)

Suurin osa ammattilaisista tekee tiivistä yhteistyötä lastensuojelun kanssa. Lastensuojelu saattaa velvoittaa perheitä työskentelemään, jolloin lapsen kanssa pystytään aloittamaan tapaamiset ilman huoltajan lupaa. Ammatillaiset näkevät tämän toimivana mallina, kun lapsi saa tukea vanhemman mahdollisesta vastustuksesta huolimatta. Yksi ammattilaisista tuo esiin kokemuksen, että lapset hyötyvät työskentelystä, vaikka vanhemmat eivät lähtisi lainkaan mukaan työskentelyyn. Lastensuojelun roolia perheväkivallassa lasten turvallisuuden varmistamisen osalta korostetaan vahvasti. Kuitenkin ammattilaiset tuovat toisaalla vahvasti esiin sitä, kuinka lapset tarvitsevat vanhemmilta luvan puhumiseen, jotta uskaltavat puhua asioista oikeasti. Lastensuojelun velvoittamana lasta on siis mahdollista tavata, mutta riskinä nähdään, että mikäli lapsella ei ole todellista lupaa puhua perheen asioista, työskentely voi jäädä pintapuoliseksi.

Me epäonnistutaan ehdottomasti näiden vainouhrien turvaamisessa. Lastensuojelu ei tunnista naamioitua vainoja, joka naamioituu sellaiseksi kiintymykseksi. Siihen suhtaudutaan kuin huoltajuusriitaan ja sitä tuota se ei ole. Siinä on se todistamisen taakka. Ja sitten me ei huomioida niitä väkivallan tapahtumia, että ne on ikään kuin mennyttä aikaa ja simsalabim ja se ihminen on siitä muuttanut. Yhteiskunnan taholta on todella paljon parannettavaa. Sanotaan, että nämä vainouhrit traumatisoituvat pahemmin siitä viranomaiskohtelusta ja miten he joutuvat kohtaamaan viranomaisia kun ne ei tajua yhtään missä mennään, niin se on se kova paikka heille. Se jotenkin kertoo, kuinka tärkeää on tulla kuuluksi sen asiansa kanssa ja uskotuksi oli sitten aikuinen tai lapsi kyseessä. Että joku todentaa ja todistaa sitä, mitä on joutunut kokemaan, niin se on merkittävä asia siinä työskentelyssä ja jotenkin siinä miten ihminen voi. (H4)

Ammattilaiset tuovat esiin palvelujärjestelmän ja rakenteiden vaikeuttavan kotona väkivaltaa todistamaan joutuneiden lasten avunsaamista. Tähän liittyy väkivallan tunnistamisen vaikeutta eri toimijoiden ja viranomaisten taholta. Erityisesti eron jälkeisen vainon tunnistamista pidetään puutteellisena aineiston perusteella. Lapsi saattaa joutua tahtomattaan tapamaan väkivaltaa käyttänyttä vanhempaansa, joka mahdollisesti käyttää lasta vainon/väkivallan välineenä toista vanhempaa kohtaan, kun tilanteeseen suhtaudutaan huoltajuuskiistana, eivätkä viranomaiset tunnista vainoa väkivaltana. Vaino saatetaan viranomaisten taholta nähdä juurikin huoltajuusriitana tai erimielisyytenä lasten tapaamisista, vieraannuttamisena, haastavana erona tai mustasukkaisuutena (Nikupeteri ym. 2017a, 301). Ammatilaiset tiedostavat väkivallan vaikutukset sekä tuen tarpeen lasten tulevaisuuden hyvinvoinnin kannalta. Yhteiskunnan nähdään osittain epäonnistuvan lasten ja perheiden turvaamisessa. Palvelujärjestelmän aukkokohdat sekä lasten ja perheiden tippuminen tuen ulkopuolelle aiheuttaa ammattilaisissa turhautumista.

Mut ajattelen, että tärkeä tunnistaa kentällä. Että mahdollisimman varhaisessa vaiheessa pystyttäisiin ottamaan puheeksi, kysymään. Kysyminen ei kuitenkaan koskaan haittaa. Ajattelen, että perusterveydenhuollossa ja nimenomaan, että lapsilta vois kysyä myös suoraan ja lapsille tarjota sitä areenaa, missä he pystyy puhumaan avoimesti omista kotiasioista. Että kyllähän se edelleenkin, niin kauan kuin se on salaisuus, niin se on salaisuus ja auttamisen mahdollisuudet on aika heikkoja. (H5)

Läpi aineiston hyvin vahvana nousee esiin ammattilaisten kokemukset siitä, ettei peruspalveluissa sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä kouluissa ja päiväkodeissa uskalleta tai osata ottaa väkivaltaa puheeksi. Tähän nähdään liittyvän juurikin uskallus, mutta myös riittämätön tieto väkivaltailmiöstä. Ammatilaiset näkevät, että lasten ja perheiden kanssa työskentelevillä pitäisi olla tietoa väkivallan muodoista ja vaikutuksista, joka helpottaisi väkivallan tunnistamista. Lisäksi tietoa tarvitaan palvelujärjestelmästä, jotta osataan ohjata ihminen

oikeiden palveluiden piiriin. Virkki ja muut (2011) ovat tarkastelleet väkivaltaan puuttumista terveydenhuollossa. Lopputulemana on, ettei terveydenhuollossa tunnisteta ja puututa riittävällä intensiteetillä lähisuhteissa tapahtuvaan väkivaltaan. Väkivallan tunnistamista haittaa järjestelmällisen kysymisen puuttuminen. Väkivallasta ei kysytä, kun ei tunnisteta väkivallan merkkejä ja seurauksia. Toisaalta kysymistä estää myös tiedon puute, miten toimia, jos potilas vastaa kokeneensa väkivaltaa. Tähän linkittyy palvelujärjestelmän aukot, sekä väkivaltatyön erilaiset käytännöt paikkakunnasta riippuen. (mt., 2011, 280-283.) Tilanteen tunnistamiseen ja väkivallasta kysymiseen liittyvät haasteet vaikeuttavat sekä estävät avunsaannin ja pahimmillaan altistavat väkivallan jatkumiselle. Ristiriitana nähdään työskentelyn ja eteenpäin menemisen edellytyksenä olevan turvallisen tilanteen epävarmuuden. Vainon jatkuessa lapsen käsiteltävät asiat ja tilanteet eivät välttämättä ole vain muistoja, jolloin niitä ei voida käsitellä muistoina. Vaatii turvallista tilannetta, että lapsi voi lähteä käymään läpi pelottavia kokemuksia. Kun pelottavat tilanteet mahdollisesti jatkuvat, vaatii se erilaista työskentelyä lapsen kanssa. Tilanteissa, joissa lapsen turvallisuutta ei voida varmistaa, työskentelyssä pyritään etsimään lapsen kanssa keinoja turvallisuuden parantamiseen sekä pelon kanssa pärjäämiseen.

Ja kun sitä lasten suojelua tulis tehdä meidän kaikkien. Että se ei voi olla mitenkään se ajatus, että sosiaalityön lastensuojelu yksin tarjoaa ja ottaa koppiä, vaan meidän pitäis kaikkien pystyä tekeen sellaista työtä, että se lisää turvallisuutta. (H1)

Aineistossa ammattilaiset tuovat esiin yhteistyön tärkeyttä eri viranomaisten ja ammattilaisten välillä, jotta väkivalta tunnistetaan ja ihmiset osataan ohjata oikeiden palveluiden piiriin. Myös perustietoa väkivallasta ja sen vaikutuksista pyritään lisäämään sosiaali- ja terveydenhuollon eri toimijoille koulutusten kautta. Ammattilaiset kertovat käyvänsä esimerkiksi kouluilla, lastensuojelussa sekä neuvoloissa puhumassa ja antamassa lisää tietoa väkivallasta. Tämä nähdään tärkeänä osana työtä, jolla voidaan parantaa väkivallan tunnistamisesta sekä tuen saamista. Kuitenkin haasteena on, että resurssien puute ei mahdollista riittävän laajasti kouluttamista ja muutama ammattilaisista totesikin, että koulutuskutsuja tulee enemmän, kuin niihin pystyy vastaamaan.

Mä ehkä erityisesti haluaisin alleviivata sellainen uskomuksen tai haluaisin horjuttaa sitä, että lapset ovat lojaaleja vanhemmilleen. Se on haitallinen uskomus sikäli, että silloin me emme kuule lapsia. Tai vaikka kuulemme, niin emme ota tosissaan. Eli olen kuullut toistuvasti sekä aikuisilta kokemusasiantuntijoilta että niiltä jotka ovat lapsuudessaan kokeneet perheväkivaltaa tai eläneet väkivallan keskellä tai sit ihan lapsilta ja nuorilta esimerkiksi Pesäpuun kehittäjiltä, että kyllä he tietää, mitä he tarvii ja halua. Eikä kaikki suinkaan halua hinnalla millä

hyvänsä elää biologisten vanhempiensa kanssa, mikäli he eivät muuta toimintaansa. Et meidän pitää uskaltaa tätä asiaa katsoa ja lapsen oikeuksien sopimuskinkin tietoenkin velvoittaa siihen ja Istanbulin sopimus yhtä lailla, että me ei niin kun viljellä sellaisia uskomuksia, jotka ei oo tosia. Et kyllä lapset haluaa elää turvassa ja haluaa nukkua rauhassa ja haluaa hyvän elämän ja tottakai he haluaa, että heidän vanhempiaan autetaan. Mut siinä tapauksessa, jos vanhempi ei itse sitoudu muutokseen, niin silloin täytyis muistaa se, että lapsella on kuitenkin oikeus turvalliseen ja hyvään elämään. Eikä niin ku pitketetä ja mahdollisteta sellaisia olosuhteita, jotka on haitallisia. (H1)

Lasten kanssa työskentelyn ja kokemusten käsittelyn lisäksi aineistossa nousi esiin lasten mielipiteiden ja näkemysten kuulemiseen sekä kunnioittamiseen liittyvät ongelmat. Tämän nähdään usein korostuvan tilanteessa, jossa lapsen turvallisuutta ei ole pystytty varmistamaan, esimerkiksi väkivallan jatkuessa tai eron jälkeisessä vainossa. Ammattilaiset korostavat lastensuojelun ja muiden viranomaisten roolia yhteistyössä sekä tuen saamisen mahdollistajina. Toisaalta aineistossa esitetään jonkin verran kritiikkiä viranomaisia kohtaan lasten ja perheiden tilanteen tunnistamisessa ja sitä kautta väkivallan jatkumisen mahdollistamisessa. Inkeri Eskonen (2005, 22) toteaa, että lain ja toimintaohjeiden lisäksi esimerkiksi lastensuojelun toimintaan vaikuttaa yksittäisten työntekijöiden osaaminen ja ammattitaito sekä suhtautuminen perheissä tapahtuvaan väkivaltaan. Lastensuojelun resurssien sekä tiedon puutteen väkivallan vaikutuksista on huomattu heikentävän lastensuojelun työntekijöiden puuttumisen sekä työskentelyn mahdollisuuksia perheväkivaltilanteissa (Oranen 2001, 31). Ammattilaiset näkevät lastensuojelun roolin merkittävänä, mutta juurikin osittain riittämättömän tiedon sekä resurssien vuoksi, aineistossa korostuu eri toimijoiden tekemän yhteistyön tärkeys lasten suojelemiseksi.

Toisaalta taas ihan viranomaisten puolelta, niin se, että lapsen kokema on lapselle itselle aina tosi. Niinkö nyt varmaan aikuistenkin kohdalla, mutta kuitenkin, sitten kun lapsesta, vaikka nyt täältä viedään viestiä eteenpäin, niin on tärkeä, ettei se häviä sinne aikuisten ongelmien, aikuisten onnistumisten tai aikuisten jalkoihin ne lapsen asiat. Ja se, että kun tässä on työskentelyä ollut ja suunnitellaan sitä jatkotyöskentelyä, niin huomioitas, että jos vaikka suunnitellaan jatkotyöksi perhetyötä perheeseen, että siellä todellakin lapsella ois edelleen mahdollisuus jonkinlaiseen kohtaamiseen yksinäänkin perhetyöntekijöiden kans tai kouluun joku yhteys. Kun kuitenkin tässä on just lainsäädäntö, niin moni asia tökkää siihen viestin vientiin lapsen asioissa, niin silloinhan sosiaalityöntekijät on ratkaisevassa asemassa siinä, kun se jatkaa kuitenkin perheen kans lastensuojelussa. Että se edelleenkin säilyis siinä lapsessa, että mitä lapsi tarvii. (H6)

Ammattilaiset korostavat viranomaisyhteistyön merkitystä, jotta lapsen kokemukset sekä kokonaistilanne pystytään huomioimaan. Palveluketjun puutteiden ja oikea-aikaisuuden nähdään haastavan lasten ja perheiden avun saantia. Tähän liittyy jo aiemmin esiin nostetut

haasteet väkivallan tunnistamisessa, joka estää tilanteeseen puuttumista ja avun saantia. Tämän lisäksi osa ammattilaisista tuo esiin puutteet sekä epäkohdat palvelujärjestelmässä ja sen eri kohdissa. Haasteena nähdään esimerkiksi lasten ja perheiden tarvitseman jatkotuen resurssit. Järjestöjen tarjoama apu on lyhytkestoista, jonka kestoa määrittelee työskentelylle myönnetty rahoitus. Ammattilaiset tiedostavat kuitenkin lasten tarvitsevan pidempikestoista apua ja tukea. Pitkät jonot ja odotusajat esimerkiksi lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluihin tai terapiaan, estävät lasten oikea-aikaisen avun saamisen. Turhautuminen ja riittämättömyyden kokemukset toistuvat aineistossa, kun yhteiskunnan nähdään osittain epäonnistuvan lasten ja perheiden suojelemisessa rakenteiden estäessä avun saantia.

Mutta kyllä mä nään, että jos halutaan että väkivalta loppuu, niin mun mielestä pitäis olla mahdollisuus tehdä pitempikestoista. Se on mulle sellainen ammatillinen ristiriita. (H2)

Mänttari-van der Kuip (2015) tunnistaa riittämättömien resurssien sekä rajoittuneiden toimintamahdollisuuksien haastavan työntekijöiden eettisesti kestäväää työtä ja eettistä harkintaa työnteossa. Eettinen stressi heikentää työhyvinvointia ja työtyytyväisyyttä, mitkä saattavat vaikuttaa työntekijän ammatillisuuteen, työkykyyn sekä työssä pysymiseen. (Mänttari-van der Kuip 2015a; 2015b.) Ammattilaiset tiedostavat turhautumisensa takana olevat syyt ja pyrkivät omalla toiminnallaan vahvistamaan lasten ja perheiden mahdollisuutta saada apua. Jollain tasolla he tunnistavat edistystä tapahtuneen, esimerkiksi lainsäädännössä vainon osalta, mutta edelleen rakenteissa nähdään epäkohtia, jotka haastavat ihmisten avunsaantia, mikä osaltaan vaikuttaa myös työntekijöihin.

6.3 Lasten tuen saantia edistäviä tekijöitä

Siinä vaiheessa, kun me saadaan työntekijöinä se ihminen puhumaan tästä, niin se tarkoittaa useimmiten sitä, että se on jatkunut kohtuullisen pitkään ja se on hankala kohta lähteä avaamaan. Eli hetken aikaa tuntuu, et se van kasvaa ja kasvaa ja se ahdistus lisääntyy sekä ehkä siinä kokijassa tai tekijässä, kuin mahdollisesti myös työntekijässä. Mutta sitten yrittää nähdä itsensä ketjussa. Että minä yksin en pysty mitään ratkaisemaan, vaan että mun paikkani on olla tässä ottamassa tää iso kakku ehkä vastaan ja sitten mun tärkein tehtävä on sen jälkeen ymmärtää mikä palveluketju, millä tavalla tää asiakas ohjataan eteenpäin. (H1)

Yllä oleva kommentti kuvastaa lasten ja perheiden tarvitseman tuen syvyyttä, laajuutta sekä pitkäkestoisuutta. Ammattilaiset korostavatkin monialaisen yhteistyön merkitystä lasten ja perheiden tukemisessa. Prosessiin liittyy monta kohtaa, sekä usea eri viranomainen ja oman alansa asiantuntija. Parhaimmillaan ammattilaiset näkevät lapsen avunsaantiprosessin

sujuvana ja toimivana, jolloin lapsi saa tarvitsemaansa tukea oikea-aikaisesti. Ensimmäisessä portaassa lapsen tilanne ja tuen tarve tunnistetaan ja lapsi saa tulla kuulluksi sekä kohdatuksi. Tämä voi tapahtua lapsen luonnollisissa arjen verkostoissa, kuten koulussa tai päiväkodissa. Lapselle järjestetään lapsen tarvitsemat tukitoimet ja perheen tilanteeseen puututaan tarvittaessa esimerkiksi lastensuojelun kautta. Ammatillaiset korostavat lasten kanssa tehtävän työn merkitystä, joka auttaa lapsia saamaan keinoja arjen sekä tunteiden hallintaan. Tämän kaltaista työtä tehdään esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaan erikoistuneissa palveluissa. Edellä kuvattu kriisivaiheen työskentely auttaa lasta myös mahdollisessa jatkotyöskentelyssä, kun lapsen tilanne on vakautunut. Ammatillaiset näkevätkin merkittävänä, että lasten ja perheiden tukena jatketaan vielä akuutin tilanteen purkauduttua, eivätkä he jäisi yksin kriisivaiheen jälkeen.

Ja ajattelen, että mitä nykyään tehdään paljon, mekin käydään kouluilla puhumassa, niin me puhutaan aina myöskin lapsen oikeuksista. Ja ajattelen, että isommassa mittakaavassa, suhteessa tällainen oikeuksien tunti esiin ja sen tiedostaminen ja jotenkin vieminen poikkilinjan, niin ku tuonne kulttuuriin, kouluun, sosiaalihuoltoon ja kaikkiin tasoihin, on tosi tärkeää. Mitä varhaisemmin vaan asioista puhutaan ja puhutaan sen puolesta, että on oikein puhua. Ja, että väkivalta on rikoslaissa, että siinä on myöskin tämä turva, että sitä se asennekin alkais sitä kautta pikkuhiljaa avautumaan. Että sellaista infoa ja tutkittua tietoa ehdottomasti. (H5)

Oikea-aikaisen ja riittävän tuen saamisen edellytyksenä nähdään hyvät yhteistyöverkostot sekä selkeä palvelujärjestelmä. Usea ammattilaisista tuo esiin viranomaisyhteistyön puutteellisuutta, mutta toisaalta aineistossa korostuu myös erilaisten yhteistyömallien toimivuus sekä innovatiivinen kehittämistyö lasten ja perheiden avunsaamisen vahvistamiseksi. Yhteistyötä lasten hyvinvoinnin edistämiseksi tehdään esimerkiksi nuorisopsykiatrian, koulujen ja lastensuojelun kanssa. Yhteistyö voi olla esimerkiksi konsultointia ammattilaisille, informaatiota lapsille ja lasten kanssa toimiville heidän luontaisessa arkiympäristössään kuten koulussa, yhteistyössä kokeiltavia uusia toimintamalleja tai moniammatillisesti toteutettavaa ryhmätoimintaa. Ammatillaiset näkevät tämänkaltaisen moniammatillisen yhteistyön tukevan lasten hyvinvointia sekä kuulluksi tuleamista.

Sit meillä on ylisukupolvisen kaltoinkohtelun katkaisuhanke. He on kehittäneet sellaisen, kuin turvakymppi kouluikäisille, taaperoikäisille ja päiväkotikäisille. Siinä on tarkoituksena käydä keskustelua lasten kans turvallisuuden kokemuksista. Se on sit tällainen universaali, että sitä voi kaikkien kanssa esim. koulussa käyttää. Kouluterveyskyselyhän on jo lisännyt väkivaltakysymykset ja uusimmat tulokset tänä vuonna osoitti, että lapset raportoivat väkivallan kokemuksista ja uhan kokemuksista. Eli sikäli mä ajattelen, että meillä on, me ollaan jo, väkivalta ei oo sellainen tabu, mitä se on ollut joskus aiemmin. Et jos me otetaan se

kysymyksenä kouluterveyskyselyyn, niin se edellyttää sitä, että me ruvetaan yhä enemmän tarjota koulussakin, universaaleissa palveluissa tietoa heidän omista oikeuksistaan ja turvallisista ihmissuhteista. (H1)

Sitten lisäkoulutus, THL:lla on se Luo luottamusta, suojele lasta. Se on se yleinen verkkokoulutus, mä en tiää minkä verran se on tavoittanut, kuinka paljon sitä tunnetaan ja kuinka paljon edellytetään, että työntekijät kävis sen. Siinä on kuitenkin yritystä. (H1)

Vaikka ammattilaiset tuovat esiin haasteita perheväkivallan sekä sen seurausten tunnistamisessa, aineistossa nouse kuitenkin esiin, kuinka tähän on kiinnitetty huomiota peruspalveluissa. Esimerkiksi kouluterveyskyselyyn on kaikille oppilaille lisätty kysymykset väkivaltaista, joiden kautta lasten on mahdollista tuoda esiin kotona tapahtuvaa väkivaltaa tai sen uhkaa. Lisäksi esiin tuodaan viime vuonna käyttöön otettu Turva10, jota voidaan käyttää apuna keskustellessa eri ikäisten lasten kanssa turvallisuuteen ja turvattomuuteen liittyvistä asioista esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa, neuvoloissa sekä muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Turva10 on Ensi- ja turvakotien liiton koordinoimassa Ylisukupolvisen kaltoinkohtelun katkaiseminen-hankkeessa (2017-2020) kehitetty työväline, jonka avulla turvattomuuteen ja turvallisuuteen liittyviä asioita voidaan ottaa puheeksi lapsen ikä- ja kehitystasoisesti. Ikä- kehitystasoisista puheeksiottoa vahvistaa eri ikäryhmille suunnatut menetelmät. Turva10-työvälineen avulla ei ole tavoitteena arvioida lapsen turvallisuutta, vaan vahvistaa sitä sekä lapsen omaa toimijuutta. (Ensi- ja turvakotienliitto 2019.) Myös erilaisten lisäkoulutusten, kuten Ensi- ja turvakotien liiton koulutukset sekä THL:n koordinoima Luo luottamusta, suojele lasta-verkkokoulutus, nähdään mahdollistavan lisätiedon saamista ja sitä kautta uudenlaista näkökulmaa asiaan lasten ja nuorten kanssa toimiville tahoille. Satu Lidman (2015, 328) korostaa väkivallan eri muotojen ja niiden erityispiirteiden tunnistamisen tärkeyttä väkivallan ennaltaehkäisyyn, sekä väkivallan tekijöiden ja kokijoiden kanssa työskentelyn kannalta. Väkivallasta, sen merkeistä ja seurauksista tarvitaan tietoa, jotta pystytään tunnistamaan väkivalta ja puuttumaan siihen (Nikupeteri 2016).

Mut nää resilienssitutkimukset on mun mielestä toivoa herättäviä eli tässä mielessä tää jatkuva koulutuksen ja uusimman tiedon antaminen näille työntekijöille lisää heidän toiveikkuutta. Eli me tiedetään, että merkittävä osa, lähes puolet, selviää hyvinkin haastavista kokemuksista. Ja se mikä siihen vaikuttaa, on toki ne yksilölliset piirteet ja temperamentit ja muut, mut sitten myöskin se oikeanlainen tuki, sosiaalinen tuki. (H1)

Lasten ja perheiden kanssa toimivien työntekijöiden riittävän tiedon lisäksi ammattilaiset tiedostavat perheväkivallan kanssa työskentelyssä tarvittavan erityisosaamisen merkitystä, jotta väkivallalle altistuneet lapset saavat riittävää ja oikeanlaista tukea. Ammattilaiset

tunnistavat tutkitun tiedon merkityksen käytännön työstä saadun kokemuksen rinnalla. Lasten ja perheiden tukemisessa lasten hyvinvointia vakavasti uhkaavassa tilanteessa tiedostetaan tarvittavan monipuolista tietoa, esimerkiksi lasten ikä- ja kehitystasosta, väkivallan ja trauman seurauksista sekä lasten hyvinvointia tukevista menetelmistä. Ammatillaiset tuovat esiin, kuinka tämänkaltainen tieto mahdollistaa lasten tarvitseman tuen toteutumista sekä lasten turvallisuuden arviointia ja tukemista. Perheväkivaltaa kokeneiden auttamisen sekä turvallisuuden varmistamisen kannalta tutkimusten kautta saadulla tiedolla on tärkeä merkitys (Suokas-Cunliffe 2017, 306). Aineistossa tärkeänä nähdään, että tänä päivänä on saatavilla tutkittua tietoa esimerkiksi väkivallan vaikutuksista lapsen hyvinvointiin, sekä keinoista ja asioista, jotka tukevat lasten selviämistä. Tutkimustiedolla on olemassa myös toinen rooli työntekijöiden hyvinvoinnin sekä sitä kautta asiakkaiden avunsaannin kannalta. Lisäkoulutusten ja tutkimustiedon on todettu auttavan työntekijöitä myös jaksamisen sekä eettisen stressin hallinnassa (mm.Kälvemarks ym 2004; Ulrich ym 2007). Osa ammattilaisista tuokin esiin tutkitun tiedon merkityksen työssä jaksamista tukevana.

Että on hyvä olla tietoinen työntekijänä siitä, että on itse sietoikkunassa asiakkaan kanssa, mutta myös että on jotenkin mahdollisuus tutkia ja tukea sitä lasta ja nuorta sekä aikuisia, pysymään myöskin siinä sietoikkunassa. Se on semmonen perus, mikä tukee sitä vakautumista ja tukee myös sitä toipumista ja sellaista toimijuutta, että pystyy vaikuttamaan, saa kokemuksen siitä, että on keinoja vaikuttaa siihen omaan oloonsa ja hallinnoida sitä. Mä ajattelen, että semmoinen niin ku, nää asiat saattaa olla järkyttäviä tai lapsi voi kertoa jotain, mikä tulee iholle. Työntekijällä täytyy myös olla konsteja siihen oman olonsa hallinnointiin. (H5)

Jokainen ammattilainen tiedostaa, että työssä kohdataan haastavia asioita ja työskennellään traumatisoituneiden ihmisten kanssa, jolloin myös työntekijän on pystyttävä käymään työssään kohtaamat tunteet läpi. Ammatillaiset korostavat omien tunteiden käsittelyn tärkeyttä, jotta laadukas työ mahdollistuu. Tähän liittyy myös työntekijän oman vireystilan tunnistaminen ja säätely, kun lapsen kanssa käydään läpi koskettavia asioita. Ammatillaiset tiedostavat väkivallalle altistuneiden lasten olevan hyvin herkkiä tulkitsemaan muiden ihmisten tunnetiloja, joka asettaa omat haasteensa myös työntekijöille. Lasten luottamuksen saamisen sekä turvallisen ympäristön luomisen kannalta työntekijän oman tunne- sekä vireystilan säätelyä pidetään tärkeänä. Myös Rothschild ja Rand (2010) toteavat kehotietoisuuden ja erityisesti vireystilan tunnistamisen erittäin tärkeänä traumatisoituneiden asiakkaiden kanssa työskentelevillä. Samat keholliset sekä hengitysharjoitukset ja tieto toimivat yhtä lailla ammattilaisilla, kuin asiakkailla. Vireystilan hallinta ja traumatietoisuus auttavat ammattilaisen oman hyvinvoinnin sekä sitä kautta myös ammattitaidon ja työkyvyn vahvistamisessa, joka

vaikuttaa suoraan asiakkaisiin. (mt., 2010, 102-103; 108-111.) Ammatillaiset tuovat esiin käyttävänsä työskentelyn aikana samanlaisia, esimerkiksi kehollisia keinoja oman vireystilansa tarkasteluun sekä itsensä vakauttamiseen, kuin mitä he käyttävät asiakastyössä lasten kanssa. Myös työyhteisöllä nähdään oleva merkittävä rooli työhyvinvoinnin osalta sekä ammatillisen kasvun tukena. Ammatillaiset näkevät tärkeänä, että työyhteisössä voidaan käsitellä haastavia sekä tunteita herättäviä tilanteita. Työyhteisön tuki, tieto ja asioiden peilaamisen mahdollisuus auttavat ammatillaisia tekemään laadukasta asiakastyötä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Olen tutkimuksessani tarkastellut ammattilaisten puhetta lapsista aikuisten välisen perheväkivallan todistajina. Tarkoituksena on ollut selvittää, millä tavalla ammattilaiset näkevät lasten huomioimisen työskentelyssä ja millaista osaamista perheväkivaltatyössä lasten kanssa tarvittavan. Lisäksi yhtenä tutkimustavoitteena on kartoittaa ammattilaisten havaitsemia perheväkivallan todistamisen seurauksia lasten hyvinvoinnin kannalta.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että haastattelemani perheväkivaltatyön ammattilaiset tunnistavat ja tiedostavat lasten tilanteen sekä tuen tarpeen työskentelyssään. Tutkimusaineistossa nousee esiin ammattilaisten kokemukset siitä, kuinka työskentelyyn osallistuneet lapset hyvin usein hyötyvät työskentelystä ja saavat sen kautta keinoja mennä eteenpäin ja käsitellä väkivallan aiheuttamia tunnereaktioita.

Tutkimusaineiston perusteella ammattilaiset tiedostavat väkivallan todistamisen vaikutukset lapsen hyvinvointiin pitkällä aikavälillä. Väkivallan seuraukset lapsen hyvinvointiin nähdään vakavina ja laajasti lapsen elämään vaikuttavina. Erityisesti esiin nousevat vaikutukset tunnesäätelyyn, joka tulee näkyviin esimerkiksi vireystilan säätelyn ongelmina. Tämä voi vaikuttaa negatiivisesti usealla eri elämänalueella, kuten oppimisvaikeuksina koulussa sekä sosiaalisiin suhteisiin. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa perheväkivallan todistamisen vaikutukset lapsiin on tiedostettu. Lapsuuden haitallisten kokemusten pitkäaikaisvaikutuksista löytyy tutkittua tietoa, esimerkiksi suomalaista aivotutkimusta, joka vahvistaa lapsuuden turvattomuuden kokemusten negatiiviset muutokset lapsen aivoihin (mm. Lehtola ym. 2016).

Tutkimukseni osoittaa, että perheväkivaltaa kotonaan todistaneiden lasten kanssa työskennellessä tarvitaan erityistä väkivaltaosaamista. Tietoa tarvitaan itse väkivaltailmiöstä ja sen vaikutuksista lapsen hyvinvointiin, lapsen ikätasoisesta kehityksestä sekä erilaisista työmenetelmistä. Erityisesti tutkimusaineistossa perheväkivaltaa todistaneiden lasten kanssa työskentelyssä korostuu traumatietoisuus ja traumainformoitu työote. Väkivallan traumatisoivuus asettaa omat lähtökohtansa lasten kanssa työskentelyyn ja työskentelyn edellytyksenä on lapsen tilanteen vakautuminen. Tämä vaatii ammattilaisilta traumatietoisten työmenetelmien hallintaa, kuten kehollisten menetelmien tuntemista. Myös vanhempien kanssa tehtävä vanhemmuustyö nähdään lapsen kannalta merkityksellisenä. Vanhemmuustyössä korostetaan lapsen kokemuksia ja näkökulmaa, joiden kautta asiaa lähestytään. Vanhemmuustyön merkityksen korostuminen lapsen hyvinvoinnin kannalta on yhteneväistä

aiempien tutkimusten kanssa (esim. Huovinen 2014; Ojuri 2006). Kokonaisuudessaan vanhempien mukaanotto lapsen työskentelyyn sekä yhteisen ymmärryksen luominen vanhemman ja lapsen välille nähdään tärkeänä. Tutkimusaineistossa nousee esiin ammattilaisten havainnot siitä, kuinka vanhemmat pääsääntöisesti haluavat lapsilleen hyvää. Vanhemmat eivät välttämättä näe väkivallan seurauksia lasten kannalta, eikä heillä ole tietoa, miten väkivalta vaikuttaa lapseen.

Tässä tutkimuksessa tutkimusaineiston muodostaa väkivaltatyön ammattilaisten haastattelut, joiden näkökulmat aiheeseen nousevat heidän työkokemuksestaan ja tiedostaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan vaikutuksista sekä tuen merkityksestä. Tutkimusaineiston perusteella lasten huomioiminen työskentelyssä heidän jouduttuaan vanhempien välisen väkivallan todistajiksi, vaihtelee jonkin verran. Osa ammattilaisista näkee vanhemman kanssa työskentelyn olevan joissain tilanteissa riittävää, eikä lapsen kanssa suoraan työskentelyä nähdä välttämättömänä. Pääasiassa lapsille pyritään järjestämään omia tapaamisia ja heidät huomioidaan osallisina ja aktiivisina toimijoina, vaikka väkivalta ei ole suoraan kohdistunut lapseen. Lapsen kokemukset tunnistetaan todellisiksi, jotka voivat vaihdella vanhempien kokemusten kanssa. Tutkimuksessa vahvistuu aiempien tutkimusten tapaan käsitys lapsen aktiivisesta toimijuudesta vanhempien välisen väkivallan todistajina. Lasten toimijuuteen liittyy ymmärrys siitä, että lapsella on oma näkemyksensä itseään koskeissa asioissa sekä lapsen toimijuudesta väkivaltatilanteessa, jonka vanhempi voivat nähdä hyvin eri tavalla kuin lapsi itse (Eskonen, 2005 41; 57). Onkin merkityksellistä, että lapsi tulee kuulluksi, eikä lapsen tilannetta ja kokemuksia käsitellä vain vanhemman kautta. Tämä näkyy ammattilaisten puheessa ymmärryksenä lapsen osallisuudesta ja toimijuudesta. Tärkeänä lasten osallisuuden toteutumisessa nähdään tiedon antaminen lapsen ikätaso huomioiden.

Tässä tutkimuksessa korostuu ammattilaisten kokemukset siitä, että väkivaltatyötä lasten kanssa pyritään tekemään mahdollisimman lapsilähtöisesti. Lasten kanssa työskentelyssä tärkeimpänä näyttäytyy lapsentahtisuus, joka edellyttää lapsen toiveiden ja näkemysten kuuntelemista sekä kunnioittamista. Tutkimusaineistossa korostuu työskentelyn lähtökohdaksi olevan aina vapaaehtoisuus, eikä työskentelyä nähdä mahdollisena, jos lapsi ei ole siihen halukas. Mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta on yksi osallisuuden perusteista (Oranen 2008, 10-11). Myös Tiaisen ja Hokkasen (2010, 57) mukaan lapsilähtöiseen työskentelyyn kuuluvat tässäkin tutkimuksessa esiin nousseet lapsentahtisuus sekä lasten yksilöllinen kohtaaminen, jolloin työmenetelmät ja aikataulut joustavat lapsen tarpeiden mukaan.

Erityisen tärkeänä ammattilaiset pitävät lapsen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden vahvistamista sekä varmistamista, jotka nähdään edellytyksenä lapsen hyvinvoinnille. Turvasuunnitelman tekeminen yhdessä lapsen kanssa ja lapsen tarpeista lähtien ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen, on merkityksellistä lapsen turvallisuudenkokemuksen kannalta. Myös aiemmat tutkimukset (esim. Nikupeteri ym. 2017b) vahvistavat lapsen mukaan ottamisen tärkeyden turvallisuutta arvioitaessa sekä turvasuunnitelmaa tehdessä. Eri toimijoiden ja viranomaisten välinen yhteistyö lapsen turvallisuuden arvioinnissa sekä varmistamisessa nähdään myös tärkeänä, jotta perheen kokonaistilanne pystytään huomioimaan. Eri toimijoilla ja viranomaisilla on oma paikkansa ja roolinsa lasten turvallisuuden arvioimisessa sekä vahvistamisessa.

Tutkimusaineistosta on pääteltävissä, kuinka lasten kokemukset ja avuntarve jäävät piiloon, kun väkivallan merkkejä ei tunnisteta. Väkivallan vaikutusten tunnistaminen sekä osaltaan myös uskallus ottaa asia puheeksi haastavat perheen tilanteeseen puuttumista ja lapsen mahdollisuuteen saada tukea. Analyysissa korostuu, kuinka lasten kokemuksia ei tunnisteta, kuulla tai niitä ei oteta tosissaan, vaikka lapsi saattaa oireilla perheväkivaltaa monin tavoin. Suvi Keskinen (2005, 198-199) toteaa, että väkivaltatilanteiden ja niiden herättämien tunteiden läpikäyminen ja purkaminen, vahvistavat lapsen omia keinoja käsitellä tunteitaan sekä omaa toimintaansa. Mikäli lapsen kokemusta ei tunnusteta ja lapsi jää yksin kokemustensa kanssa, voi se hämärtää hänen todellisuudentajuaan ja vaikuttaa pitkällä aikavälillä sosiaaliin suhteisiin luottamuksen murenemisen vuoksi (Oranen 2001, 62). Voidaankin todeta, että lapselle haitallisinta on, jos hän jää yksin kokemustensa ja tunteidensa kanssa (Nikupeteri ym. 2017b, 115). Tutkimusaineiston perusteella lasten tilanteiden ja kokemusten tunnistamisen merkitys ymmärretään, jotta lapsia pystytään auttamaan.

Tutkimusaineistossa näkyy, kuinka lasten turvallisuuden ja haitallisten tilanteiden tunnistamista on pyritty kehittämään erilaisilla työmenetelmillä, kuten jo aiemmin analyysissa esiin nostettu Turva10. Myös perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvän tiedon lisäämisen tarve lasten ja perheiden kanssa työskentelevien parissa, korostuu tässä tutkimuksessa. Tätä pyritään tekemään erilaisten koulutusten sekä muun informaation ja yhteistyön kautta. Tutkimusaineistoni perusteella kuitenkin välittyi, ettei sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, joissa lapsia ja perheitä kohdataan, ole vielä riittävästi tietoa perheväkivallan tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen. Tähän tulisi jatkossa kiinnittää huomiota sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pedagogisissa opinnoissa, joissa tällä hetkellä perhe- ja lähisuhdeväkivalta jää pääsääntöisesti hyvin pieneen rooliin, tai ei saa huomiota lainkaan. Myös erilaisten lisäkoulutusten

tarvetta on edelleen, vaikka niitä on jo lisätty ja kehitetty. Olisikin tärkeää, että työnantajat mahdollistavat ja kannustavat lisäkoulutuksiin osallistumista. Mitä laajemmin tietoa väkivallasta ja sen vaikutuksista lapsen luonnollisissa kontakteissa on, sitä todennäköisemmin asia tunnustetaan ja siihen pystytään puuttumaan.

Tutkimusaineisto osoittaa, että yhteistyöverkostojen toimivuus on edellytyksenä lasten riittävän tuen ja avun saamiselle. Yhteistyötä nähdään helpottavan selkeät rakenteet, esimerkiksi erilaiset toimintamallit ja yhteistyöverkostot. Haasteena näyttäytyvät tiedon puutteen rinnalla osittain myös lainsäädäntöön ja resursseihin liittyvät epäkohdat. Palvelujärjestelmän ja väkivaltatyön rakenteet näyttäytyvät osaltaan vaikuttavan ammattilaisten työskentelyyn ja sitä kautta lasten avunsaantiin. Tutkimusaineistosta onkin pääteltävissä, etteivät yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän rakenteet pysty riittävästi tukemaan perheväkivallan sekä vainon kokijoita. Tähän liittyy viranomaisyhteistyön haasteellisuutta paikallisella tasolla sekä lainsäädäntöön ja resursseihin sijoittuvia esteitä, kuten väkivaltatyön rahoituksen tiukat kriteerit.

Yhtenä tutkimuksen johtopäätöksenä on yhteiskunnallisen vaikuttamistyön ja tutkitun tiedon tuottamisen ja jakamisen merkitys perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemisen sekä lasten avunsaannin vahvistamiseksi. Tutkimusaineistosta voi todeta vaikuttamistyön merkityksen sekä yhteiskunnallisella että paikallisella tasolla, jolloin voidaan tuoda esiin tietoa ilmiöstä ja sitä kautta vahvistaa osaamista laajemmin, sekä luoda toimivia yhteistyömalleja. Merkityksellistä tietoa vaikuttamistyöhön saadaan erilaisten tutkimusten ja käytännön työn kokemusten kautta. Kehittämisyhteistyö tutkijoiden ja käytännön väkivaltatyötä tekevien kanssa onkin tästä näkökulmasta katsottuna erittäin tärkeää. Oksanen, Majlander, Pihlström ja Silventoinen (2017, 55) toteavat asiakastyötä tekevien ammattilaisten työssään tekemien havaintojen sekä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden ihmisten kautta saadun tiedon auttavan palveluiden suunnittelussa sekä laajemmin yhteiskunnallisella tasolla. Tutkimusaineistossa nousee myös esiin kokemustiedon merkitys työmuotojen kehittämisessä. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisellä voidaan nähdä olevan kaksoismerkitys, sen avulla on mahdollista parantaa perheväkivaltaa kokeneiden lasten palveluja sekä vahvistaa lasten toimijuutta ja osallisuutta.

Perheväkivallan todistamisen haavoittavuuden ja lapsen hyvinvointia vaurioittavuuden tiedostamisen merkitys on vahvistunut tutkimusaineiston kautta. Kuitenkin on tärkeää huomioida, että lapsella on myös mahdollisuus selviytyä kokemuksista. Tässä tutkimuksessa on havaittavissa, kuinka vakavaakin perheväkivaltaa todistaneet lapset pystyvät selviämään

suhteellisen vähäisin seurauksin eteenpäin. Lasta suojaavina tekijöinä näyttäytyvät esimerkiksi lapsen ominaisuuksien, kuten temperamentin ja joustavuuden lisäksi sisarussuhteet sekä turvallinen suhde vanhempaansa tai johonkin muuhun aikuiseen, kuten isovanhempiin. Turvallisen aikuisen avulla lapsen on mahdollista tarkastella ja ymmärtää perheessä tapahtunutta väkivaltaa (Nikupeteri ym. 2017b, 116).

Tutkimuksessa korostuu korjaavien toimien ja palveluiden merkitys väkivaltaa todistaneiden lasten avunsaannissa. Ennaltaehkäisevää työtä pyritään tekemään resurssien puitteissa, kuten käymällä kouluissa puhumassa turvallisuudesta ja turvattomuudesta, lasten oikeuksista sekä tunnetaidoista. Seurusteluväkivallasta puhumalla yritetään vaikuttaa lasten ja nuorten toimintamalleihin parisuhteessa. Lisäksi tutkimusyhteistyön ja erilaisten projektien kautta tuotetaan tietoa, pyritään vaikuttamaan yhteiskunnallisella tasolla sekä kehitetään perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyötä.

Tämän tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että perhe- ja lähisuhdeväkivallan parissa työskentelevät ammattilaiset tunnistavat vanhempien välisen väkivallan todistamisen negatiiviset vaikutukset lasten hyvinvointiin pidemmällä aikavälillä. Ammattilaiset näkevät lasten hyötyvän työskentelystä, jonka kautta he pystyvät purkamaan omia tunnetilojaan ja jäsentämään väkivallan kokemuksiaan. Haasteena nähdään lasten kokemusten tunnistaminen ja se osaltaan vaikeuttaa lasten avunsaantia. Palvelujärjestelmään ja resursseihin liittyvät haasteet vaikeuttavat ammattilaisten työskentelyä lasten kanssa ja osittain myös moniammatillisen yhteistyön tekemistä, joka nähdään merkityksellisenä lasten turvallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamisen kannalta. Lasten hädän tiedostaminen sekä yhteiskunnan epäkohtien lasten hyvinvoinnin ja turvallisuuden vahvistamisessa, voi tutkimusaineiston kautta nähdä haastavan ammattilaisia. Seuraavaan ammattilaisen kommenttiin kiteytyy hyvin kokonaisvaltaisesti perheväkivallan tunnistamisen ja lasten tuen mahdollistamisen merkitys.

No mä ajattelen, että mitä varhaisemmin, mitä aikaisemmin pystytään auttamaan perheitä ja mahdollisimman siellä luontaisessa ympäristössä, niin sen parempi. Ja näiden asioiden puheeksi ottaminen, ettei selitetä mustaa valkoiseksi, vaan puhutaan asioista oikeilla nimillä. Että väkivalta on väkivaltaa ja sen vaikutuksilla on kauaskantoiset vaikutukset. Niiden esiin nostaminen on tärkeää. Ajattelen, että just nämä aivotietämykset mitä nyt on. Että niistä on sitä tutkittua tietoa ja niiden vienti myöskin vanhempien tietoon. Mutta samaan aikaan vakkakupissa täytyis olla myös niitä keinoja, että kun tiedetään, niin meillä on myös auttamisjärjestelmässä monen tasoisia paikkoja ja avun saannin mahdollisuuksia perheille. (H5)

LÄHTEET

- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria & Vaittinen, Tiina (2017). Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa: Hyvärinen, M. Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. Tampere
- Bancroft, Lundy & Silverman, Jay G. & Ritchie, Daniel (2012) *The Batterer as Parent: Addressing the Impact of Domestic Violence on Family Dynamics*. Sage cop., 2nd ed. Saatavissa: <http://sk.sagepub.com/books/the-batterer-as-parent>
- Burke Harris, Nadine (2019) *Syvälle ulottuvat juuret. Turvattomasta lapsuudesta tasapainoiseen aikuisuuteen*. Basam Book Oy. Helsinki
- Ensi- ja turvakotienliitto (2019) *Puhu turvallisuudesta lapsen ja nuoren kanssa – Turva10 kysymykset apunasi*. Saatavissa: <https://ensijaturvakotienliitto.fi/turva10/> haettu 30.4.2020
- Eu:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta. FRA – Euroopan unionin perusoikeusvirasto. Saatavissa: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_fi.pdf
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2003) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.
- Eskonen, Inkeri (2005) *Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta?* Acta Universitatis Tamperensis 1107. Tampere.
- Ewalds, Helena (2011) *Miten työskennellään yhdessä?* Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.) *Veitsen terällä*. Hämeenlinna. Kariston kirjapaino Oy. 146-158
- Figley, C. R. (1995). *Compassion fatigue: Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those Who Treat the Traumatized*, (s. 1 – 20). New York: Brunner/Mazel.
- Gustafsson, Hanna C. & Cox, Martha J. (2012) *Relations Among Intimate Partner Violence, Maternal Depressive Symptoms, and Maternal Parenting Behavior*. *Journal of Marriage and Family* 75 (5): ProQuest, 1005-1020. Saatavissa: <https://search.proquest.com>
- Haapasalo, Jaana (2005) *Periytyykö väkivaltainen käyttäytyminen sosiaalisesti?* *Suomen lääkärilehti* 45/2005 vsk 60, 4611-4615.

- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998) Usko, toivo ja hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Holma, Juha & Partanen, Terhi (2008). Lähisuhdeväkivalta tutkimuskohteen. Teoksessa: Sevon, Eija (toim) & Notko, Marianne. Perhesuhteet puntarissa. Tammer-paino. Tampere
- Huovinen, Anu (2017) Perheväkivaltaa kokeneen lapsen identiteettikertomukset. Ammatillinen lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto
- Hurtig, Johanna (2003). Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja (2006) Varjojen jäljillä. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-kustannus. Juva
- Hurtig, Johanna 2013: Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Vastapaino. Tampere.
- Husso, Marita (2003). Parisuhdeväkivalta: lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino
- Hyvärinen, Matti (2017) Haastattelun maailma. Teoksessa: Hyvärinen, M. Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. Tampere
- Iiffe, G. & Steed, L. G. (2000). Exploring the Counselor's Experience of Working with Perpetrators and Survivors of Domestic Violence. *Journal of Interpersonal violence*, 15, 4, 393– 412.
- Johnson, M. P. & Ferraro, K. J. (2000). Research on domestic violence in the 1990's: Making distinctions. *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 62, No. 4 (Nov., 2000) Saatavilla: <http://www.personal.psu.edu/mpj/2000%20JMF%20Johnson%20&%20Ferraro.pdf>.
- Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna (2018) Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. Jyväskylä
- Keskinen, Suvi (2005). Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampere University Press
- Kuula, Arja 2011: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Tampere.

Källström Cater, Å. (2009). Trappan modellen för samtal med barn som upplevt våld i familjen – en utvärdering för metodutveckling. FoU-rapport 2009/3. Örebro universitet.

Källemark S, Höglund AT, Hansson MG, Westerholm P, Arnetz B. Living with conflicts-ethical dilemmas and moral distress in the health care system. *Social Science & Medicine*. 2004; 58:1075–1084. Saatavilla: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14723903>

Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta (toim.) (2017) Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 41.

Laitinen, Merja & Nikupeteri, Anna & Hurtig, Johanna (2018) Häiritsevä tieto ja toimijuus – lapset vanhempien eron jälkeisessä vainossa. Teoksessa Valkonen, Jarmo (toim.) Häiritsevä yhteiskuntatutkimus. Lapland University Press

Lehtola S, Tuulari J J, Karlsson L, Parkkola R, Karlsson H, Scheinin N M. Miten varhainen stressi vaikuttaa aivojen kehitykseen? *Duodecim* 2016; 132(15): 1345-51.

Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka (1999) Naisiin kohdistuva väkivalta. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Lidman, Satu (2015) Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Gaudeamus. Helsinki

Lindqvist, Arja (2012). Sijaistraumatisoitumisen ehkäisystä pähkinänkuoressa. Teoksesta Traumaperäisen dissosiaatiohäiriön vakauttaminen Suomessa. Saatavissa: https://asiakas.kotisivukone.com/files/ttkeskus.palvelee.fi/tiedostot/sijaistraumatisoitumisen_ehkaisyta_-_arja_lindqvist.pdf

Lindqvist, Raija (2009) Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Marttala, Pia (2011) Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.) Veitsen terällä. Hämeenlinna. Kariston kirjapaino Oy. 37-80.

Mänttari-van der Kuip, Maija. 2013. Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? Yhteiskuntapolitiikka vol 78, 5-19.

- Mänttari-van der Kuip, Maija. (2015b) Moral distress among social workers : The role of insufficient resources. *International Journal of Social Welfare*. In press DOI: 10.1111/ijsw.12163
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2015a) Sosiaalityöntekijöiden hyvinvointi ja toimintamahdollisuudet niukkuuden aikakaudella. *Janus* vol. 23 (3) 2015, 329–335
- Nikupeteri, Anna (2016) Vainottuna: eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto
- Nikupeteri, Anna & Ervasti, Pirjo & Marttala, Pia & Laitinen, Merja (2017b) Vaino lasten ja nuorten arjessa. Teoksessa Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta (toim.) *Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 41. 102-125
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2015): Children´s Everyday Lives Shadowed by Stalking: Postseparation Stalking Narratives of Finnish Children and Women. *Violence and Victims* 30(5), 830–845.
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2011) Vaino väkivaltana ja yhteiskunnallisammattillisena kysymyksenä. Teoksessa Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta (toim.) *Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 41. 19-41
- Nikupeteri, Anna & Lappi, Carita & Lohiniva-Kerkelä, Mirva & Kauppi, Arto & Laitinen, Merja (2017a) Potentiaalisesti tappava parisuhde? Erotilanteen uhkaavuus ja uhrien suojaamisen edellytykset sukupuolistuneen väkivallan viitekehyksessä. *Oikeus* 2017 (46); 3: 290–309.
- Notko, Marianne (2000) *Väkivalta parisuhteessa ja perheessä*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksion julkaisuja 11. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Notko, Marianne (2011) *Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa*. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Nyqvist, Leo (2001) *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Ojuri, Auli (2004). *Väkivalta naisen elämän varjona – tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämästä ja selviytymisestä*. Lapin yliopisto. Rovaniemi

Ojuri, Auli (2006) Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta, auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien julkaisu 35. Hämeenlinna

Oksanen, Pia Puu & Majlander, Sini & Pihlström, Fanny & Silventoinen, Anna (2017) Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ihmisoikeuskysymyksenä. Teoksessa Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta (toim.) Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 41. 42-57

Oranen, Mikko (2001). Elämää varjossa – väkivallalle altistumisen vaikutuksista teoksessa Oranen, Mikko (toim.) Perheväkivallan varjossa: Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Oranen, Mikko (2012). Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitielä, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim.

Oranen, Mikko (2008) Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki

Oranen, Mikko & Keränen, Eija (2006) Lasten auttaminen. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.63-83

Piispa, Minna (2004). Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa. Tilastokeskuksen tutkimuksia 241. Helsinki: Yliopistopaino

Pohjoisvirta, Riitta (2011). Väkivallan riskien arviointi ja turvasuunnitelma. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 133-145

Ramiro, Laurie S. & Madrid, Bernadette J. & Brown, David W. (2010) Adverse childhood experiences (ACE) and health-risk behaviors among adults in a developing country setting. Child abuse & neglect. Volume 34, issue 11, November 2010, 842-855. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0145213410002243?via%3Dihub>

Reunanen, M., & Holma, J. (2012). Perheväkivaltatyöntekijän sijaistraumatisoituminen. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti, 48(4).

- Ronkainen, Suvi (2008) Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka 73 (2008):4. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101398/ronkainen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Rothschild, Babette & Rand, Marjorie L. (2010) Apua auttajalle. Myötätuntouppumuksen ja sijaistraumatisoitumisen psykofysiologia. Traumaterapiakeskus. Kalevaprint Oy. Oulu
- Ruohonen, Marita (2006) Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. 9-15
- Straus M. Future research on gender symmetry in physical assaults on partners. *Violence Against Women* 2006:12:1086-1097
- Suokas-Cunliffe, Anne (2003) Lapsuuden kompleksisen trauman jäljet aikuisuudessa. Teoksessa Saarinen, P. & Lahti, H. & Parttimaa, R. (toim.) Matkalla eheäksi ja eläväksi. Traumaterapiakeskus, Oulu.
- Suokas-Cunliffe, Anne (2006) Lapsuuden kompleksisen traumatisoitumisen seuraukset aikuisuudessa. *Lääketiede* 21 (6), 9–14.
- Talentia (2017) Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki. Saatavissa: <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet>. Haettu 15.3.2020
- THL tilastoraportti lähisuhdeväkivalta 2017, 40/2018. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137215/Tr%2040_18_.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Tiainen, Anne & Hokkanen, Reetta (2008). Elävä päiväkirja. Tampereen ensi- ja turvakotien ry:n lapsityönpolku.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki
- Ulrich, C., O'Donnell, P., Taylor, C., Farrar, A., Danis, M. & Grady, C. 2007. Ethical climate, ethics stress, and the job satisfaction of nurses and social workers in the United States. *Social Science & Medicine* 65, 1708–1719. Saatavissa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2442035/>

Virkki, Tuija & Husso, Marita & Notko, Marianne & Laitila, Aarno & Holma, Juha & Mäntysaari, Mikko (2011) Lähisuhdeväkivallan kehystäminen erikoissairaanhoidossa: puuttumisen ja muutoksen mahdollisuudet. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2011: 48. 280-293

Women`s Liveability Index 2019. Saatavissa: <https://www.nestpick.com/womens-liveability-index-2019/>

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015

RL Rikoslaki 25: 7 a § Vainoaminen. 13.12.2013/879.

LIITE 1

Haastattelurunko

1. Tausta – osaaminen

- koulutustausta
- lisäkoulutus
- työkokemus
- nykyinen työnkuva

Oma työ

- Millaista työtä tällä hetkellä teet?
- Muu työnkuva?

2. Kerro työskentelystä lapsen kanssa? Mitä on tärkeä huomioida?

- Miten työskentelet lapsen kanssa eri vaiheissa prosessia?
- Millä tavalla lapsen ikätaso huomioidaan?
- Työmenetelmiä ja toimintamalleja?
- Miten lapsen ja perheen turvallisuus huomioidaan työskentelyssä

3. Työskentely aikuisten kanssa

- Millaisia työmenetelmiä käytetään?
- Mitä jos vanhempi ei anna lupaa lapsen kanssa työskentelyyn?
- Huomioidaanko/millä tavalla huomioidaan lapsi vanhemman kanssa työskennellessä?

4. Millä tavalla näet väkivallan vaikutukset

- Väkivallan vaikutukset lapseen
- perheeseen
- vanhemmuuteen

7. Toimivia käytäntöjä/malleja

8. Haasteet ja kehittämistarpeet

- Väkivallan tunnistaminen
- Ennaltaehkäisevä työ

5. Millaista osaamista työntekijänä tarvitset

- Millaista osaamista tarvitaan?
- Miten koulutusta voi hyödyntää nykyisessä työssä?
- Mistä saa tukea? Tai vahvistusta omalle toiminnalle?
- Työn aiheuttamien tunteiden käsittely?